

**RESMİ VE ÖZEL GENEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KENDİNİ KABUL
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Y. Dilek AKIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Eğitim Bilimleri (Eğitimde Psikolojik Hizmetler) Anabilim Dalı
Danışman: Yard.Doç.Dr. Esra CEYHAN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eylül 2004

**RESMİ VE ÖZEL GENEL LİSE
ÖĞRENCİLERİNİN
KENDİNİ KABUL DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

**Y. Dilek AKIN
(Yüksek Lisans Tezi)**

Eskişehir, 2004

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

RESMİ VE ÖZEL GENEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KENDİNİ KABUL DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Y. Dilek AKIN

Eğitim Bilimleri (Eğitimde Psikolojik Hizmetler) Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eylül 2004

Danışman: Yard. Doç. Dr. Esra CEYHAN

Bu araştırmada, resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin kişisel ve sosyal nitelikleri, aile nitelikleri ve aileden, arkadaşan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyleri açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, araştırmada resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kişisel ve sosyal nitelikleri olarak, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, algılanan sosyo- ekonomik düzey, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumu, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumu, fiziksel görünüşünden memnun olma durumu; aile nitelikleri olarak annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, algılanan anne- baba tutumu, anne- babanın birliktelik durumu, doğum sırası algılanan sosyal destek düzeyleri olarak ise aileden, arkadaşan, öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyleri değişkenleri ele alınmıştır.

Araştırma, 2003- 2004 eğitim- öğretim yılında; Eskişehir il merkezindeki 3 resmi genel liseden 518, 2 özel genel liseden 455 toplam 973 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş ve 909 öğrenciden kullanılabilir veri elde edilmiştir. Bu araştırmada, Kişisel Bilgi Anketi, Kendini Kabul Envanteri Lise Formu, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada, verilerin analizinde; bağımsız gruplar arası t testi ile Faktöriyel Varyans Analizi uygulanmıştır. F istatistiği önemli bulunduğunda Tukey HSD testi kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri resmi genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, algılanan sosyo-ekonomik düzey, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumu, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumu, fiziksel görünüşünden memnun olma durumu, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, algılanan anne- baba tutumu, anne- babanın birliktelik durumuna, aileden, arkadaştan, öğretmenden algılanan sosyal destek düzeylerine göre farklılaşma göstermektedir. Bununla birlikte genel ve özel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin doğum sırasına göre farklılık göstermediği görülmüştür.

ABSTRACT

EXAMINATION OF SELF-ACCEPTANCE LEVELS OF THE PUBLIC AND
PRIVATE SCHOOL STUDENTS

Y.Dilek AKIN

Program In Education Sciences (Psychological Services in Education)

Institution of the Educational Sciences of Anadolu University, September 2004

Advisor: Assist.Prof.Dr.Esra CEYHAN

In this research, I examined that whether the self-acceptance of the public and private school students differs from each other regarding their perceived social support levels , which are perceived from their individual and social characteristics, family, friends and teachers. For that reason, I examined sex, class level, academic success level, perceived socio-economic level, active participation to social and cultural activities, satisfaction from the school, satisfaction of the physical appearance of the public and private high school students as personal and social features; the education level of the mother and father, perceived mother and father attitudes by the children, the status of the parental relations as family features, perceived social support levels from the family, friends and teachers as social support levels after birth.

The research is conducted in 2003-2004 among 973 students in total, covering 518 students from 3 public high schools and 455 students from 2 private high schools in Eskişehir, and useful data was derived from 909 of all. In this research, Personal Information Questionnaire, High School Form of Self-Acceptance and Perceived Social Support Scale.

In the research, Independent Inter-Group t Test and Factorial Variant Analysis Test was used. Tukey HSD test was also used, when F statistics was found important.

According to the results of the research, the self acceptance levels of the private high school students were found significantly higher than those of the public school students. The self acceptance levels, sex, class levels, academic success levels, perceived socio-economic levels, the participation to the social and cultural activities, the satisfaction by the school, the satisfaction by the physical appearance of the students in public and private schools, the education level of the mothers and fathers, perceived mother and father attitudes differs depending on the preceived social support levels from the family relationship between the parents, family, friends and teachers. However, it was observed that the self-acceptance levels of the public and private high schools students did not differ from each other depending on the birth sequence.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Y.Dilek AKIN'ın, "Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı tezi 16/09/2004 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) :Yard.Doç.Dr. Esra CEYHAN

Üye : Prof.Dr. Gürhan CAN

Üye : Yard.Doç.Dr. Ayşen GÜRCAN NAMLU

Prof.Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Lise öğrencileri, içinde bulundukları gelişim döneminin getirdiği zorluklarla baş etmenin yanı sıra gelecekleri ile ilgili seçimler yapmak, kararlar almak gibi önemli bir süreçle de karşı karşıyadırlar. Meslek yaşamım boyunca, kendisinin olumlu ve olumsuz özelliklerini, ilgi alanlarını bilen, kendini tanıyan ve ne istediğini bilen öğrencilerimin bu dönemi daha huzurlu ve mutlu geçirdiklerini, doğru seçimler yaparak amaçlarına ulaştıklarını gözlemledim. Bu noktada bireyin kendini kabulü, kendini tanıması ve objektif bir şekilde değerlendirebilmesi, her zaman ilgimi bir çeken bir konu oldu. Özel bir lisede çalışıyor olmam sebebiyle, özel veya resmi genel liseye devam etmenin öğrencinin kendini kabul duyguları üzerinde farklılığa yol açabileceği düşüncesiyle bu araştırmayı gerçekleştirmeyi arzuladım.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmamda pek çok kişinin desteği olmuştur. Bu araştırmanın planlanmasından raporlaştırılmasına kadar geçen süre içerisinde sabırla ve sonsuz hoşgörüsüyle beni yönlendiren danışmanım, Sayın Yard. Doç. Dr. Esra Ceyhan'a değerli katkılarından ve desteğinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca akademik gelişimime katkıda bulunan değerli hocalarım, Sayın Prof. Dr. Gürhan Can, Yard. Doç. Dr Sibel Türküm ve Yard. Doç. Dr. Aykut Ceyhan' a teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim ve tez araştırmam süresince yaşadığım bütün zorlukları benimle paylaşan, tez çalışmamda aktif olarak bana yardımcı olan ve arkadaşlık eden sevgili eşim Yavuz Akın'a ve eğitim yaşamım boyunca her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Araştırmanın uygulanması aşamasında yardımcı olan, Eskişehir Rehberlik Araştırma Merkezi Müdür Yardımcısı sevgili dostum Cevat Öztürk'e, örneklemde yer alan okulların okul psikolojik danışmanlarına ve araştırmaya katılan öğrencilere teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem	2
1.2. Amaç	9
1.3. Alt Amaçlar	9
1.4. Önem	11
1.5. Sayıtlılar	13
1.6. Sınırlılıklar	13
1.7. Tanımlar	13

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYINLAR

2.1. KENDİNİ KABUL İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	15
2.2. SOSYAL DESTEK İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	24
2.3. KENDİNİ KABUL İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	33
2.3.1. Kişisel ve Sosyal Nitelikler Açısından Kendini Kabule İlişkin Araştırmalar	33
2.3.1.1. Okul Türü ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	34
2.3.1.2. Cinsiyet ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	35
2.3.1.3. Sınıf Düzeyi ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	37
2.3.1.4. Akademik Başarı ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar.....	38
2.3.1.5. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	40
2.3.1.6. Barınma Şekli ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	41

2.3.1.7. Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılma Durumu Ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	42
2.3.1.8. Ruh Sağlığı ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	42
2.3.1.9. Psikolojik Danışma ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	49
2.3.2. Aile Nitelikleri Açısından Kendini Kabule İlişkin Araştırmalar	52
2.3.2.1. Anne-Babanın Eğitim Düzeyi ve Kendini Kabul ile İlgili Araştırmalar.....	52
2.3.2.2. Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	54
2.3.2.3. Doğum Sırası, Kardeş Sayısı ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar	55
2.3.3. Sosyal Destek Açısından Kendini Kabule İlişkin Araştırmalar	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	69
3.2. Evren ve Örneklem.....	69
3.3. Veriler ve Toplanması	71
3.3.1. Veri Toplama Araçları	71
3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu.....	72
3.3.1.2. Kendini Kabul Envanteri Lise Formu (KKE-L).....	72
3.3.1.2.1. KKE- L Formunun Cevaplanması ve Puanlanması.....	73
3.3.1.2.2. Kendini Kabul Envanteri Lise Formunun Geçerliği	75
3.3.1.2.3. Kendini Kabul Envanteri Lise Formunun Güvenilirliği.....	75
3.3.1.3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)	76
3.3.1.3.1. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Cevaplanması ve Puanlanması.....	76
3.3.1.3.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geçerliği.....	77
3.3.1.3.3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenilirliği	78

3.3.2.Verilerin Toplanması	78
3.4.Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Okul Türüne Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	82
4.2. Kişisel ve Sosyal Nitelikler İle İlgili Değişkenlere Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	84
4.2.1. Cinsiyete Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	84
4.2.2. Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	86
4.2.3. Akademik Başarı Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	88
4.2.4. Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	91
4.2.5. Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Aktif Olarak Katılma Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	94
4.2.6. Öğrenim Gördüğü Okuldan Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	97
4.2.7. Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	99
4.3. Aile Nitelikleri İle İlgili Değişkenlere Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	102
4.3.1. Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	102
4.3.2. Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	105
4.3.3. Algılanan Anne - Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	109
4.3.4. Anne- Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	112
4.3.5. Doğum Sırasına Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	114
4.4. Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İle İlgili Değişkenlere Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	116

4.4.1. Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	116
4.4.2. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	120
4.4.3. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	124

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç	128
5.2 Öneriler	130
EKLER	133
KAYNAKÇA	134

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
1. Örnekleme Alınan Resmi ve Genel Liselerin Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine ve Toplam Öğrenci Sayısına İlişkin Dağılımı	70
2. Kendini Kabul Envanteri Ölçütleri ve Envanterdeki Madde Numaraları	73
3. Kendini Kabul Envanteri Yorumlama Norm Tablosu	75
4. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar ve t Değeri	82
5. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	84
6. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	85
7. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	86
8. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	87
9. Resmi ve Özel Genel lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	87
10. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	89
11. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	90
12. Resmi ve Özel genel lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey- HSD Testi Sonuçları	90

13. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	92
14. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	93
15. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	93
16. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Aktif Olarak Katılma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	95
17. Resmi ve Özel Genel lise Öğrencilerinin Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Aktif Olarak Katılma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	95
18. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördüğü Okulda Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	97
19. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördüğü Okulda Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	98
20. Resmi ve Özel Genel lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördüğü Okulda Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	98
21. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	100
22. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	100

23. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	102
24. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	103
25. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	104
26. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	105
27. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	106
28. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	107
29. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	109
30. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	110
31. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	110
32. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	112
33. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	113
34. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	113

35. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	115
36. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	115
37. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	117
38. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	117
39. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	119
40. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	120
41. Resmi ve Özel genel lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	121
42. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları	122
43. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	124
44. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	125
45. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey- HSD Testi Sonuçları	126

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	: Destekleyici İlişkiler, Kaygı, Motivasyon ve Akademik Performans Arasındaki İlişkiler	32
Şekil 2 (a,b):	AxB (Okul Türü X Babanın Eğitim Durumu) Etkileşimine İlişkin Grafikler	107
Şekil 3 (a,b):	AxB (Okul Türü X Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler	118
Şekil 4 (a,b):	AxB (Okul Türü X Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler	122
Şekil 5 (a,b):	AxB (Okul Türü X Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler	126

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problemine, amaç ve alt amaçlarına, araştırmanın gerekçesi ve önemine yer verilmiştir. Ardından araştırmanın sayıltıları, sınırlılıkları ve temel kavramları sunulmuştur.

1.1. Problem

Bilim ve teknolojinin bu denli hızla gelişmesi ile birlikte yaşanan değişim süreci, toplumsal yaşam ve özellikle de kişiler arası ilişkilerde yeni anlayışları beraberinde getirmektedir. Şehirleşme ve kent kültürünün giderek hakim olması, bireylerin gereksinimlerini farklılaştırmakta ve bu gereksinimlerin yeterince karşılanması çoğu kez mümkün olamamaktadır. Yaşamsal süreçlerin bu denli hızlı yaşandığı sosyal ortamlar, bireylerin daha sağlıklı ve uyumlu insan ilişkilerine girmelerini, iş ortamlarında daha huzurlu olabilmelerini güçleştirmektedir. Varolduğundan bu yana iletişim ile ilgili sorunları olan insanoğlu, bu değişimin sonucunda belki de en büyük savaşını kendisine karşı, kendini tanımaya ve kendini kabul etmeye karşı vermektedir. İçinde yaşadığı topluma uyum sağlamaya çalışan bir bireyin her şeyden önce kendisiyle uyumlu ve barışık olması beklenilmektedir. Bu uyumu yakalayabilmek, sağlıklı bir psikolojik gelişim gösterebilmek, bireyin kendisi hakkında olumlu düşünebilmesi ve kendini daha gerçekçi bir şekilde değerlendirebilmesiyle mümkündür. Bu da, kuşkusuz bireyin sağlıklı bir benlik kavramı geliştirebilmesiyle ilgilidir (Kılıçcı, 1988).

Benlik, kişiliğin öznel yanını oluşturmaktadır. Benlik, bireyin kendi kişiliğine ilişkin kanılarının, fikirlerinin, duyularının bir toplamı ve bireyin kendini değerlendirme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı (self- concept) ise; bireyin kendisine attettiği özellikleri ve bunlara yüklediği değerleri, inançları içerir. Bireyin kendisine ilişkin görüşleri, yetenek ve sınırlılıkları, ilgi ve

ilgisizlikleri ile davranış biçimlerine ilişkin yorumunun yanı sıra bireyin gelecekle ilgili umut ve beklentilerini de kapsar. Birey kendini değerlendirirken yaşadığı çevrenin normlarını kullandığı için bireyin benlik algısı, başkalarının yargıları ile birleşerek benlik kavramını oluşturur. Benliğe ilişkin ifadeler bazen idiografik (benlik analizine yönelik), bazen de nomotetik (benliği başkalarıyla karşılaştırma) niteliğindedir (Eisenberg ve Delaney, 1998; Kuzgun, 1992)

Bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış biçimi, benlik kavramının gelişiminde rol oynar. Yaşantıları algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirme ve kabul edilme gereksiniminden dolayı özellikle bireyin kendisine yakın olan kişilerin tutumundan önemli ölçüde etkilenir. Olumlu ve olumsuz yaşantılar sonucu birey, kendine değer verme duygusunu geliştirir. Kendisinin oluşturduğu değerler bazen anne babasının değerleri ile uyuşmayabilir. Bu durumda anne babasının sevgisini kazanma ve sürdürme çabası içinde olan çocuk kendi varlığına ilişkin gereksinimlerini de gerçekleştirmek istemekte ve çatışma yaşamaktadır. Ancak kendisi için önemli olan kişilerin olumlu karşıladıkları davranışlarına o da değer vermeye başlar, onların değer vermediği yaşantılardan vazgeçmeye başlar. Böylece bireyin değer verme koşulları oluşur (Geçtan, 1981).

Benlik kavramı, bireyin ne olduğu konusundaki görüşlerinin yanı sıra ne olması gerektiği veya ne olmak istediği konusundaki görüşlerini de içerir. Bireyin ne olmak istediği konusundaki görüşleri “ideal benliği” oluşturur (Yanbastı, 1990). Gerçek benlik ile ideal benlik arasındaki farkın en az düzeyde olması ise bireyin, kendini kabul etmesi anlamına gelmektedir. Bireyin kendini kabul etmesi ancak kendini tanıması, olumlu, olumsuz yönlerinin farkına varması ve kendine saygı duyması ile mümkün olmaktadır (Kılıççı, 1985).

Kendini kabul (self- acceptance); bireyin bütün yeterli ve yetersiz yanlarını gerçeğe uygun bir biçimde değerlendirebilmesini, yetersiz ve sınırlı yanlarını da kişiliğinin bir parçası sayabilmesini sağlayan normal ve sağlıklı bir benlik tutumudur. Bireyin içgörü kazanmasıyla, kendini gerçekçi bir gözle görmesinden

kaynaklanır. Yetersizliklerinin farkında olarak benliğini kabul eden birey, hem kendi kendisiyle, hem de diğer insanlarla olumlu ilişkiler içindedir (Kılıçcı, 1981).

Lazarus (1969) ise, kendini kabulü; bireyin kendi yeteneklerinin ve gerçekçi sınırlarının farkında olması ve bunlara göre kendine yaşamsal amaçlar saptaması olarak tanımlamaktadır (Akt.: Dimitrovsky ve ark., 1998).

Kendini kabul; birçok psikolog ve ruh sağlığı uzmanı tarafından ruh sağlığı ve uyum ölçütleri içinde önemli özelliklerden biri olarak ele alınmaktadır. Normallik ve normal dışılık kavramlarının ayırımında İnsancı- Voroluşcu yaklaşımlar kendini kabul yada kendini kabul etmeyişi diğer önemli ölçütler yanında en belirgin bir nitelik olarak ele almaktadır. Kelly ve Rogers kendini kabulün sağlıklı ve uyumlu bir kişiliğin en önemli ölçütü olduğuna işaret ederken, Maslow ise, bu niteliği, kendini gerçekleştirmekte olan bireylerin (self- actualizing people) gerçekçilik niteliğinden hemen sonra gelen ve 14 önemli uyum ölçütlerinden biri olarak ele almaktadır (Kılıçcı, 1985). Ryff ve Keyes (1995) ise, kendini kabulü, ruh sağlığının altı boyutundan biri olarak tanımlamaktadırlar.

Jersild'e (1969) göre, kendini kabul eden birey, isteklerinin, umutlarının kızgınlıklarının farkındadır. Kendi kararlarını verme konusunda özgürdür ve bunun sorumluluğunu üstlenebilecek güçtedir. Dolayısıyla birey duygusal eğilimlerinin doğasını bilerek yaşar. Birey bu tutum içinde kendisinden memnundur, başkalarının da kendisinden memnun olduğunu düşünür, kendisine saygı duyar ve kendisiyle barışık yaşar. Kendini kabul etmeyen bireyler ise, kendilerinden hoşlanmazlar, zayıflıklarını yadsıyarak kendilerine kızarlar, sürekli kendilerini eleştirirler ve kendi duygularına güvenmezler (Akt.: İslam, 1987).

Birey hem kendisiyle hem de çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim süreci içerisinde olay ve durumlar karşısında gösterdiği davranışlara çevresinden değişik tepkiler almakta ve bu tepkiler sonucu kendisini

keşfetmeye, tanımaya başlamaktadır. Birey kendisini tanıdıkça olumlu, olumsuz, güçlü, zayıf yönlerinin farkına varmakta; dolayısıyla bireyin ideal benliği gerçek benliğe doğru yaklaşmaktadır. İdeal benlik ile gerçek benlik arasındaki farkın azalması ise, bireyde "sağlıklı kendini kabulün" oluştuğunu göstermektedir. İnsanlar gerçek benlikleriyle ideal benliklerini olabildiği ölçüde örtüştürmeye, ideal benliklerine uygun davranış göstermeye çalışmaktadır. Bunun içinde, ideal benliklerini sergileyebilecekleri sosyal ortamlara girmeyi tercih ederler. Kısaca bireyler benlikleriyle ideal benliklerini yakınlaştırabildikleri ortamlara katılma eğilimindedirler (Kılıçcı, 1985; Bacanlı, 1999).

Bireyler benliklerinin ve kendini kabul duygularının oluşmasına kaynaklık edebilen; kendilerini ortaya koyabildikleri, başkaları tarafından da kabul görebildikleri, sevildiklerini ve bağlandıklarını hissettikleri bir ortama, gruba veya ikili ilişkilere ihtiyaç duyarlar (Bacanlı, 1999). Bireyin sosyal destek sistemini oluşturan bu grupların ve ikili ilişkilerin niteliği ise bireyin kendini kabul etmesinde önemli rol oynayabilmektedir.

Lewin'e göre, davranış psikolojik çevrede oluşan değişimdir. Bu nedenle, bireyin psikolojik çevresinde değişiklik yapma yoluyla, olumsuz davranışların ortadan kaldırılması ve yeni davranışların kazanılması sağlanabilir. Bu anlamda bireyin sosyal destek sistemi onun psikolojik çevresi içerisinde yer almakta ve bireyin davranışlarının oluşmasında etkili olabilmektedir (Yıldırım, 1997).

Sosyal destek (social support); aile, arkadaş, sosyal temasın sayısı ve sıklığı gibi stresin olumsuz etkilerinden bireyi koruyan mekanizmaları da içeren sosyal ilişkilerin farklı yönlerini tanımlayan genel bir kavram olarak tanımlanmaktadır (McElroy, 1997).

Sosyal destek, bireylere farklı şekillerde yardım sağlamaktadır. Sosyal desteğin işlevleri saygı, bilgi, sosyal arkadaşlık ve araçsal destek olmak üzere dört grupta incelenmektedir. Bireyin saygı duyulduğu ve kabul edildiğine ilişkin, saygı desteği; sorun durumunun tanımlanması, değerlendirilmesi ve öğüt verme

gibi bilişsel rehberliğe ilişkin, bilgi desteği; boş zamanlarının başkalarıyla paylaşılmasına ve bir gruba ait olma duygusuna ilişkin sosyal arkadaşlık desteği; finansal yada ihtiyaç duyulan materyalin sağlanmasına ilişkin araçsal destek olarak ifade edilmektedir (Cohen ve Wills, 1985).

Sosyal destek, hem fiziksel hem de ruh sağlığı üzerinde olumlu etkilere sahiptir. sosyal destek, hem fiziksel hem de ruh sağlığını koruyucu etkisi ile ilgili iki temel model bulunmaktadır. Bu modellerden biri olan “Tampon Etki Modeli”ne göre, strese neden olan olay ve durumlar yaşanmadığı sürece sosyal desteğin olmayışının fiziksel ve ruh sağlığı üzerinde herhangi bir olumsuz etkisi yoktur. Ancak stres yaratan durumlar söz konusu olduğu taktirde, sosyal desteğin bireyin uyum sağlamasını ve bu koşullarla başa çıkabilmesini kolaylaştıran, stresin zararlı etkilerini azaltan bir tampon görevi gördüğü belirtilmektedir. Bir diğer model olan “Doğrudan Etki Modeli” ne göre ise; sosyal desteğin, stres altında olsun yada olmasın fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde her durumda bireye katkısı olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca sosyal desteğin bulunmayışı da bireyin sağlığını olumsuz yönde etkileyen bir durumdur (Cohen ve Wills, 1985).

Bireyin sosyal destek sistemi içinde, sosyal, politik ve ekonomik nitelikli birtakım destekleyiciler bulunmaktadır. Bu çerçevede bireyin ailesi, akrabaları, arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Bireyin gelişimine ve uyumuna etkisi bakımından da, sosyal destek kaynakları içinde bireyin ailesi ve arkadaşlarının rolünün daha yoğun olduğu görülmektedir (Yıldırım, 1997). Yapılan araştırmalar, öğrencilerin sosyal destek kaynaklarının aile, arkadaş ve öğretmenleri olduğunu ortaya koymaktadır (Taysi, 2000; Yıldırım, 1997; Wentzel, 1998). Aile içinde en güçlü ve güvenilir sosyal destek kaynağının ise anne olduğu görülmektedir (Colarassi, 2001; Töre ve Uzman, 2002).

Yaşam dönemleri içerisinde ergenlik, bireyin benliğine dönük duygularının en çok değiştiği bununla birlikte sağlıklı bir kişilik gelişimi için kendini kabul

edebilmenin önem kazandığı ve bu karmaşa içinde sosyal desteğe yoğun olarak ihtiyaç duyulduğu bir dönemdir (Erden ve Akman, 1995). Bu nedenle ergenlik psikolojisinde kendini kabul ve sosyal desteğin iki önemli boyutu oluşturduğu ifade edilebilir.

Büyüme ve gelişme sürecinde birey, ergenlik olarak adlandırılan erinlik çağı (12-13 yaş civarı) ile başlayıp 21-22 yaşlarına kadar devam ettiği kabul edilen gencin yetişkin statüsüne geçmeyi başarması ile son bulan kritik bir dönemden geçmektedir. Bu dönemde meydana gelen fizyolojik, nöropsikolojik, psikodinamik, ve sosyo kültürel değişiklikler çeşitli duygusal tedirginlikleri, kaygıları da birlikte getirmekte; genç bu dönemde kapsamlı ve karmaşık olan bu değişikliklere göğüs germe, uyum sağlama durumunda kalmaktadır. Bazı psikologlara göre gençlik, bocalama ve fırtınalar içinde geçen bir dönem olarak değerlendirilirken, bazı psikologlara göre ise bireyin kesin çizgilerinin oluşmaya başladığı bu dönem ikinci doğuş olarak kabul edilmektedir. Kişilik gelişiminde, doğuştan getirilen özellikler reddedilmemekle beraber, çevresel etkenler, aile ve eğitim biçimlerine de büyük önem verilmektedir (Kasatura, 1998; Oskay, 1982).

Ergenlik, bedensel, toplumsal ve bilişsel olgunlaşma dönemidir. Havighurst' e göre her birey yaşamın belirli dönemlerinde belli gelişim ödevlerini yerine getirmek durumundadır. Gelişim ödevlerinin yerine getirilmesindeki başarı derecesinin, benlik algısının oluşumunda önemli bir payı bulunmaktadır. Ergenlik döneminin gelişim ödevleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Sosyal davranışların gelişmeye devam etmesine bağlı olarak her iki cinsteki yaşlıları ile yeni ve daha olgun ilişkiler kurmayı başarma.
2. Bir yetişkin kadın yada erkek sosyal rolünü edinme.
3. Yetişkinlerden bağımsız, kendi duygusal özerkliğini elde etme.
4. Bir mesleğe doğru yönelip, hazırlanmaya başlama.
5. Evliliğe ve bir aile kurmaya hazırlanmaya başlama
6. Toplumsal sorumluluklar almaya istekli olma ve toplumsal görevlerinin yerine getirebilme (Erden ve Akman, 1995).

Ergenler, başkalarının, özellikle değer verdiği insanların kendisiyle ilgili düşüncelerine ve değerlendirmelerine önem verir. Başkalarının kendisini hakkındaki değerlendirmeleri, kendi değerlendirmesiyle çeliştiğinde üzüntü duyar. Başkalarının kendisi hakkındaki yargılarının, kendisinin yargılarıyla uyuşmasını bekler. Aksi durumda, başkalarının onu anlamadığını, yanlış tanıdığını ve değerlendirdiğini düşünür. Ergenin kendisi hakkındaki değerlendirmelerinin yanında, ileride nasıl bir insan olmak istediğine dair bir öngörüşü vardır. Ergenin gerçekleştirmek istediği ideallerini de içeren geleceğe yönelik istekleri, iyi bir eğitim almak, arzu ettiği mesleğe girmek ve değer verilen birisi olmak şeklinde sıralanabilir (Kulaksızoğlu, 1998).

Okul denilen ve eğitim etkinliklerinin içinde yer aldığı sosyal çevre ergenin gelişiminde, amaçlarına ulaşmasında önemli rol oynamaktadır. Eğitimin yapıldığı okul yaşantıları ergenin zamanının büyük bir kısmını paylaştığı sosyal çevreyi oluşturmaktadır. Bu sosyal çevrede okul ortamı, arkadaşlar, öğretmenler vardır. Bütün bunlar bireyin kişiliğinin şekillenmesine rol oynayabilmektedir. (Kılıççı, 1992). Bu bağlamda devam edilen okulun türü, niteliği, çevresi bireyin kendini kabul duygularını da etkileyecektir.

Ergenlik döneminde başarılması gereken gelişim ödevlerinin, gerçekleştirilmesi amaçlanan ideallerin ve yaşanan kaygıların; ergenlerin benliklerini tanımaları ve kabul etmeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ergenlerin, fırtınalı ve benlik karmaşalarının sıkça yaşandığı bu dönemi sosyal destek kaynaklarını kullanarak daha uyumlu ve sağlıklı geçirebilecekleri ve bir bireyin yaşam dönemleri içinde en fazla ergenlik döneminde sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu ifade edilebilir. Ayrıca alınan sosyal desteğin ergenin kendini kabulünü de kolaylaştıracağı ve hızlandıracağı düşünülmektedir. Literatürde ergenler üzerinde yapılmış kendini kabul ve sosyal destek ile ilgili bir çok araştırma ile karşılaşılmışına rağmen, ergenlerin kendini kabul düzeyini, sosyal destek düzeyi bakımından inceleyen araştırmalara rastlanılmamıştır.

Geleceğimizin yetişkinlerini oluşturacak olan bugünkü ergenlerin kendini kabul düzeylerinin ve kendini kabulle ilgili değişkenlerin bilinmesi ve kendini kabul düzeyleri bakımından yaşam sorunlarıyla başa çıkmalarında yardımcı olacak olan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi, öğrencilerimizin kendilerini doğru ve gerçekçi değerlendirmelerini sağlayarak kendini kabullerini ve böylece topluma uyumlarını kolaylaştıracaktır.

1.2 Amaç

Bu araştırmada, resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin bazı değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

1.3 Alt Amaçlar

Bu temel amaç kapsamında ele alınan değişkenlere göre araştırmada incelenen alt amaçlar şunlardır:

1.3.1. Okul Türüne İlişkin Alt Amaçlar

1.3.1.1. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2. Kişisel ve Sosyal Niteliklere İlişkin Alt Amaçlar

1.3.2.1. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri cinsiyetlerine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.2 Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri sınıf düzeyine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.3. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri akademik başarı düzeyine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.4. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri algıladıkları sosyo- ekonomik düzeylerine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.5 Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri sosyal etkinliklere aktif olarak katılma durumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.6. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri öğrenim görmekte okulda bulunmaktan hoşnut olma durumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.7. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri fiziksel görünüşlerinden memnun olma durumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3. Aile Niteliklerine İlişkin Alt Amaçlar

1.3.3.1 Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri annenin eğitim durumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.2. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri babanın eğitim durumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.3. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri algılanan anne- baba tutumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.4. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri anne-babanın birliktelik durumuna göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.5. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri doğum sırasına göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.4.Algılanan Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Alt Amaçlar

1.3.4.1. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri ailelerinden algıladıkları sosyal destek düzeyine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.4.2. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.4.3. Resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyine göre önemli farklılık göstermekte midir?

1.4. Önem

Ülkemizde genç nüfusun yoğunlukta olduğu bilinen bir gerçektir. Geleceğin güvencesi olan ergenlerin, kritik, çalkantılı ve kaygılı olan bu dönemi, sağlıklı benlik algısına sahip, uyumlu, kendisiyle ve çevresiyle barışık bireyler olarak tamamlayabilmeleri ve sonrasında üretken, dinamik, sorumluluk sahibi ve sağlıklı yetişkinler olarak toplumda yerlerini alabilmeleri hem ülke hem de bireyin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu da; ancak zor ve karmaşık olan ergenlik döneminde benlik krizinin çözülmesi ve benliği kabul duygularına ulaşılmasıyla mümkün görülmektedir. Aksi durumda, ergen, benlik ve rol karmaşası yaşayabilmekte; bu durumda depresyon, sosyal ilişkilerden uzaklaşma ve hatta madde bağımlılığı gibi istenmeyen yaşantılara sebep olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998, Uzman, 2002).

Benliğini bulmak için çabalayan ergen, diğer yandan da hızla değişen toplum ve değerler ile geleceğin belirsizliği içerisinde kendi geleceği ile ilgili seçimlerini yapmak, kararlarını almak durumundadır. Kendinin güçlü ve güçsüz yanlarını, sınırlarını objektif biçimde değerlendirebilen, kendini tanıyan, ne istediğini bilen öğrencilerin daha gerçekçi ve sağlıklı seçimler yapabileceği ve yaptıkları seçimlerin gelecekte onlara daha mutlu ve doyumlu yaşamlar sağlayabileceği

kuşkusuzdur. Lise döneminde, kendini kabulün önemi bu olgularla daha da artmaktadır.

Üniversiteye girme kaygısı, meslek seçimi sorunlarının yanı sıra ergen, bedenindeki fiziksel değişimler, arkadaş seçimi, aile ve diğer yetişkinlerle olan iletişimi gibi pek çok sorunla karşı karşıya gelmektedir. Sorun alanlarının çokluğu ve çeşitliliği karşısında ergen tek başına bunların hepsinin üstesinden gelemeyebilir. Bu sürecin yarattığı kaygının, destekleyici aile, arkadaşlık, öğretmen ve diğer sosyal ilişkiler ile üstesinden gelinebilir. Benliğin de sosyal çevre tarafından şekillendirildiği bilinen bir gerçektir. Ergenin çevresinde, farklı bakış açılarının varlığını fark etmesine ve değerlendirebilmesine yardımcı olan, ergenin onun değerli ve eşsiz olduğunu hissettirerek bireyselleşmesine katkıda bulunan, kendi kimliğini bulması için ortam yaratan güvendiği insanların varlığı ve onlardan yararlanabileceği duygusu gencin hem kendini daha kolay kabul etmesini hem de bu stresli dönemi daha sağlıklı ve uyumlu geçirmesini sağlayacaktır.

Bu araştırmada; resmi genel lise öğrencilerine oranla daha fazla olanak ve fırsatlara sahip özel genel lise öğrencileriyle daha sınırlı olanaklarla yetişen resmi genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri bazı kişisel ve sosyal nitelikler, aileye ilişkin nitelikler ve algılanan sosyal destek düzeyleri bakımından incelenmiştir.

Ruh sağlığının önemli boyutlarından biri olarak görülen kendini kabul kavramıyla ilgili yapılmış birçok çalışma olmasına rağmen; bireyin kendini kabul düzeyi üzerinde önemli bir farklılık oluşturabileceği düşünülen, algılanan sosyal destek düzeyi değişkeninin ele alınmasıyla ergenlik psikolojisi literatürüne önemli katkılar sağlanabileceğine inanılmaktadır.

Ayrıca böyle bir çalışmanın resmi ve özel genel liselerde yapılmış olması, alınan eğitimin ve öğrenim görülen okulun, öğrencilerin gelişimine rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Elde edilen bulgular, psikolojik danışma ve

rehberlik hizmetlerine katkıda bulunabileceği gibi, eğitimcilere ve ailelere de ışık tutabilecektir.

1.5. Sayıtlar

Bu araştırmanın temel sayıtları aşağıda verilmiştir.

1.5.1. Araştırmanın örneklemini oluşturan resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendilerine uygulanan ölçme araçlarını cevaplandırırken içtenlikle davrandıkları temel sayıtlarından hareket edilmiştir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir.

1.6.1. Araştırmada incelenen kendini kabul düzeyi “Kendini Kabul Envanteri-Lise Formu” nun ölçtüğü niteliklerle, algılanan sosyal destek düzeyi ise “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6.2. Araştırmada resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kişisel- sosyal ve aile nitelikleri, alt amaçlarla belirtilmiş olan değişkenlerle sınırlıdır.

1.6.3. Bu araştırma 2003- 2004 eğitim- öğretim yılında Eskişehir il merkezindeki resmi ve özel genel lise öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçları ancak belirtilen özelliklere benzediği oranda diğer öğrencilere genellenebilir.

1.7.Tanımlar

Bu bölümde araştırmanın temel kavramları tanımlanmıştır.

Kendini Kabul Düzeyi: Kişinin suçluluk, yetersizlik, beğenme yada öğünme duygularına kapılmadan kendini bütün olumlu ve olumsuz yönleriyle kabul etmesidir (Enç, 1980).

Algılanan Sosyal Destek (Perceived Social Support): Bireyin, çevresindeki bireylerle güvenilir bağlarının olduğu şeklindeki bilişsel değerlendirmesidir (Barrere, 1993; Akt.: Şenel, 2001).

Resmi Genel Lise Öğrencisi: Eskişehir ili merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi genel liselerde 2003- 2004 eğitim- öğretim yılında öğrenim gören öğrencidir.

Özel Genel Lise Öğrencisi : Eskişehir ili merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel genel liselerde 2003- 2004 eğitim- öğretim yılında öğrenim gören öğrencidir.

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYINLAR

Bu bölümde, ilgili yayınlar “Kendini Kabul İle İlgili Açıklamalar”, “Sosyal Destek İle İlgili Açıklamalar” ve “Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar” olmak üzere üç ana başlık altında sunulmaktadır.

2.1 KENDİNİ KABUL İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Literatürde, psikologlar arasında kendini kabulün tanımına ilişkin ortak bir görüş birliğinin olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte kendini kabul tanımları incelendiğinde, psikologların birleştikleri bazı temaların bulunduğu görülmektedir. Bazı tanımlarda, bireyin kendini gerçekçi bir biçimde değerlendirebilmesi ve değerlendirmeyi özümsemesi üzerinde durulmaktadır. Enç (1980), kendini kabul kavramını, “kişinin suçluluk, yetersizlik, beğenme yada öğünme duygularına kapılmadan kendini bütün olumlu ve olumsuz yönleriyle kabul etmesi” olarak tanımlamaktadır. Wolman (1973) ise, kişinin kendini kabulünü “kişinin değerlilik ve sınırlılıkları olan her özelliğini gerçekçi bir gözle tanınması ve bunların her birini kişiliğinin bir parçası sayması biçimindeki sağlıklı bir tutumdur” şeklinde açıklamaktadır (Akt.: Kılıççı, 1988). Lazarus’a (1969) göre, kendini kabul; kişinin kendi yeteneklerinin ve gerçekçi sınırlarının farkında olması ve bunlara göre kendine yaşamsal amaçlar saptamasıdır (Akt.: Dimitrovsky ve ark., 1998).

Kendini kabul kavramı, özgüvenle ilişkilendirilerek, kişinin bireyselleşmesine etkisinden yola çıkılarak da tanımlanmıştır. Bu tanımlamalarda, kendini kabul; “bireyin başkalarının görüşlerinden ve değerlerinden bağımsız olarak, kendi değer ve görüşlerini esas alarak hareket edebilmesi ve hissedebilmesi” olarak açıklanmakta ve kendini kabulün, özgüvenin kendiliğinden oluşan bir görüntüsü olduğu belirtilmektedir (Statman, 1993).

Bazı tanımlarda ise kendini kabul, kendinden memnuniyet duygusu açısından ele alınmıştır. Reber (1985) kendini kabulü iki unsurdan oluştuğunu belirtmektedir. Bu unsurların ilki; “bireyin başkalarından ayrı, kendine özgü yetenek, kapasite ve değerleri olduğunu bilmesi ve bunlara objektif bir şekilde değer verebilmesidir”. İkinci unsur ise “bireyin sınırlarından ve yeteneklerinden memnuniyet duyması” olarak belirtilmektedir (Akt.: Statman, 1993). Pannes (1963), Wlie (1974) ve Branden’a (1971) göre, kendini kabul, kişinin ideal ben’ine ulaşamadığı yanlarını fark ederek, kendisinde var olan, kişiliğinin parçası olarak benimsediği özellikleri kabul edip etmediği yada ne ölçüde kabullendiğidir. Diğer bir deyişle, kendi özelliklerinden memnun olup olmadığı yada ne derece memnun olduğudur. Kişinin kendini, ne olduğunu kabullenmesi; duygusal, düşünsel ve davranışsal yaşantılarının farkında olması ve bunların sorumluluğunu üstlenmesidir. Duygu, düşünce ve davranışların yaşanması ve duyumsanması, kişinin kendini kabulü için önemlidir. Çünkü, bütün bu eylemler gerçekte kişinin kendisinin bir anlatımıdır (Akt.: İslam, 1987).

Kendini kabul farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte, kendini kabulün, benliğe karşı geliştirilen sağlıklı bir tutum olduğu (Kılıçcı, 1988), bireyin diğerlerinden farklı olduğunun bilinciyle ve memnuniyetiyle yaşaması (Statman, 1993) şeklinde ifade edilebilir.

Kendini kabul, ruh sağlığı uzmanlarınca ve başta İnsancı- Varoluşçular olmak üzere çeşitli psikologlarca sağlıklı ile sağlıksız, uyumlu ile uyumsuz, normal ile normal dışını tanımlamada önemli bir ölçüt sayılmıştır (Kılıçcı, 1988). Kendini kabul kavramı, ilgili literatürde ruh sağlığının en önemli boyutlarından ve sağlıklı kişilik yapısının göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ryff ve Keyes (1995) de kendini kabulü, ruh sağlığının altı boyutundan biri olarak tanımlamaktadırlar. Diğerleri ise; özerklik, kişisel gelişim, diğerleriyle olumlu ilişkiler kurabilme, yaşamsal amaçlar oluşturabilme, çevreye hakim olabilmedir.

Kendini kabul, sağlıklı kişilik yapısının bir göstergesidir ve kendini kabul eden bireylerin belirgin özellikleri bulunmaktadır. Kendini kabul eden bireyler güçlü benlik saygısına ve kendini değerlendirme yeteneğine sahiptirler. Kendini kabul eden birey, kusurlarının, sınırlılıklarının, yetersizliklerinin, çelişkilerinin bilinciyle kendi iç dünyasıyla ve diğer insanlarla pozitif ilişkiler içindedir. Bu benliğe gerçekçi ama sınırlarını belirlemiş bir iyimserlikle bakıştır. Bireyin kendini tanıması, olumlu ve olumsuz yönlerinin farkına varması ve kendine saygı duyması kendini kabul etmesini sağlamaktadır. Kendini kabul eden birey, mükemmel olmayışından, zayıflığından ve tutarsızlıklarından utanç ve suçluluk duymaz. Kendisinde olmayanı varmış gibi yada kendisinde olanı yokmuş gibi göstermek gereksinimi duymaz. Kendilerine özgü özelliklerini bilir, hatalarını da kabul edebilir. Diğer insanları da hata ve zayıflıklarından dolayı eleştirmez. Ayrıca başkalarının sahip olduğu üstün, güçlü yanlardan dolayı aşağılık duygusuna kapılmaz. Kendi gereksinimlerini ve çabalarını kendi olanak ve yetenekleri çerçevesinde kabullenir. Böyle bir birey, kendi kişisel hayatının boyutları içinde rahat, işleri olurlarına bırakan, kendini olduğu gibi görüp kabul edebilen ve başkalarını da doğru değerlendirebilen bir insan olabilir. (Jersild, 1983; Kılıççı, 1988; Piro, 1986).

Kendini kabul eden bireylerin yaşam doyumları da yüksektir (Choy ve Moneta, 2002; Ryff ve Keyes, 1995). Swann ve Ely'e (1984) göre kendini kabul, yaşam doyumunu etkilemektedir. Kendini kabul duygusu bireylerin farkındalıklarını arttırmakta ve bireyleri diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmaya teşvik etmektedir. Kendini kabul düzeyleri yüksek olan kişiler, diğerlerinden de kabul görmek, başarılarını arttırmak için motive olmaktadır. Sosyal kabul ile bireyler yaşamlarını onaylattıklarını hissetmekte ve bu da yaşam doyumlarının artmasını sağlamaktadır. Kendini kabul eden insanlar, yetersiz yönlerine saygı duymakta, geçmişleri hakkında olumlu hissetmekte, olumlu deneyimlere odaklanmakta ve gelecek için uygun durumlar yaratmaya çabalamaktadırlar. Bu da onlara yaşam doyumu ve benlik saygısının artması olarak geri dönmektedir (Akt., Choy ve Moneta, 2002).

Kendini kabul etmeyen bireyler ise olayların kendileri dışında geliştiğine ve talihsiz olduklarına inanmaktadırlar. Bu bireyler, benlik saygılarının düşüklüğünün ve sorumluluklarını kabul etmemenin eksikliğini yaşamaktadırlar (Pirot, 1986).

Bireyin kendini kabulü için öncelikle kendi değerlerine inanması gerekmektedir. Aynı zamanda kendini değerlendirebilmeli ve bu değerlendirmeler sonucunda gelecek için amaçlar oluşturabilmelidir. Kendini kabul eden birey, tüm potansiyelini ortaya koymak ve başarılar elde etmek için istek duymaktadır. Önceki hatalarından utanç duymazlar. Başkalarını da kabul etmeye ve onlara da açık olmaya eğilimlidirler (Fraley, 1991).

Kendilerine özgü özelliklerin farkında oluşları (Pirot, 1986), kendi yetenek ve sınırları çerçevesinde potansiyellerini ortaya koyma çabaları (Fraley, 1991), suçluluk ve utanç duymadan hatalarını kabullenmeleri (Jersild, 1983), yaşam doyumlarının yüksek olması (Choy ve Moneta, 2002). kendini kabul eden bireylerin en belirgin özellikleri olarak ifade edilebilir.

Kılıççı (1992) ise, kendini kabulün ölçütleri olarak kabul edilen bazı kritik davranışlar belirlemiştir. Bunlar:

1. Kendini bazı konularda yeterli bulma ve bunlarla yaşam sorunlarını kendine özgü bir biçimde çözeceğine inanma
2. Kendi davranışlarının sorumluluğunu alma
3. Sık sık aşırı suçluluk ve pişmanlık duygularına kapılmama
4. Aşırı ölçüde mahcup ve utangaç olmama
5. Kendi değer ve inançlarına uygun yaşama
6. Beden ve fizik yapısını kabullenme
7. Kendi cinselliğini kabullenme

8. Kişiliğinde bazı olumlu ve değerli yönlerin olduğuna inanma
9. Kendini başkalarının kabul ettiğine inanma
10. Olumlu ve tutarlı yönleri kadar olumsuz ve tutarsız yönlerini de kişiliğinin bir parçası sayma; gibi benliği algılayış biçimleri kendiyle ilgili kanıları örgütlenmiş olan olumlu bir benlik tutumu sağlar .

Kendini kabul kavramının, İnsancı ve Varoluşcu kuramların en temel kavramlarından biri olarak ele alındığı görülmektedir. Kendini kabulü, Maslow, kendini gerçekleştiren insan özelliklerinin başında ele alırken (Kuzgun, 1992), Rogers, danışmada ilerlemenin temel ölçütlerinden biri olarak saymaktadır (Rogers, 1951). May ve Kelly de diğer insancı- varoluşcular gibi kendini kabul kavramını önemsemiş ve kendini kabule özellikle normal dışılığın tanımında ve ruh sağlığına katkısında yer vermişlerdir (Feist, 1990).

Maslow, kendini kabulü, "hatalarından dolayı aşırı ölçüde pişmanlık duymama, gereksiz yere pişmanlık duygusu yaşamama ve kendinden utanmama" olarak tanımlamaktadır. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde en üst düzeyde olan insanların gizilgüçlerini kullanması ve gerçekleştirmesi olarak ifade edilen kendini gerçekleştirme kavramı, kendini kabul kavramı ile yakından ilişkilidir. Bir kimsenin potansiyel olarak ne olmaya elverişli ise ve de ne olabilecekse giderek daha çok o olması anlamına gelen kendini gerçekleştirme aslında benlik kavramının gerçekleştirilmesidir. Maslow'un kendini gerçekleştiren insan özelliklerinin başında kendini ve başkalarını olduğu gibi kabul etmek, onların neden başka türlü değil de böyle olduklarını tartışmamak gelmektedir (Kuzgun, 1992).

Kendini kabul, Rogers ile danışma psikolojisinin önemli kavramlarından biri haline gelmiştir. Rogers kendini kabulü psikoterapide bir ilerleme, gelişim ölçütü olarak ele almaktadır. Psikoterapi esnasında danışman, danışanın gizil güçlerinin farkına varmasına yardım ederken, kendisi de psikolojik olgunluğa

ulaşmaya çalışmalı, kendini anlayabilmeli ve kendini olduğu gibi kabul etmeli, kendine ve başkalarına gerçek bir saygı duyabilmelidir. Rogers'a göre danışanın bir insan olarak hiçbir koşula bağlı olmadan içtenlikle kabul edilmesi, onun, kabul edici, anlayışlı ve tehdit edici olmayan bir psikolojik ortamda kişiliğinin hem bilinçli hem de derin düzeylerini yeniden düzenleyebilmesini sağlayacaktır. Bu düzenlemeyi yaşamda daha yapıcı biçimde, daha mantıklı, daha tatmin edici ve daha sosyalleşmiş şekilde gerçekleştirebilecektir. Danışan benlik algılamasını olumlu yönde değiştirecek, kendini ve başkalarını daha kabul edici, anlayışlı, yaratıcı, uyumlu olarak kendini daha iyi yönlendirebilecektir (Rogers, 1951).

Ruh sağlığında ve uyumunda problem yaşayan bireylere rahat ve kabul edici bir ortam sağlandığında sağlıklı davranışlar gösterdikleri ve psikolojik danışma sürecinin kabul edici, anlayışlı bir ortamla ivme kazandığı görülmektedir. Eğer birey, hissettiği gibi davranırsa, kendinin mkemmek olmak zorunda olmadığını kabullenirse, olmak istediği özelliklere ulaşması kolaylaşmaktadır (Rogers, 1951).

Kelly de diğer humanist kuramcılar gibi kendini kabul kavramını önemsemiş, normal dışı davranışları, kişinin bireysel yapılarından zor vazgeçmesi ve kendini olduğundan daha işlevsel bir şekilde kabul etmesi olarak açıklamıştır (Feist, 1990).

May'e göre kendimizi kabullenmemiz benlik bilincine yani ben ile ben olmayan arasında bağlantı kurmamıza bağlıdır. Benlik bilinci işlevsel olan birey, kendi duygularını tanımakta, kabullenmekte, kendini başkalarının yerine koyabilmekte ve etkin bir şekilde varolmasını sağlayan birçok etkinliği gerçekleştirebilmektedir. Bireyin potansiyellilerini kabullenemediğinde içinde bulunduğu duygular varoluşsal suçluluk olarak tanımlanmaktadır. İnsan kendini,

sorumluluklarını kabul eder ve kaderi ile yüzleşirse bu suçluluk duygusundan kurtulmaktadır (Dökmen 2000; Feist, 1990).

Bireyin kendini kabulü, benliğini kabulüyle aynı anlamı taşımaktadır (Kuzgun, 1992). Başka bir deyişle, bireyin gerçek benliği ile ideal benliği arasındaki farkın en az düzeye indirgenmesi bireyin kendini kabul etmesi anlamına gelmektedir (Kılıççı, 1985). Rogers ve Dymond (1954); bireyin kendini kabul düzeyi hakkında fikir edinebilmenin ancak ideal benlik ve gerçek benliğin karşılaştırılmasıyla mümkün olabileceği belirtmektedirler (Akt.: Dimitrovsky ve ark., 1998). Dolayısıyla benliğin, kendini kabul kavramının ana boyutunu oluşturduğu söylenilebilir.

İnsancı ve Varoluşçu psikologlar kişilik gelişiminde “benlik”, “benlik kavramı”ndan söz etmektedirler. Benlik, bireyin kendisine ilişkin fikir, duyuş ve kanılarının bütünü, kişiliğin öznel yanıdır. Bireyin kendisi tarafından algılanan, kendisini nasıl hissettiğine ilişkin benliğidir. Bana ait diyebileceği yaşantılar bütünüdür. Bu günlük yaşantıda bireyin kendi olma çabası şeklinde açıklanabilir. Bu yaşantılar bütünü başkasına tam olarak aktarılamaz. Bu anlamda benlik varoluş kavramına çok yaklaşmaktadır (Kuzgun, 1992; Yanbastı, 1990).

Benlik kavramı (self-concept), benlikten farklıdır. Bireyin algı ve tepkilerini belirleyen en önemli öge olan benlik algısı başkalarının yargıları ile birleşerek benlik kavramını oluşturur. Benlik kavramı, bireyin kendisine atfettiği özellikleri ve bunlara bağlanan değerleri içerir. Benlik kavramı, bireyin kendine özgü ve çok zengin yaşantılarını, işlerliği olan, iletişime elverişli terimlerle, sembollerle ifade etmesidir. Diğer bir deyişle, benlik kavramı, bireyin resmi genelleşmiş terimlere dökülmüş benliğidir. Bireyin benlik gelişimini, başkaları tarafından değerlendirilme tarzı, önemli ölçüde etkilemektedir. Birey, yaşantılarından edindiği bir takım resmi genellemelerle kendini güzel yada çirkin, uzun yada kısa, zayıf yada şişman v.b. gibi binlerce sıfatla betimleyebilir. Bireyin kendini

değerlendirirken çevreden edindiği normları kullanmasından dolayı benlik kavramı daha çok başkalarının onun hakkındaki görüşlerini yansıtır. Bireyin benlik gelişimi süreci içinde koşulsuz sevgi tutumlarıyla yani bireyin her davranışıyla kendisinin sevgi ve saygıya değer olduğu anlayışıyla yetişmesi gerekmektedir. Hatalı davranışlar cezalandırılabilir ancak bireyin kendisi hataların ötesinde sevilir, sayılır ve o değerli bir varlıktır. Böyle bir ortam içinde büyüyen bireylerin benlik kavramları güçlü ve olumludur. Benliğin yapısı bireyin çevresindeki insanlarla olan etkileşimiyle şekillenir (Cüceloğlu 1992; Kuzgun, 1992; Yanbastı, 1990).

Benlik kavramının gelişimi, bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış biçimine dayanmaktadır. Diğer insanların özellikle bireyin kendisine yakın olan kişilerin tutumu, onlar tarafından olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilme ve kabul edilme, yaşantıyı algılama biçimini ve kendine değer verme duygusunu önemli ölçüde etkiler. Kendisinin oluşturduğu değerler ile bazen anne babasının değerleri çakışabilir. Çocuk hem kendi varlığına ilişkin gereksinimleri hem de anne babasının sevgisini sürdürme çabası içinde çatışma yaşayabilir. Bu çatışmadan kendisi için önemli olan kişilerin olumlu karşıladıkları davranışlarına değer vermeye başlayarak, onların değer vermediği yaşantılardan vazgeçerek kurtulur. Böylece bireyin değer verme koşulları oluşur (Geçtan, 1981).

Benlik kavramı, bireyin ne olduğu konusundaki görüşlerinin yanısıra ne olması gerektiği ve ne olmak istediği konusundaki görüşlerini de içerir. Bireyin ne olmak istediği konusundaki görüşleri "ideal benliği" oluşturur. İdeal benlik gerçek benliğe yaklaştıkça, kişi daha doyumlu ve mutlu olur. İdeal benlik ile gerçek benlik arasındaki kopukluk arttıkça mutsuzluk da artar ve doyumsuz bir kişilik ortaya çıkar (Atkinson ve diğ., 1999; Yanbastı 1990).

George ve Bearon (1980)'a göre, kişinin kendisine karşı geliştirdiği tutumların bilişsel ve duygusal boyutları vardır. Benlik kavramı bilişsel boyuttur. Kişinin kendisini nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve kendisi hakkında ne düşünüp ne

hissettiğini kapsayan bir kavram olup kişiyi tanımlayıcı niteliktedir. Kendine saygı ise duygusal bir boyuttur. Kişinin ne olduğu gerçek ben ile ne olmak istediğini karşılaştırıp değerlendirmesi sonucu, kişinin kendisini değerli bulup bulmadığı yada ne derece değerli bulunduğudır. Bu açıdan, kendine saygı kavramı değerlendirici niteliktedir (Akt.: Karaduman 1997).

Literatürde, kendini kabul, benliğe karşı geliştirilen tutumları ifade eden kendine saygı, kendine güven, kendini sevme gibi kavramlarla birlikte ele alınmakta ve kendini kabulün bu kavramlarla olan ilişkisi ortaya konulmaktadır.

Kendini kabul kavramının, kendine saygı ve kendine güven kavramlarıyla karşılaştırıldığında daha kapsamlı bir benlik algısını ifade ettiği görülmektedir. Kendine saygı da bireyin kendini beğenmesi ve önemsemesi, kendine güvende, bireyin kendini güçlü ve yeterli bulması gibi olumlu ama tek yönlü tutumlar ön planda iken kendini kabulde, bireyin güçlü ve güçsüz yanlarını tanıması ve onların bileşimini yapması önemlidir (Kılıççı, 1988). Benzer şekilde, Statman (1993), öz-değer, benlik saygısı ve kendini kabul arasındaki ilişki için de kendini kabulün öz-değerden bağımsız ancak benlik saygısı için gerekli bir önkoşul olduğunu ifade etmektedir. Benlik saygısının artması kendini kabulün teşviki anlamındadır bu da öz-değerin gelişimini gerektirmektedir.

Shostrom'a (1963) göre; kendini kabulü ve benlik saygısını, her ikisini de kendini farkındalık belirler. Kendini kabulü başarmak oldukça zordur ancak kendini gerçekleştirmek için gereklidir. Kişisel zayıflıkları ve yetersizlikleri kabul edebilmek bireyin güçlü yönleri fark edebilmesinin önkoşuludur. Kendini kabul gelişimini benlik saygısı gelişimi takip etmektedir(Akt.: Choy ve Moneta, 2002).

Kendini sevme ile kendini kabul kavramları arasında duygu derinliğinden kaynaklanan farklar olduğu görülmektedir. Kendini kabul daha fenomenal bir süreç olmakla birlikte bilinçli yada en azından bilinç öncesinde yargılara öncelik verir. Kendini kabul, savunma düzenekleri, dürtüler yada içgüdülere

yönlendirilen bir yapı değildir. Kişinin suçluluk, yetersizlik, beğenme ve övünme duygulara kapılmadan kendini bütün olumlu ve olumsuz yönleri ile kabul etmesidir. Kendini sevme derin hatta daha mistik, gizemli bir süreç sayılmaktadır. İçgüdüsel dürtüleri ve enerjileri içerdği öne sürülür (Enç, 1980).

Sonuç olarak ; kendini kabul, ruh sağlığının temel göstergelerinden biri olarak ele alınmakta; Reber'e (1985) göre, bireyin, kim ve ne olduğunun bilincinde olması ve özelliklerini ne derece kabul edip etmediği yada özelliklerinden ne derece memnun olduğu şeklinde ortaya konulmaktadır (Akt.: Statman, 1993; Rfyy ve Keyes, 1995). Ayrıca kendini kabul eden bireylerin, yaşam doyumlarının ve benlik saygılarının daha yüksek, kendini değerlendirme yeteneğine sahip, potansiyellerini ortaya koyma çabası içinde olan insanlar olduğu görülmektedir (Choy ve Moneta, 2002; Pirot, 1986).

2.2. SOSYAL DESTEK İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Pearson'a (1990) göre, "sosyal destek" psikolojik danışman, psikoterapist, sosyal psikolog, sosyolog, sosyobiolog ve aile terapistlerinin üzerinde durdukları ve öne çıkardıkları kavramlardan biridir. Yapılan çalışmalar, bireyin yaşadığı birçok sorunun temelinde sosyal destekten yoksun oluşun bulunduğunu ve bireyin zorlanmalı yaşam olaylarıyla başa çıkabilmesinde sosyal desteğin güçlü kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kriz teorileri kapsamında sosyal desteğin ölüm, iş kaybı veya iflas, yer değiştirme, meslek seçme, hastalık, stres, depresyon, evlilik, üvey anne baba, sadakatsizlik, tutuklanma, ilaç bağımlılığı, okulu bırakma gibi durumlarda daha önemli ve gerekli bir rol oynadığı öne sürülmektedir (Akt.: Yıldırım, 1999).

Sosyal destek (aile, arkadaş, sosyal temasın sayısı ve sıklığı gibi) stresin olumsuz etkilerinden bireyi koruyan mekanizmaları da içeren sosyal ilişkilerin farklı yönlerini tanımlayan genel bir kavram olarak belirtilmektedir (McElroy, 1997).

Baldwin'e (1967) göre, sosyal destek; bireyin çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik destektir. Sosyal desteğin teorik temeli Kurt Lewin' in Alan Kuramı ve davranış tanımına dayanır. Lewin, yaşam alanını belirli bir zamanda bireyin davranışını etkileyen etmenlerin tümü; davranışı ise çevre ile bireyin fonksiyonu olarak tanımlamaktadır (Akt.: Yıldırım, 1997). Lewin'e göre, davranış psikolojik çevrede oluşan değişimdir. Bireyin sosyal destek sistemi onun psikolojik çevresi içerisinde yer almaktadır. Öyleyse bireyin olumsuz davranışlarını ortadan kaldırmak ve yeni davranışlar kazanması onun psikolojik çevresinde değişiklik yapmasına yardımcı olmakla mümkün olabilir (Yıldırım, 1997).

Barrere (1999) ise, sosyal destek kavramını üç değişik kategoride ele alınmaktadır. Sosyal bağlılık (social embeddedness), algılanan sosyal destek (perceived social support), eylemlenmiş sosyal destek (enacted support). Sosyal bağlılık; bireylerin kendi sosyal çevrelerinde anlamlı diğer insanların olması ve bağları olarak tanımlanmaktadır. Algılanan sosyal destek; diğerleri ile güvenilir bağların olduğu şeklindeki bilişsel değerlendirme olarak tanımlanmaktadır. Eylemleştirilmiş destek; diğer kişilerin odak kişiye yardım ettiklerinde gösterdikleri eylemlerdir (Akt.: Şenel, 2001).

Sosyal destek işlevlerinin yeterli olup olmadığı konusunda kişinin kendi yargısı "algılanan destek " olarak tanımlanmaktadır. Sosyal desteğin kişisel yaşantılar sonucu oluşan bilişsel bir tatmin olduğu, yaşamın çeşitli alanlarında sevilen, aranan, değer verilen ve gerektiğinde ihtiyacı olan yardımı bulan bireyin yakın insan ilişkilerinden daha fazla doyum aldığı ve başkalarının desteklediği duygusunu taşıdığı belirtilmektedir (Sorias, 1988).

Bireyin sosyal destek sistemi içinde sosyal ilişkilerini pekiştiren, sosyal, politik ve ekonomik nitelikli birtakım destekleyiciler bulunmaktadır. Bireyin etkili uyumu ve gelişimi için bireyin ailesi, arkadaşları, sosyal çevresi ve sosyal destek sistemi içindeki diğer unsurlar son derece önemlidir. Bu çerçevede bireyin ailesi, akrabaları, arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile, bireyin

içinde yaşadığı toplum gibi faktörler o bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır (Yıldırım, 1997).

Bireyin kendisinde veya destek kaynaklarında meydana gelen değişimler nedeniyle bireyin sosyal destek düzeyi değişebilir. Örneğin; aile bireyleri veya eşler arasındaki çatışmalar, baba veya annenin işini kaybetmesi veya eşlerden birinin ölümü, sosyal beceri noksanlığı, bireydeki cinsel sapmalar, bireyin formal ve informal yardım kaynakları konusundaki bilgisizliği, göçler, hastalık, ailenin istemediği bir dinden veya etnikten biriyle evlenmek gibi durumlarda bireyin sosyal destek düzeyini düşürebilir (Yıldırım, 1997).

Bireyin duygusal becerileri, sosyal destek kaynaklarından yararlanabilmede önemli bir faktördür. Duygusal bilinçliliği az, duygularını tanımlama, anlatma ve kontrol etmede zorlanan bireyler, sosyal destek isteme yada varolan sosyal destek kaynaklarını kullanmada daha yetersizdirler. Düşük düzeyde duygusal beceriye sahip olanlar, güçlü bir sosyal destek ağına sahip olsalar da bu desteği kullanamamaktadırlar (Rickwood, 2002).

Sosyal desteğin bireyin yaşamına ve sağlığına katkısıyla ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler doğrultusunda oluşturulan modeller, sosyal destek ve sağlık arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Bu modellerden biri stres altında bulunan bireyin sosyal destekle iyi olduğunu belirten "Tampon Etki Modeli"dir. Tampon etki (buffer effect) modeline göre; stres yaratıcı durumlar, olaylar söz konusu olmadığı sürece sosyal desteğin olmayışının fiziksel ve ruh sağlığı üzerinde herhangi bir olumsuz etkisi yoktur. Ancak strese neden olan durumlarda sosyal destek bireyin uyum sağlamasını ve bu koşullarla başa çıkabilmesini kolaylaştırarak, stresin zararlı etkilerini azaltan bir tampon görevi yapmaktadır. Tampon Etki modelinin aksine, bir diğer model, sosyal desteğin, fiziksel ve ruh sağlığı üzerinde her durumda bireye katkısı olduğunu ileri süren "Doğrudan Etki Modeli" dir. Yani birey, stres altında olsun yada olmasın sosyal desteğin bireyin iyi oluşuna etkisi vardır. Ayrıca sosyal desteğin bulunmayışı da bireyin sağlığını olumsuz yönde etkileyen bir durumdur (Cohen ve Wills, 1985).

Taylor (1995), sosyal destekle ilgili başka bir kuramsal model ortaya koymaktadır. Bu model de sosyal desteğin işleyiş mekanizmasını, bireyin baş etmesine yardım olarak açıklamaktadır. Sosyal destek, resmi genellikle stres altındaki yada güç durumdaki bireyin başa çıkma çabalarını etkiler. Sosyal destek bireyin içinde bulunduğu durum, bu durumun anlamı ve gösterilen tepkinin değişmesine yol açacak etkili bir başa çıkma mekanizması olarak çalışır. Sosyal desteğin başa çıkma yardımı olarak tanımlanması, etkin sosyal desteğin bireyin ihtiyaçları ile aldığı destek arasındaki çakışmaya bağlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, stres karşısında ihtiyaç duyulan ve sağlanan destek uyumlu ve eş zamanlı olduğunda; sosyal destek, strese tampon etkisi ile ruh sağlığını korumaktadır.

Sosyal destek modellerinin etkililiğini araştıran çalışmalar yapılmıştır. Cohen ve Wills (1985), sosyal destekle ilgili yapılmış 51 araştırmayı içeren meta- analiz çalışmasında, sosyal desteğin ana etkisi ve hafifletici etkilerini incelenmişlerdir. Bu araştırmalar, toplum, ortaokul, lise öğrencileri, depresif hastalar, yeni doğum yapmış anneler, hamileler, süregelen hastalığı olan çocukların ebeveynleri üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmaların ortak yönü, bağımlı değişken olarak depresyon, anksiyete, psikosomatik belirtilerin alınmasıdır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; sosyal desteğin temel ve hafifletici etkisine ilişkin sonuçlar bulunmuştur. Sonuç olarak, geniş sosyal etkileşim ortamlarında sosyal destek incelendiğinde doğrudan etki modelinin, bireylerin sosyal destek alacaklarına inandıkları durumlarda ise tampon etki modelinin etkili olduğu görülmüştür. Jou ve Fukada (2002), yaptıkları çalışmada sorumluluk ve depresyon üzerinde sosyal desteğin tampon; destek sağlayan bireye karşı minnettarlık duyguları üzerinde de doğrudan etkisini gözlemişlerdir. Erim (2000), yaptığı çalışmada sosyal desteğin doğrudan etkisinin bireyin tüm yaşamına yayıldığı ve stres ile doğrudan ilişki içinde olmadığını vurgulamaktadır. Tampon etkisinin de, stresin birey üzerindeki olumsuz etkisini yok ederken, stres sonucu bireyde görülen istenmeyen belirtileri iyileştirici bir etki yarattığına dikkat çekmektedir. Sağlıklı ve psikiyatri kliniğinde tedavi gören üniversite öğrencilerini sosyal destek kaynakları açısından karşılaştıran Soriaş (1988), psikiyatri kliniğinde tedavi

gören öğrenci grubunun sosyal destek kaynaklarını daha yetersiz bulmuştur. Bu çalışmada sosyal desteğin sağlığı doğrudan olumlu bir şekilde etkilediği ancak strese tampon etkisi ile sağlığı koruduğu varsayımını kısmen doğrulanmıştır.

Sosyal desteğin, stresin olumsuz etkilerini azalttığı yönünde görüş birliğinin olduğu görülmektedir. Sosyal desteğin stres üzerindeki etkisi iki boyutta belirtilmektedir (Chien, Chang & Schaller , 2000).

1. Stresi algılama biçimi sosyal destek sayesinde tekrar düzenlenmekte veya önlenmektedir. Sosyal destek, strese oluşan tepkiye müdahale edebilmektedir. Bireyin stres düzeyi sosyal destekten yoksun olduğu durumda artmakta, sosyal destek sağlandığı durumlarda ise azalmaktadır.

2. Yeterli sosyal destek bireyin stres düzeyini ve stresin yaratacağı olumsuz ve patolojik izlerin ortaya çıkmasını azaltmaktadır.

Sosyal desteğin, bireye farklı alanlarda yardım sağlaması, işlevlerinin çeşitli olmasını da beraberinde getirmiştir. Araştırmacılar, sosyal desteğin işlevlerini açıklamaya çalışmışlardır. Cohen ve Wills (1985), sosyal desteğin işlevlerini saygı, bilgi, sosyal arkadaşlık ve araçsal olmak üzere dört grupta açıklamaktadır:

Saygı desteği; Bireyin saygı ve kabul edildiğine ilişkin bir bilgidir. Bireyin varlığıyla değer ve deneyimleri nedeniyle saygı gördüğünün ve kişisel hata veya sorunlarıyla bile kabul edildiğinin ifade edilmesi bireyin özsaygısını geliştirecektir.

Bilgi desteği: Sorun durumunun tanımlanması, anlaşılması ve bu durumla baş edilmesi konusundaki yardımdır. Öğüt verme, sorunun boyutlarını değerlendirme ve bilişsel rehberlik gibi özellikleri vardır.

Sosyal arkadaşlık: Boş zamanların başkalarıyla birlikte geçirilmesidir. Bu destek biçiminin, bireyin paylaşımda bulunmasını sağladığı, bir gruba ait olma duygusunu hissettirdiği için stresin etkisini de azaltacağı düşünülmektedir.

Araçsal destek: Finansal yada ihtiyaç duyulan materyalin yada hizmetlerin sağlanması olarak tanımlanan bu destek, bireye rahatlama duygusu yaşattığı için stresi azaltıcı bir etkisi olduğu görülmektedir (Cohen ve Wills, 1985).

Richman, Rosenfeld ve Lawrence (1988) ise; sosyal desteğin işlevlerini sekiz grupta ele almışlardır. Bu sekiz sosyal destek türü şu şekildedir.

- 1) Dinlenilme: Kişinin öğüt verilmeden ve yargılanmadan dinlenildiği algısı
- 2) Duygusal Destek: Kişinin yanında olduğunu gösteren ve rahatlık duygusu yaratan destek.
- 3) Duygusal Meydan Okuma: Kişiye duygu, değer ve tutumlarını değerlendirmesine meydan okuyarak destek verme.
- 4) Gerçeği Doğrulama Desteği: Destek görenle benzer bir bakış açısına sahip birinin destek alanın bakış açısını ispatlamasına yardım etme.
- 5) İş Takdir Desteği: Destek görenin çabalarının fark edildiğini ve övüldüğünü algılaması.
- 6) İşe Meydan Okuma: Kişinin daha yaratıcı olması, yaptığı işe bağlanması için destek alanın düşünce ve davranışlarına meydan okuma.
- 7) Gözle Görülür Yardım: Destek alana para yardımı yada hediye verme .
- 8) Kişisel Yardım: Destek alan için bir işin yapılması (Akt.: Erdeğer, 2001).

Sosyal destek sisteminin bilinmesi bireye farklı şekilde yardım edebilir. Caplan'a (1974) göre, sosyal destek sistemlerinin bilinmesi bireye, psikobiyolojik kaynaklarını harekete geçirmesine, isteklerinin karşılanmasına, beceriler kazandırarak ve maddi kaynaklara ulaşmasına yardım ederek ve son olarak da bireye rehberlik yaparak, bilgi sunarak yardım sağlamaktadır. House (1981), ise sosyal destek sistemlerinin bireylere üç şekilde yardım ettiğini ileri sürmektedir. Bunlar; bireyin yaşam durumlarını olumsuz etkileyen bazı faktörleri ortadan

kaldırarak veya etkisini azaltarak, olumsuz yaşam durumları karşısında bireyin dayanma gücünü artırarak ve böylece sağlık durumun iyileşmesine katkıda bulunarak, çevresel stresörlerin etkilerine karşı kısmen veya tümüyle tampon görevi yaparak bireylere yardım eder (Akt.: Yıldırım, 1997).

Geniş bir sosyal çevre bireye toplum içinde olumlu yaşantılar ve belirli roller sağladığından dolayı sosyal desteğin, bireyin psikolojik yaşamına olumlu bir katkısı bulunmaktadır. Bu destek bireyin ruh sağlığıyla ilgilidir. Çünkü bu durum bireyin iyi hissetmesini olumlu duygular içinde olmasını sağlar. Birey kendisinin değerli olduğunu düşünür, olumlu ve düzenli bir yaşam sürer (Buysse, 1997).

Sosyal destek içerisinde önemli bir kavram olan sosyal ağ, birey ile çevresindeki diğerleri arasındaki bağlar ve bu insanların birbirleriyle olan ilişkilerini ifade etmektedir. Sosyal ağın büyüklüğü, sosyal ilişkilerin sıklığı, ağ üyelerini birbirleriyle olan ilişkilerinin yoğunluğu, üyelerin yaş, cinsiyet ve kültürel olarak birbirine benzerlikleri, üyeler arasındaki fiziki uzaklıklar ilişkilerin aktif- pasif oluşu gibi değişkenler sosyal ağın yapısını etkilemektedir. Büyük bir ağda sosyal destek kaynaklarının zengin olacağı düşüncesiyle ağın büyüklüğü, üzerinde en fazla durulan değişken olmaktadır. Bazı araştırmacılar, psikiyatrik hastaların sosyal ağlarının normallere göre daha küçük olduğunu bildirmektedir. Sosyal ağın büyüklüğünün olumlu etkilerinin yanısıra, sosyal ağ büyüdükçe çevreden gelen isteklerin artmasının sorumluluk ve baskı hissedilmesine yol açacağı şeklindeki olumsuz etkilerinden de söz edilmektedir. Aynı şekilde sosyal ağın fazla oluşunun daha güçlü ve etkili destek sistemleri sağlayacağı beklenirken, yoğunluk ile destek arasında negatif ilişki bildiren çalışmalar da bulunmaktadır (Sorias, 1988).

Sosyal desteğin ihtiyaç duyulan zamanda yeterli bir şekilde sağlanması etkililiğini artıracaktır. Sosyal desteği veren kişilerin eylemi ve alıcıların ihtiyaçları arasındaki uyum, sosyal desteğin miktarı, zamanlaması, kaynağı, yapısı ve fonksiyonu ile belirlenir. Önerilen desteğin miktarı ve algılanan tehdit arasında yeterli denge olmalıdır. Ayrıca, stres altındaki bireyler için daha

kullanışlı olan destek tipi ve miktarı her zaman değişebilir. Önerilen destek bireyin çevresiyle uyumlu olmayabilir. Farklı stresli olaylar farklı ihtiyaçlar yaratmaktadır. Dolayısıyla desteği verenler, strese uygun destek sağladıklarında daha etkili olurlar. Bu nedenle desteği sağlayanların empatik anlayış becerisine sahip olmaları oldukça önemlidir (Erim, 2002; Taylor, 1995).

Bireyler aktif ve pasif destek sağlayıcısı olarak nitelendirilebilirler. Sağlayıcı olduğu durumlarda bireyin desteği aktif, karşı taraf tarafından talep edildiği durumlarda ise pasiftir. Bu bağlamda, dört çeşit sosyal destek türünden bahsedilebilir: Sağlanan destek, talep edilen destek, kabul edilen destek ve istenilen düzeyde sağlanmayan destek. Bireyler, talep ettiklerinden daha az, yetersiz destek aldıklarında kendilerini değersiz, güvensiz hissederek daha az sağlıklı olma eğiliminde olmaktadır. Ayrıca karşılıklı olan desteğin yani talep edilen ve sağlanan desteğin tampon etkiye sahip olduğu da görülmektedir (Jou ve Fukada, 2002).

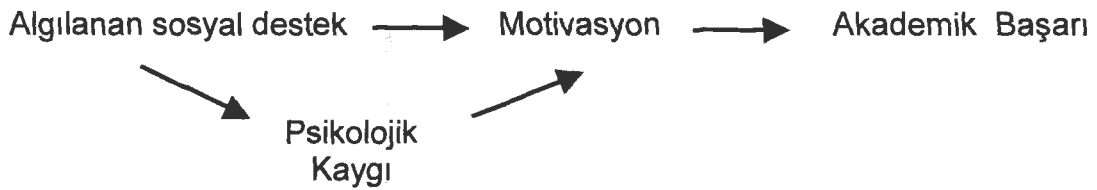
Sosyal desteğin bireysel büyüme ve gelişme sırasında öğrenildiği ileri sürülmektedir. Ericson'un gelişim kuramını temel alan bu görüş bireyin sosyal destek kaynaklarına ilişkin algılarının oluşması için gerekli ilk adımın, bu desteğin hazır ve ulaşılabilir olması ile desteğin sağlanma süresi olduğunu ileri sürmektedir. Yapılan araştırma sonuçları bilişsel gelişim, yaratıcılık, sosyal yeterlilik, içsel kontrol odağı, ahlaki davranışlar ve benlik saygısı, ailenin çocuğa sağladığı destek ile ilişkili olduğunu ve destek arttıkça bu özelliklerin daha yeterli hale geldiğini göstermektedir. Buna karşılık, aileden sağlanan sosyal desteğin azalması, saldırganlık, öğrenme yetersizlikleri, ilaç kullanma gibi olumsuz davranışlarda artışı da beraberinde getirmektedir (Şenel, 2001).

Ebeveyn ve sosyal çevreyle destekleyici ilişkiler ergen sağlığı için son derece önemlidir. Anne, baba ve arkadaşlarını uzak olarak algılayan ergenlerin daha çok psikopatoloji gösterdikleri gözlenmektedir. Özellikle kızların psikiyatrik rahatsızlıklara daha açık hale gelme nedenlerinden birinin ergenlik sürecinde

alınan sosyal desteğin yetersiz olarak algılanması olduğu belirtilmektedir (Öztürk, 1994).

Okulda öğrenciler birkaç kaynaktan destek sağlamaktadırlar. Bu farklı destek kaynakların öğrencilerin farklı davranış boyutlarına etkisi bulunmaktadır. Bu sosyal destek kaynaklarından ilki, öğrencilerin okuldaki başarıları için ebeveynlerin cesaretlendirici desteğidir. Öğretmenler ise öğrencilere yardım ederek ve bireysel olarak onlarla ilgilenerek destek olmaktadır. Öğrenciler için, akran grupları ise, benzer faaliyetleri ve yaşantıları paylaştıkları için birbirlerini cesaretlendirici rol oynamaktadırlar (Lee ve ark., 1999).

Destekleyici ilişkiler, öğrencilerin okul motivasyonları ve akademik başarıları ile doğrudan ilişkili unsurların başında gelmektedir. Destekleyici yetişkinler ve akranlar, eğitimsel fırsatlar ve rehberlikleriyle öğrencilere doğrudan öğrenme fırsatı yaratmaktadırlar. Ebeveyn ve arkadaşlardan elde edilen destek öğrencilerin okulda kapasitelerini tam kullanmalarına, okul ilgilerini artırmalarına ve duygusal olarak iyi hissetmelerini sağlamaktadır. Öğretmenden algılanan sosyal destek ile; öğrenci sınıf ortamında tek ve eşsiz olduğunu ve bireysel olarak onunla ilgilenildiğini hissetmektedir. Bu da öğrencinin sınıf kurallarına bağlı kalabilmesine, sosyal sorumluluklarını ve amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca okulda kazandığı bu davranış kalıplarını başka ortamlara daha kolay aktarabilmektedir (Wentzel, 1998).

Wentzel 1998: s.203

Şekil 1. Destekleyici ilişkiler, kaygı, motivasyon ve akademik performans arasındaki ilişkiler

Sosyal desteğin, bireyin gerek fiziksel gerek ruh sağılığını olumlu yönde etkileyen bir ihtiyaç olduğu ifade edilebilir. Algılanan yüksek düzeyde sosyal desteğin bireyin olumlu yaşantılarını arttırdığı, olumsuz duygularla baş etmesini kolaylaştırdığı görölmektedir.

2.3 KENDİNİ KABUL İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmada, kendini kabul ile ilgili yapılan araştırmalar, kişisel ve sosyal nitelikler, aile nitelikleri ve sosyal destek olmak üzere üç temel boyut kapsamında incelenmiştir.

2.3.1.Kişisel ve Sosyal Nitelikler Açısından Kendini Kabul ile İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında, kendini kabul düzeyi ile bazı kişisel ve sosyal nitelikler arasındaki ilişkileri ortaya koyan araştırmalar sunulmaktadır. Kişisel ve sosyal nitelikler olarak; okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, sosyo-ekonomik düzey, barınma şekli, ruh sağılığı, psikolojik danışma gibi özellikler ele alınmıştır.

2.3.1.1.Okul Türü ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Kendini kabul düzeyi ile ilgili yapılan araştırmalarda, öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları okul türünün değişken olarak ele alındığı görölmektedir. Ancak literatürde daha çok resmi genel , meslek ve fen liselerine devam eden öğrencilerin kendini kabul düzeyleri incelenirken, özel genel liselere devam eden öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin ele alındığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Karahan (1996), ortaöğretim öğrencilerinin devam ettikleri okul türüne göre kendini kabul düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını araştırmış ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin mesleki eğitim veren liselere (Ticaret, Endüstri Meslek, Kız Meslek) devam eden öğrencilerden daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Ankara Fen Lisesi öğrencilerinin kendini kabul düzeylerini bazı değişkenler açısından incelendiği bir araştırmada, fen lisesi öğrencilerinin özel genel olarak kendini kabul düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin; % 4.7 sinin kendini kabul düzeyi düşük, % 8.5 inin kendini kabul düzeyi ortanın altı, % 11.3 kendini kabul düzeyi orta, % 22.7 sinin kendini kabul düzeyi ortanın üstü ve % 52 .8 inin kendini kabul düzeyinin ise yüksek olduğu bulgularına elde edilmiştir (Karaduman, 1997). Benzer şekilde üstün yetenekli öğrencilerin devam ettiği bir okulda Pufal- Struzik (1999), bu öğrencilerin kendini gerçekleştirme, kendini kabul düzeylerini araştırmış; bu öğrencilerin, kendini kabul, kendini gerçekleştirme düzeyleri diğer öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Yalçın (2000), meslek lisesi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini gerçekleştirme düzeylerini bazı değişkenler açısından incelediği araştırmasında, okul türleri farklı öğrencilerin kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki farklar önemli bulunmamıştır. Ancak özel genel lise öğrencilerinin zamanı iyi kullanma düzeyleri meslek lisesi öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur.

Farklı öğretim programlarını izleyen öğrencilerin benlik kavramı örüntüleri incelenmiş; yapılan analizler sonucunda mesleğe yönelik program izleyen meslek lisesi öğrencilerinin akademik öğrenime yönelik program izleyen özel genel lise öğrencilerine göre daha olumlu benlik kavramı örüntüsü geliştirdikleri saptanmıştır. Ayrıca meslek lisesi öğrencilerinin kendilerini, dürtülerini daha iyi kontrol edebilen, dengeli değişmez duygulara sahip psikolojik yönden daha uyumlu algılayan gençler olduğu görülmüştür. Ancak meslek lisesi öğrencilerinin eğitsel ve mesleki amaçlar boyutlarında benlik kavramı düzeyleri, özel genel

lise öğrencileriyle karşılaştırıldığında daha düşük olduğu bulunmuştur (Güven, 1994).

Şahin ve Güvenç (1996) ise; ergenlerin benlik algılarını eğitim türüne göre karşılaştırmışlardır. Resmi genel lise öğrencileri ile İmam Hatip Liseleri öğrencileri üzerinde çalışmalarını yürütmüşler ve İmam Hatip lisesi öğrencilerinin benlik algısının, resmi genel lise öğrencilerine göre daha olumlu yönde olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Akboy (2002), fen lisesi ve resmi genel lise öğrencilerini denetim odağını araştırdığı çalışmada, fen lisesi ve resmi genel lise öğrencilerinin denetim odağı puan ortalamaları açısından resmi genel lise öğrencileri lehine anlamlı farklar bulunmuştur. Fen lisesi öğrencilerinin en dışsal denetimli grubu oluşturduğu gözlenmiştir.

Resmi genel lise ve meslek lisesi öğrencileri mesleki olgunluk düzeylerinin incelendiği bir çalışmada, resmi genel liseye devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri meslek lisesine devam eden öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur (Yazar, 1997).

Genel olarak; öğrenim görülen okul türünün bireyin kendini kabul, kendini gerçekleştirme, benlik kavramı düzeyinde ve benlik algısında farklılaşma yarattığı ifade edilebilir (Güven, 1994; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Pufal-Struzik, 1999; Şahin ve Güvenç, 1996).

2.3.1.2. Cinsiyet ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Kendini kabulle ilişkisi incelenen kişisel niteliklerin başında cinsiyet değişkeni geldiği görülmektedir. Kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyan bulgular farklılık göstermektedir. Lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin bazı değişkenler açısından inceleyen Akten (1999), Kandemir (1991), Karahan (1996), Karaduman (1997) ve Kasser

ve Ryan (1995) kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İşmen (1993), Öz (1999) ve Gümüş'ün (2000) araştırmalarında da kendini kabul düzeyleri yönünden kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Hacısalihoğlu (1998) ise; yuva ve yetiştirme yurtlarında yaşayan erkek öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin kız öğrencilere oranla daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Güllü (1995), grupla psikolojik danışmanın kendini kabul düzeyine etkisi cinsiyet değişkenine göre incelediğinde kendini kabul envanterinin ölçütlerinden olan "aşırı ölçüde mahcupluk ve utangaçlık göstermeme" ölçütünde grupla psikolojik danışmanın kendini kabul düzeyini yükseltmede erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha etkili olduğunu bulmuştur.

Güven'in (1994) araştırma bulgularında; kız ve erkeklerin benlik kavramı örüntüleri incelendiğinde kızların pek çok duyguları başarılı biçimde yaşama yeteneğine sahip, savunma mekanizmalarını daha iyi organize ve engellere toleranslarını daha yüksek düzeyde algıladıkları görülmüştür. Erkek öğrencilerin ise; kendilerini daha depresif ve psikolojik sorunlu algıladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Benlik algısına ilişkin diğer bir çalışmada ise; benlik algısı boyutlarından olan fiziki görünüm, atletik yeterlilik, akademik yeterlilik, işte yeterlilik ve bütünsel özdeğer boyutlarında erkek öğrencilerin kendilerini kızlara göre daha olumlu algıladıkları saptanmıştır (Şahin ve Güvenç, 1996).

Ortaokul son sınıfa giden öğrencilerin cinsiyetlerine göre benlik imajlarının değişip değişmediğini araştıran başka bir çalışmada ise; kızların erkeklere göre daha olumsuz bir benliğe sahip oldukları sonucu elde edilmiştir (Aral ve Köksal, 1999).

Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalarda ise bulguların büyük bir kısmı, cinsiyete göre kendini kabul düzeyinin farklılaştığı yönündedir. Kızların kendini kabul düzeyinin erkeklerin kendini kabul düzeylerinden daha yüksek bulan araştırma bulgularının (Güneysu ve Bilir, 1988; Önen, 1989; Gökçakan, 1992; Süleymanoğlu, 1994), yanısıra erkeklerin kendini kabul düzeylerinin kızların

kendini kabul düzeylerine göre daha yüksek çıkan araştırma bulgusu da mevcuttur (Bayhan, 1999). Koç'un (1997) üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmasında, kız öğrencilerin kendini kabul düzeyleri daha yüksek bulunmuş ancak aradaki farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Özkan (1994), Ören (1995), Akçakoca (1999) ise üniversite öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Bedensel engelli erkek üniversite öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğuna ilişkin sonuçlarda bulunmaktadır (Akçamete, 1990).

Sonuç olarak; lise öğrencileriyle yapılan araştırmalarda kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığına ilişkin bulguların yoğunlukta olduğu (Akten, 1999; Gümüş, 2000; İşmen, 1993; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Kandemir, 1991; Kasser, ve Ryan, 1995; Öz, 1999), buna karşılık, üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmalarda ise, kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığını gösteren bulguların daha fazla olduğu gözlenmektedir (Akçamete, 1990; Bayhan, 1999; Güneysu ve Bilir, 1988; Önen, 1989; Gökçakan, 1992; Süleymanoğlu, 1994). Bu sonucun, içinde bulunulan gelişim dönemi ve benimsenmiş cinsel kimlik ile ilişkili olduğu ifade edilebilir. Ayrıca lise öğrencileriyle yapılan ve kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığını gösteren araştırma bulgularında bu farklılaşmanın daha çok erkek öğrenciler lehine olduğu görülürken (Aral ve Köksal, 1999; Güllü, 1995; Hacısalıhoğlu, 1998; Şahin ve Güvenç, 1996); üniversite öğrencileriyle yapılan araştırma bulgularında ise, bu farklılaşmanın daha çok kızlar lehine (Güneysu ve Bilir, 1988; Önen, 1989; Gökçakan, 1992; Süleymanoğlu, 1994) olduğu da dikkat çekmektedir.

2.3.1.3. Sınıf Düzeyi ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Kendini kabul düzeyleri ile sınıf düzeyleri arasındaki ilişkilere bakıldığında elde edilen bulgular da farklılık göstermektedir. Lise öğrencilerinin sınıf düzeyi arttıkça başka bir deyişle yaşları yükseldikçe kendini kabul düzeyinin yükseldiğine dair bulgular olduğu gibi (İşmen ,1993; Öz, 1999; Temuge, 1987);

sınıf düzeyine göre kendini kabul düzeyini farklılaşmadığını gösteren bulgular da bulunmaktadır (Akten, 1999; Hacısalihoğlu, 1998; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Legg, 1981).

Benlik kavramı düzeylerini 14-18 yaşları arası ergenlerde inceleyen Güven (1994) ise; 16,17,18 yaş grubundaki öğrencilerin benlik kavramı düzeylerini 15 yaş grubundaki öğrencilerin benlik kavramı düzeyine göre anlamlı derece yüksek bulmuştur.

Üniversite öğrencilerin kapsayan araştırmada, Akçakoca (1999), 22- 24 yaş grubunun kendini kabul düzeyi yönünden 18-21 yaş grubuna göre daha ileri bir düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Koç (1997), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, sınıf düzeyi yükseldikçe kendini kabul düzeyinin de yükseldiğine ilişkin bulgular elde etmiştir. Farklı bir örneklem grubuyla çalışan Akçamete (1990) ise, bedensel engelli üniversite öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin yaş grubu yükseldikçe arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bazı araştırmalarda ise, sınıf düzeyleri arasında kendini kabul düzeyleri bakımından farklılıklar bulunmamıştır (Gökçakan, 1992; Süleymanoğlu, 1994; Yazar, 1996).

Sınıf düzeyine ilişkin bulguların bir kısmı; sınıf düzeyi arttıkça yani yaş ilerledikçe kendini kabul düzeyinin yükseldiği (Akçakoca, 1999; Akçamete, 1990; Güven, 1994; İşmen, 1993; Koç, 1997; Öz, 1999; Temuge, 1987); bir kısmının ise sınıf düzeyi değişkeninin anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı yönündedir (Akten, 1999; Gökçakan, 1992; Hacısalihoğlu, 1998; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Legg, 1981; Süleymanoğlu, 1994; Yazar, 1996).

2.3.1.4. Akademik Başarı ve Kendini Kabul ile İlgili Araştırmalar

Öğrencilerin akademik başarıları ve kendini kabul düzeyleri arasındaki ilişkilerde incelenmektedir. Karaduman (1997), Ankara Fen Lisesi öğrencilerinin kendini

kabul düzeylerini bazı değişkenler açısından incelediği araştırmasında akademik başarı düzeyi yüksek olan fen lisesi öğrencilerinin % 4.7 sinin kendini kabul düzeyi düşük, % 8.5 inin kendini kabul düzeyi ortanın altı, % 11.3 kendini kabul düzeyi orta, % 22.7 sinin kendini kabul düzeyi ortanın üstü ve % 52 .8 inin kendini kabul düzeyinin ise yüksek olduğu bulgularına ulaşmıştır. Benzer şekilde Karahan(1996) ve Öz (1999), özel genel başarı düzeyi yüksek olan ergenlerin kendini kabul düzeylerinin diğer ergenlere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Biby (1988), lise öğrencilerinde kendini kabul eğitiminin benlik saygısı ve akademik başarıyı geliştirip geliştirmeyeceğini araştırmıştır. Kendini kabul eğitimi sonucunda bireylerin kendini kabul, kendine saygı ve akademik başarı düzeylerinde yükselme olduğu ancak akademik başarıyla kendini kabul eğitimi arasındaki ilişkinin önemli olmadığı bulunmuştur.

Üstün zekalı öğrencilerle yapılan araştırmalarda öğrencilerin kendini kabul, kendini gerçekleştirme düzeyleri ile okul başarıları diğer öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur (Pufal- Struzik, 1999).

Öğrenme yetersizliği olan öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada ise; bu öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin düşük, başarı güdüsünün yetersiz olduğu saptanmıştır (Cook, 1983).

Üniversite öğrencileri üzerinde de akademik başarı ile kendini kabul arasındaki ilişkilerin araştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Kılıççı (1985), başarısız öğrencilerin başarılı öğrencilere göre kendini kabul düzeylerinin daha düşük olduğu bulgularını elde etmiştir. Benzer şekilde Koç (1997) da, kendini kabul düzeyi ile akademik başarı arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki bulmuştur. Yani öğrencilerin kendini kabul düzeyi yükseldikçe akademik başarı düzeyi de yükselmektedir. Gökçakan (1992), çok başarılı öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin başarılı ve başarısız öğrencilerden yüksek olduğunu, başarılı ve başarısız öğrencilerin kendini kabul düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını ortaya koymuştur. Bir başka araştırmada ise; en yüksek kendini kabul düzeyi, 500 ve daha fazla ÖYS puanına sahip öğrencilerde gözlenmiştir.

ÖYS puanları akademik başarı olarak düşünüldüğünde daha başarılı öğrencilerin kendini kabul yönünden başarısızlara göre ileri düzeyde olduklarının ortaya çıkması da yukarıdaki bulguları desteklemektedir (Akçakoca, 1999). Ancak; Akçamete (1990) ise; bedensel engelli gençlerin kendini kabullerinde akademik ortalamasının etkili olmadığı bulgusunu elde etmiştir.

Sonuç olarak araştırma bulgularının büyük bir çoğunluğu; akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin yüksek olduğunu işaret etmektedir (Akçakoca, 1999; Gökçakan, 1992; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Kılıççı, 1985; Koç, 1997; Pufal-Struzik, 1999; Öz, 1999).

2.3.1.5. Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzey ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeyleri ile kendini kabul düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Sosyo- ekonomik düzeyi düşük olan lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin de düşük bulunduğu araştırma sonuçları olduğu gibi (İşmen, 1993; Kandemir, 1991; Karahan, 1996) ; lise öğrencilerinin kendini kabulü ile sosyo- ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki saptanamayan bulgu da bulunmaktadır (Karaduman; 1997).

Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalarda da sosyo- ekonomik düzey değişkenin kendini kabulle ilişkisi araştırılmıştır. Kılıççı (1981); ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin diğer öğrencilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, Ören (1995), orta sosyo- ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin kendini kabul düzeyleri ile alt sosyo- ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin kendini kabul düzeyleri arasında orta sosyo- ekonomik düzeyden gelen öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gözlemlerken ; orta sosyo- ekonomik ve üst sosyo- ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin kendini kabul düzeyleri söz konusu olduğunda anlamlı bir farklılık saptayamamıştır. Koç (1997) ise yüksek sosyo- ekonomik düzeyde olan

üniversite öğrencilerinin kendini kabul düzeylerini orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinden daha yüksek bulmuştur. Orta ve düşük sosyo- ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin kendini kabul düzeylerinde farklılık bulunmamıştır. Bedensel engelli üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada ise sosyo- ekonomik düzeyler arasında kendini kabul düzeyleri açısından farklılıklar bulunmamıştır (Akçamete, 1990).

Sonuç olarak; sosyo- ekonomik düzeyin yükselmesiyle ergenlerin kendi kabul düzeylerinin yükseldiğine ilişkin bulgular yoğunluktadır (İşmen, 1993; Karahan, 1997; Kandemir, 1991; Kılıçcı, 1981; Koç, 1997; Ören, 1995). Tüm bu bulguların yanı sıra sosyo- ekonomik düzey ile kendini kabul düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Akçamete, 1990; Karaduman, 1997).

2.3.1.6. Barınma Şekli ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Barınma şekli ve kendini kabul arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Yetiştirme yurtları ve sosyo- ekonomik düzeyi düşük aile yanında kalan onyedili yaş grubu gençlerin kendini kabul düzeylerinin belirlenmesi amaçlanan bir araştırmada; yetiştirme yurdunda kalan gençlerle, sosyo- ekonomik düzeyi düşük aile yanında kalan gençlerin kendini kabul düzeyleri arasındaki fark önemli bulunmuştur. Gencin sosyo- ekonomik düzeyi düşük de olsa ailesi yanında kalması kendini kabul düzeyini yükseltmektedir (Güripek, 1993). Hacısalıhoğlu (1998), yuva/yetiştirme yurtlarında kalan lise öğrencilerinin çoğunluğunun kendini kabul düzeylerinin ortanın altı ve düşük olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Erim (2001); yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin benlik saygı düzeylerini incelemiş ve iki grup arasında aileleri yaşayan ergenler lehine farkın anlamlı olduğunu tespit etmiştir.

Akçakoca (1999) ise, kendini kabul düzeylerinin çatışma eğilimi üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında barınma şekli değişkenini de ele almış ve en yüksek kendini kabul eğiliminin yurt ortamında kalan üniversite öğrencilerinde

olduğu bulgusunu elde etmiştir. En düşük kendini kabul eğiliminin ise, ailesi yanında yaşayanlarda olduğu ortaya çıkmıştır.

2.3.1.7. Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılma Durumu ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılma durumu ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin Karahan'ın (1996) çalışması dışında araştırılmadığı görülmektedir. Sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılan ergenlerin kendini kabul düzeylerinin, katılmayan ergenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Karahan, 1996).

2.3.1.8. Ruh Sağlığı ve Kendini Kabulle İlgili Araştırmalar

Kendini kabul kavramı, ruh sağlığının ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Rfyy ve Keyes, 1995). Ruh sağlığı ile ilişkili olan depresyon, uyum, saldırganlık, çatışma eğilimi, denetim odağı, benlik saygısı gibi kavramlar ile kendini kabul arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar bulunmaktadır.

Ergin (1993) araştırmasında, intihar girişimi olan 15- 24 yaşları arasında olan gençlerin kendini kabul ve depresyon düzeylerini belirlemeyi ve bu grubu intihar girişimi olmayan gençlerle karşılaştırmayı amaçlamıştır. Değerlendirmede intihar girişimi olan ergenlerin intihar girişimi olmayanlara oranla kendini kabul düzeylerinin düşük, depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırma da elde edilen bir diğer bulgu da, kızların erkeklere oranla daha fazla intihar girişiminde bulundukları yönündedir.

Dimitrovsky ve ark. (1998), kadınların anne olmadan önce ve anne olduktan sonraki kendini kabul ve depresyon düzeylerini incelemiştir. Bu çalışmada, İsrailli evli kadınlar araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Genel kendini kabul düzeyi ve anne olduktan sonraki kendini kabul düzeyi arasındaki farklılıkları belirleyebilmek amacıyla hamileliğin son üç ayında iki envanter uygulanmış ve

söz konusu ölçümler doğumu takip eden 6. ve 8. haftalarda tekrarlanmıştır. Tüm grupta doğum öncesinden sonrasına doğru depresyon düzeylerinde önemli bir azalma gözlenmiştir. Genel kendini kabul düzeyleri yüksek olan kadınların depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu daha az olumsuz duygulanım yaşadıkları gözlenmiştir. Doğum öncesi ve sonrasında kendilerinin bakımı ile uğraşan ve fiziksel güzelliklerine önem veren kadınların anneye olmaya özgü kendini kabul düzeyleri özel genel kabul düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

İsviçreli mühendislerle yapılan bir çalışmada ruh sağlığının altı boyutu olarak kabul edilen kendini kabul, kişisel gelişim, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurabilme, yaşam için amaçlar, çevreye hakim olma ve özerklik boyutlarıyla psikolojik semptomlar ve olumsuz duygulanım arasındaki ilişkiler araştırılmış, negatif yönlü ilişkiler elde edilmiştir. Kendini kabul düzeyi yüksek olan mühendislerin psikolojik semptom ve olumsuz duygulanım düzeyleri düşük bulunmuştur (Lindfors, 2002).

Amerika' da yaşayan azınlık ve çoğunluk grupları, ruhsal sağlamlık yönünden incelenmiştir. Araştırmaya 25- 74 yaşları arasındaki New York Şehrindeki Afrika kökenli Amerikalılar ile Şikago şehrindeki Meksika Kökenli Amerikalılar katılmıştır. Azınlık grupları psikolojik güçlülük yönünden daha yüksek puan alırlarken, kendini kabul düzeyleri açısından iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Ryff ve arkadaşları,2003).

Kendini kabul düzeyinin çatışma eğilimleri üzerindeki etkisinin araştırıldığı araştırma sonucunda; kendini kabul puanları ile çatışma eğilimi puanları arasındaki ilişkinin negatif olduğu ortaya çıkmıştır. Yani; çatışma eğilimi puanları arttıkça, kendini kabul ölçeği puanları düşmekte veya kendini kabul ölçeği puanları yükseldikçe çatışma eğilimi puanları düşmektedir (Akçakoca, 1999). Benzer şekilde; kendini kabul düzeyleri farklı resmi genel liseöğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelendiği bir araştırmada kendini kabul düzeyi

yükseldikçe, saldırganlık düzeyinin düştüğü; kendini kabul düzeyinin düştükçe saldırganlık düzeyinin yükseldiği bulgusuna ulaşılmıştır (Gümüş, 2000).

İşmen (1993), liseli ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın kendini kabul düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre duygusal istismar seviyesinin azalmasıyla kendilerini kabul seviyelerinde anlamlı bir artma görüldüğü tespit edilmiştir.

Başka bir çalışmada ise; yaşları 8 ile 13 arasında değişen Avusturalyalı öğrencilerle yapılan bir çalışmada, benlik algısı ve kendini kabul düzeyleri ile arkadaşlık beklentileri araştırılmıştır. Düşük arkadaşlık beklentileri içinde olan çocukların kendini kabul düzeyleri düşük, benlik algıları da olumsuz bulunmuştur. Ayrıca örneklem grubu içerisinde arkadaşlık ilişkilerinde bağlılık, kabul görme, samimiyet, ortak ilgi alanlarının önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Morgan ve Kaffer , 1985).

Yapılan bir araştırmada, üstün zekalı öğrencilerin kendini gerçekleştirme düzeyleri, kendini kabul düzeyleri ve kişilik boyutlarının ruh sağlığı ile ilişkileri araştırılmıştır. Kişilik boyutları olarak, denetim odağı, yaratıcılık, zihinsel güdülenme değişkenleri ele alınmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre üstün zekalı öğrencilerin kendini gerçekleştirme ve kendini kabul düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. (Pufal-Struzik 1998).

Kanadalı üniversite öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri ile yapılan çalışmada, kendini kabul düzeyleri yüksek öğrencilerin daha huzurlu oldukları, çevrelerindeki diğer kişilerle pozitif ilişkiler kurdukları ve ilişkilerinde şeffaf oldukları, kendilerini kontrol edebilme becerilerinin gelişmiş olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir (McCarrey ve ark., 2001).

Bazı araştırmalarda, kendini kabul ile denetim odağı arasındaki ilişki incelenmiştir. Legg (1981), 3. ve 8 sınıf öğrencileri üzerinde çocuk ve ergenlerin kendini kabul, benlik kavramı ve denetim odağı ilişkilerini araştırmıştır.

Araştırma bulguları kendini kabul ve iç denetim odağı düzeyleri ve benlik kavramı ve iç denetim odağı düzeyleri arasında olumlu bir korelasyon olduğu yönündedir. Denetim odağı ve kendini kabul arasındaki ilişkinin üniversite öğrencileri üzerinde araştırıldığı başka bir çalışmada bu bulguları destekleyici bulgulara ulaşılmıştır. İçten denetimli olma ile kendini kabul arasında olumlu bir ilişki olduğunu, içten denetimlilerin, dıştan denetimlilere oranla kendilerini daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini göstermiştir. Bulgular, içten ve dıştan denetimli öğrencilerin kendini kabul değerleri yönünden, kendini bazı konularda yeterli sayma ve bazı yaşam sorunlarını kendine göre çözmede başarılı olacağına inanma, kendi davranışlarının sorumluluğunu kabullenme, aşırı ölçüde mahcupluk ve utangaçlık göstermeme, kendi değer ve inançlarına uygun yaşama, kendini başkalarının kabul ettiğine inanmada içten denetimlilerin lehine farklılık göstermektedir (Ören, 1991).

Yazar (1996) da, kendini kabul düzeyi yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin içten ve dıştan denetimli olmaları ile kendini ayarlama becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçladığı araştırmasında şu bulgulara ulaşılmıştır: Öğrencilerin kendini kabul düzeyi yükseldikçe, kendini ayarlama becerisi düşmekte ve denetim odağı algılaması daha içten olmakta, kendini kabul düzeyi düştükçe, kendini ayarlama becerisi yükselmekte ve denetim odağı algılaması da daha dıştan olmaktadır.

Pirot (1986), çalışmasında mükemmeliyetçilik, kendini ve başkalarını kabul, denetim odağı, depresif olma eğilimi arasındaki ilişkileri üniversite öğrencileri üzerinde incelemiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde kendini kabul ile başkalarını kabul arasında olumlu, mükemmeliyetçilik, depresyon ve denetim odağı arasında ters yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Kendini kabule başkalarını kabul etme eğilimi eşlik etmektedir. Başkalarını kabul eden bireylerin kendilerini kabul düzeyleri de yüksektir. Düşük kendini kabul mükemmeliyetçi olma eğilimi ile birlikte görülmektedir. Yüksek kendini kabul içsel denetim odağı ile; depresif olma eğilimi de düşük kendini kabul ile birlikte gözlenmektedir.

Rogers (1951), Kendini kabul ile başkalarını kabul arasındaki ilişkiyi araştırmış ve terapi esnasında kendini kabul düzeyi yüksek bireylerin bu duygularını başkalarına da transfer edebildiğini bulmuştur.

Bireyin sürekli dahil olduğu gruplar içinde beğenilme ile başkalarını ve kendini kabul arasındaki ilişki incelenmiş; akran grubu tarafından beğenilme ile başkalarını kabul arasında olumlu ve tutarlı bir ilişki gözlenirken; kendini kabul ile anlamlı bir ilişki elde edilememiştir (Hurley, 1993).

Rigby (1986), otoritenin kabulü ile başkaları ve kendini kabul arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Otorite figürleri ve otorite olmayan figürler belirlenmiştir. Araştırma bulguları otorite olmayan figürlere düşük düzeyde saygı duyanların kendini ve başkalarını kabul düzeyleri de düşük olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda kendini kabul ile başkalarını kabul arasında ise olumlu bir ilişki mevcuttur.

Bazı araştırmalarda kendini kabul ve başkalarını kabul birlikte ele alınmaktadır. Bu kavramların birbirinden farklı kavramlar olduğu şüphe götürmese de birbirini destekleyen kavramlar olduğu ifade edilebilir.

Çevreden destek alamayan ve kendini ifade etme olanağı olmayan gençlerle yapılan bir çalışmada, bu gençler için kendini kabul, yakın ilişkiler ve toplumsal duyguların maddesel başarılarından ve değerlerden daha önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Kasser ve Ryan, 1995).

Kendini kabul, benlik saygısı ve adolesan suçluluğu arasındaki ilişkileri incelediği İngiltere'nin güney ve doğusunda özel genel resmi genel ve devlet okullarına giden 13- 17 yaşlarındaki ergenler üzerindeki çalışmasında Colman (1994), suç işlemeyen ergenlerin entelektüel ilgilerinin, akademik başarılarının, benlik saygı ve kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Kendini kabul ile ilgili çalışmaların daha çok lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte farklı örneklem grupları ile yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Özellikle kadınların kendini kabul düzeylerini bazı değişkenler açısından inceleyen araştırmalar mevcuttur.

Long (1986), erkeksi cinsel rol ve benlik saygısı ile kendini kabul arasındaki ilişkiyi psikolojik danışma alan, çalışan, evde şiddet gören ve öğrenci olan kadın grupları üzerinde araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre, erkeksi, cinsiyet rolü bütün gruplarda benlik saygısının en önemli belirleyicisi olurken aynı şekilde öğrenci kadın grubu dışında diğer gruplarda erkeksi cinsiyet rolü kendini kabulün en önemli belirleyicisi olarak bulunmuştur. Ayrıca çalışan kadınlarda, erkeksi cinsiyet rolünün yanında eğitim düzeyi de kendini kabulün belirleyicisidir. Erkekleri kapsayan bir diğer çalışmada ise, erkeksi cinsiyet rolü, çalışan ve danışma alan erkeklerde benlik saygısının en önemli belirleyicisi olurken öğrenci olan grupta bu durum söz konusu değildir. Benzer şekilde erkeksi cinsiyet rolü danışma alan erkeklerde kendini kabulün belirleyicisi olarak bulunmuştur (Long, 1993).

Long (1991), kadınların kendini kabul ve cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre kendini kabul ve erkeksi cinsiyet rolü arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunurken, kadınsı cinsiyet rolü ve kendini kabul arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Long ve Goldfard (2002), İsrailli Yahudi olan ve Yahudi olmayan çalışan kadınlar arasında erkeksi cinsiyet rolü, kadınsı cinsiyet rolü, benlik saygısı, denetim odağı ve kendini kabul yönünden farklılıkları araştırmışlardır. İsrailli Yahudi kadınların kendini kabul ve erkeksilik puanları diğerlerine göre daha düşük bulunmuştur.

Çinli yalnız annelerle yapılan bir araştırmada, kendini kabul düzeyi yüksek olan kadınların benlik saygısı ve yaşam doyum düzeylerinin de yüksek olduğu

bulunmuştur. Ayrıca, yalnız annelerin bu duruma hazır olduklarında kendini kabul düzeylerinde artış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Choy ve Moneta, 2002).

Carrier ve Steinhardt (1994) tarafından, kendini kabul, benlik saygısı ve yeme davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Diyetsiz yaklaşımlara dayanan ve ölçülü yeme davranışı kazandıran üç yıl süren bir programın uygulanmasından sonra yapılan değerlendirmelerde ölçülü yeme davranışı gösteren katılımcıların benlik saygısı, kendini kabul ve fiziksel aktivite düzeylerinde bir artış olduğu belirlenmiştir.

Yaşlılarda benlik saygısı ve kendini kabul düzeylerinin incelendiği araştırmada, olgunlaşmış kimlik rolleri ve ego bütünlüğünün benlik saygı ve kendini kabul düzeyleri üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur (Dietz, 1996).

Bankacılık sektöründe çalışan kendini kabul düzeyi farklı kadınların iş doyumlarının incelendiği bir araştırmada, kendini kabul düzeyinin düşük veya yüksek olmasının çalışan kadınların iş doyumlarında farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Yaş, eğitim düzeyi, medeni durumun kendini kabul düzeyi ile birlikte ele alındığında farklılık göstermediği bulunmuş, ancak ücret düzeyi ve kendini kabul düzeyleri birlikte ve ayrı ayrı ele alındığında çalışan kadınların iş doyumlarında farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Kendini kabul düzeyleri düşük ve düşük ücret alan kadınların iş doyumları, kendini kabul düzeyi düşük, yüksek ücret alan kadınlardan daha düşük bulunmuştur (Pekcan, 1999).

Kadınlarla yapılan başka bir araştırmada, meslek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Doktor, hemşire, öğretmen ve ev hanımı olmak üzere dört farklı meslek grubunda çalışan kadınların kendini kabul düzeyleri farklı bulunmuştur. En yüksek düzeyde kendini kabul düzeyine öğretmenler sahipken, öğretmenleri sırasıyla doktor, hemşire, ev hanımı izlemektedir. Ayrıca medeni durum ile kendini kabul arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Doktor dışında, tüm meslek gruplarında bekarların kendini kabul düzeyi evlilerin kendini kabul düzeyinden daha yüksek bulunmuştur (Gençelli, 1995).

Ruh sağığının önemli göstergelerinden biri olarak belirtilen (Rfyy ve Keyes, 1995) kendini kabulün, ruh sağığının diğler boyutlarıyla ve ruh sağığıyla ilgili olabilecek pek çok kavramla ilişkisinin incelendiğı görölmektedir. Sağıklı kendini kabulün, olumlu bir psikolojik yaşamın göstergesi olduğı ifade edilebilir.

2.3.1.9. Psikolojik Danışma ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Bireysel ve grupla psikolojik danışmanın ve rehberlik hizmetlerinin, bireylerin kendini kabul düzeylerine etkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Kendini kabul, Rogers ile danışma psikolojisinin önemli kavramlarından biri haline gelmiştir. Kendini kabul, psikoterapide bir ilerleme ölçüsü sayılmıştır (Rogers, 1951).

İslam (1981), bireysel psikolojik danışmanın yaşlıların kendini kabul düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Huzurevinde kalan yaşlılardan 8 haftalık geçmişi gözden geçirme biçiminde yapılan bireysel psikolojik danışma yaşantısı geçiren yaşlıların kendini kabul düzeylerinin psikolojik danışma yaşantısı geçirmeyen yaşlılardan daha yüksek olduğı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bireyin benlik kavramı üzerinde Gestalt terapinin etkisinin araştırıldığı başka bir çalışmada, bu terapi yaklaşımının bireylerin uyum düzeyleri, kararlılıkları ve kendini değerlendirme düzeylerinde olumlu etkisi gözlenirken kendini kabul ve kendini tanımlama düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görölmüştür (Serok ve Bar, 1993).

Rugel ve Barry (1990), yaptıkları çalışmada alkolikliğin ilk aşamasında olan bireylerle yapılan grupla psikolojik danışmada grup tarafından kabul edilme ile kendini kabul ve problemini reddetmenin derecesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sürecinde her grup oturumundan sonra üyelerin grup tarafından kabul edildiklerini algılama düzeyleri ile kendini kabul düzeyleri ve alkol problemini reddetme düzeyleri ölçölmüştür. Grup tarafından kabul edilmelerinin algılanmasıyla kendini kabul düzeylerinin de yükseldiğı ve daha

sonraki aşamada da problemlerini reddetme düzeylerini düştüğü bulgularına ulaşılmıştır.

Özkan (1994), güdümlü (danışmandan hız alan) grupla psikolojik danışma ve güdümsüz (danışanda hız alan) grupla psikolojik danışmanın, kişilik özelliklerinden özsaygı ve kendini kabul değerleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. 10 hafta boyunca güdümlü ve güdümsüz grupla psikolojik danışma oturumlarına katılan üniversite öğrencilerinin özsaygı ve kendini kabul değerleri olumlu yönde artma göstermiştir. Güdümsüz grupla psikolojik danışma oturumlarına katılan öğrencilerin benlik saygısı ve kendini kabul değerlerinin güdümlü grupla psikolojik danışma oturumlarına katılan öğrencilere göre daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde; Güllü (1995), grupla psikolojik danışmanın kendini kabul düzeyine etkisi araştırılmıştır. Danışandan Hız Alan yönteminin izlendiği grupla psikolojik danışmanın, ortaöğretim öğrencileri üzerinde, cinsiyet değişkeni dikkate alınmadan ve dikkate alınarak kendini kabulün 10 ölçütü açısından etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Grupla psikolojik danışmanın, ortaöğretim öğrencilerinin kendini kabul düzeylerine etkisi; her bir ölçüt açısından cinsiyet değişkeni dikkate alınmadan karşılaştırıldığında; kendini bazı konularda yeterli sayma ve bazı yaşam sorunlarını kendine göre çözmede başarılı olacağına inanma, kendi davranışlarının sorumluluğunu kabullenme, kolaylıkla suçluluk ve pişmanlık duygularına kapılmama, aşırı ölçüde mahcupluk ve utangaçlık göstermeme, kendi değer ve inançlarına uygun, kişiliğinde bazı olumlu ve değerli yanların bulunduğu inanma, olumlu yönleri kadar olumsuz yönleri de kişiliğinin bir parçası sayma konularında etkili olduğu görülmüştür.

Üniversite Öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, Akılcı Duygusal Terapinin (RET) düşük benlik kabulünü yükseltmedeki etkililiğini araştırılmıştır. Akılcı Duygusal Terapinin hem bireysel hem grup uygulamaları yapılmış ve düşük benlik kabulünü yükseltmede etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, Akılcı Duygusal Terapinin düzeltici etkisinin iki ay sonra da artarak devam ettiği gözlenmiştir (Koç, 1997).

Uzunöz (1991), Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Lisans programında bulunan “Davranış Analizleri” ve “Grup Psikoterapileri” derslerinin, öğrencilerin kendilerini kabul düzeylerinde bir değişmeye yol açıp açmadığını incelemiştir. Araştırmada birbirinden farklı tedavi yaklaşımlarını öğretmeyi amaçlayan bu dersleri alan öğrenciler ve herhangi bir tedavi yaklaşımını öğretmeyi amaçlamayan “Duyum Psikolojisi” dersini alan öğrencilerden 3 grup oluşturulmuştur. Araştırmanın bulguları her üç gruptaki deneklerin de kendini kabul düzeylerinde anlamlı bir artışın olduğunu ancak söz konusu bu artışın ders türüne bağlı olarak değişmediğini göstermiştir.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik eğitiminin kendini kabul düzeyine etkisi araştırılmıştır. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, matematik, biyoloji, coğrafya, tarih öğretmenliği öğrenimi gören öğrencilerin kendini kabul düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Bulgulara bakıldığında, psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin kendini kabul puanlarının diğer bölüm öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmekte ancak bu farklılık anlamlı bulunmamaktadır (Süleymanoğlu, 1994).

İlköğretim 8. sınıfında öğrenim gören rehberlik hizmeti alan ve almayan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin karşılaştırılmıştır. Okulda rehber öğretmenin olup olmaması, rehberlik hizmetleri yıllık çerçeve planının uygulanıp uygulanmaması ölçüt olarak alınmış ve rehberlik hizmeti alan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğuna ilişkin bulguya ulaşılmıştır (Çetinkaya, 1996).

Psikolojik danışmanların kendini gerçekleştirme, kendini kabul düzeyleri, sosyal statüleri ve danışmanlık davranışları arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Danışmanlık eğitiminden mezun, master ve doktora öğrencilerine araştırma envanterleri uygulanmış daha sonra katılımcılar bir aylık kariyer geliştirme kursuna alınmışlardır. Danışma oturumlarındaki davranışları teybe alınmış ve araştırmacı tarafından izlenmiştir. Sonuçta danışmanların kendini kabul, kendini

gerçekleştirme düzeyleri ve sosyal statüleri ile danışman davranışları arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır (Vlahopoulos, 1986).

Sonuç olarak, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin kendini kabul düzeyini yükselttiği (Çetinkaya, 1996; Güllü, 1995; İslam, 1981; Koç, 1997; Rugel ve Barry, 1990; Özkan, 1999), psikolojik danışma eğitimi ve ilgili dersler almanın kendini kabul düzeyine katkıda bulunmadığı ifade edilebilir. (Süleymanoğlu, 1994; Uzunöz, 1991; Vlahopoulos, 1986).

Literatürde, kendini kabul ile kişisel ve sosyal nitelikler kapsamında okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, algılanan sosyo- ekonomik düzey, sosyal ve kültürel etkinliklere katılma durumu ile kendini kabul arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bununla birlikte bu araştırmada ele alınan öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumu, fiziksel görünüşünden memnun olma durumu ile kendini kabul arasındaki ilişkilerin ele alınmadığı görülmektedir.

2.3.2. Aile Nitelikleri Açısından Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında, kendini kabul düzeyinin bazı aile nitelikleri ile ilişkisinin incelendiği araştırmalar sunulmaktadır. Aile nitelikleri olarak; anne- babanın eğitim düzeyi, algılanan anne- baba tutumu, anne- babanın birliktelik durumu, doğum sırası, kardeş sayısı gibi özellikler ele alınmıştır.

2.3.2.1. Anne- Babanın Eğitim Düzeyi ve Kendini Kabulle İlgili Araştırmalar

Öğrencilerin kendini kabul düzeyi ile anne- babanın eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulguları farklılık göstermektedir. Karahan (1997); anne babaları fakülte mezunu ergenlerin kendini kabul düzeylerinin diğer ergenlerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu bulgu; Akten'in (1999) araştırma bulgularıyla desteklenmektedir. Sözkonusu araştırmada anne babasının öğrenim düzeyi yüksek olan süper lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri anne babasının öğrenim düzeyi düşük olanlardan daha yüksek

bulunmuştur. Öz (1999), annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe kendini kabul düzeyinin de yükseldiğini ancak babanın öğrenim düzeyinin kendini kabul üzerinde önemli bir farklılığa neden olmadığını bulgusuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin kendini kabul düzeylerinde anne babanın eğitim düzeyinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı araştırma bulguları da bulunmaktadır (İşmen, 1993; Karaduman, 1997; Kandemir, 1991;).

Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalara bakıldığında, araştırma sonuçlarının lise öğrencileriyle yapılan araştırma sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kılıççı (1981), anneleri ortaöğretim mezunu, üniversite öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğunu babaları yüksek öğretim mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Güneysu (1986), anne babalarının öğrenim düzeylerinin artmasıyla gençlerin kendini kabul düzeylerinin yükselmesi arasında olumlu bir ilişki bulmuştur. Aynı şekilde bedensel engelli gençlerin ana- babalarının okur- yazar ve lise mezunu olmasının gencin kendini kabulünü yükselttiği görülmektedir (Akçamete, 1990). Ancak Bayhan (1999) araştırmasında, anne eğitim düzeyi bakımından annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyi, anneleri ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyinden daha düşük çıkmıştır. Baba eğitim düzeyi bakımından da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyi babaları ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyinden daha düşük bulunmuştur.

Sonuç olarak; anne babanın öğrenim düzeyinin yükselmesiyle kendine kabul düzeyinin de yükseldiğini gösteren araştırma sonuçlarının ağırlıkta olduğu ifade edilebilir (Akçamete, 1990; Akten, 1999; Güneysu, 1986; Karahan, 1997; Kılıççı, 1981; Öz, 1999). Bunun yanı sıra; öğrencilerin kendini kabul düzeyleri ile anne babanın eğitim düzeyi arasındaki ilişkini anlamlı olmadığı araştırma

bulgularını da dikkate almak gereklidir (İşmen, 1993; Karaduman, 1997; Kandemir, 1991;).

2.3.2.2. Algılanan Anne Baba Tutumu ve Kendini Kabul İlgili Araştırmalar

Anne-baba tutumları ve kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkiler de incelenmektedir. Martin (1984), çocuğun kendini kabul gelişiminde, annenin demokratik tutumlarının olumlu etkisinin olduğu sonucu elde etmiştir. Benzer şekilde; Karahan (1996), anne babaları demokratik tutuma sahip lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin, anne babaları otoriter, ilgisiz ve koruyucu tutuma sahip olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Çivitci'nin (1998) araştırmasında ise, lisede öğrenim gören kız ve erkek ergenlerin, çocukluk dönemlerine ilişkin (yaklaşık 5-12 yaşlar arası) olarak anne ve babalarının bazı davranışlarını algılamaları ile kendini kabul düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları, lise öğrenimi gören kız ergenlerin kendini kabul düzeylerinin çocukluk dönemlerindeki hem annelerinin hem babalarının tutarlı disiplin, ilgi, şefkat gösterme ve amaçlarına ulaşmada yardımcı olma, fiziksel, duygusal cezalandırma gibi davranışlarıyla ilişkili olduğunu; erkek ergenlerin kendini kabul düzeylerinin ise daha çok babalarının davranışlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Öğrencinin algıladığı anne baba tutumu ile benlik kavramı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş; anne- babalarının tutumunu demokratik algılayan öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Başka bir deyişle; öğrencilerin benlik kavramı puanları yükseldikçe otoriter ana- baba tutum puanlarının düştüğü görülmüştür (Güven, 1994).

Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda demokratik tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin kendini kabul düzeyinin diğer öğrencilerden yüksek olduğu saptanmıştır (Güneysu, 1986; Kılıççı, 1981). Aynı zamanda, annenin

demokratik olma eğilimi arttıkça öğrencilerin kendini kabul düzeyleri artma eğilimi göstermektedir (Güneysu ve Bilir, 1988).

Ergenlerde demokratik ebeveyn tutumunun kendini kabul düzeyini yükselttiği ve bireylerin benlik algısını olumlu yönde geliştirmektirdiği görülmektedir (Çivitci,1998; Güneysu, 1986; Güneysu ve Bilir, 1988; Güven, 1994; Karahan, 1996; Kılıççı, 1981; Martin, 1984).

2.3.2.3. Doğum Sırası, Kardeş Sayısı ve Kendini Kabul İle İlgili Araştırmalar

İlgili literatüre bakıldığında kendini kabul düzeyi ile ilişkisi sıklıkla ele alınan değişkenlerden biri de kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenidir. Söz konusu değişkenler pek çok araştırmada birlikte ele alınmış, bazı araştırmalar da ise sadece ya kardeş sayısı ya da sadece doğum sırası değişkeni ele alınmıştır.

İşmen (1993), 3, 4 ve daha fazla kardeşe sahip ergenlerin kendini kabul düzeylerinin 2 kardeşe sahip ergenlerden daha düşük düzeyde olduğu tespit etmiştir. Karahan (1996); az çocuklu ailelerden gelen ergenlerin kendini kabul düzeylerinin, çok çocuklu ailelerden gelen ergenlerin kendini kabul düzeylerinden daha yüksek olduğu ve ailede çocuk sayısı arttıkça ergenin kendini kabul düzeyinin düştüğünü saptayarak bu bulguları desteklemektedir. Benzer şekilde Akten (1999) araştırmasında, süper lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri kardeş sayısı arttıkça azalmakta, kardeş sayısı azaldıkça artmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda; kardeş sayısı 1-3 arasında olan öğrencilerin kendini kabul düzeyi tek çocuk olan öğrenciler ile kardeş sayısı 4 ve üstü olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı araştırmada doğum sırası ile kendini kabul düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Öz, 1999). Fakat, Güripek'in (1993) yaptığı araştırmada, sosyo-ekonomik düzey düşük aile yanında ve yetiştirme yurtlarında kalan dört ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya konulmaktadır.

Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalarda da doğum sırası, kardeş sayısı değişkenlerinin kendini kabulle ilişkisi araştırılmıştır. Güneysu (1986), üniversite birinci sınıf öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada, çekirdek ailede yetişen gençlerin kendini kabul düzeyinin, geniş ailede yetişen gençlere göre daha düşük olduğunu saptamıştır. Söz konusu çalışmada; doğum sırasına göre, ilk ve son çocuk olan gençlerde kendini kabul düzeyi yüksek bulunmuş buna karşın ortanca çocuk olan gençlerde ana- baba tutumunda kontrolün arttığı ve gencin kendini kabul düzeyinin düştüğü görülmüştür. Güneysu ve Bilir'in (1988) başka bir çalışmada ise bu bulguları destekleyici olarak kardeş sayısı ve doğum sırasına göre kendini kabul düzeylerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir diğer çalışmada ise az kalabalık ve kalabalık ailelerden gelen öğrencilerin kendini kabullerinde kalabalık ailelerden gelen öğrenciler lehine anlamlı bir fark görülmüştür (Ören, 1995). Ancak Koç (1997), kendini kabul düzeyi ve kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Sonuç olarak; kardeş sayısı yapılan araştırmaların büyük bir kısmının kardeş sayısı arttıkça kendini kabul düzeyinin düştüğü bulgusuna ulaştıkları ifade edilebilir (Akten, 1999; Güneysu ve Bilir, 1988; İşmen, 1993; Karahan, 1996; Öz, 1999). Doğum sırasına ilişkin yapılan çalışmaların bulguları farklılık göstermektedir. Doğum sırasının kendini kabul düzeyinde farklılık oluşturmadığını gösteren bulgu olduğu gibi (Öz, 1999), ilk ve son çocukların ortanca çocuğa göre kendini kabul düzeyinin daha yüksek olduğunu gösteren bulgu da bulunmaktadır (Güneysu, 1986).

Literatürde, kendini kabul düzeyi ile ilgili yapılan araştırmalarda aile nitelikleri olarak yukarıda sıralanan değişkenlerden farklı olarak anne-babanın mesleği, anne- babanın yaşı, ailenin yapısı, yaşamın geçirildiği yerleşim birimi, gibi farklı değişkenlerde ele alınmış ve bu değişkenlerin kendini kabul düzeyi ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Akçakoca, 1999; Erım, 2001; Hacısalıhoğlu, 1998; İşmen, 1993; .Kılıçcı, 1981).

2.3.3. Sosyal Destek Açısından Kendini Kabule İlişkin Araştırmalar

İlgili literatür incelendiğinde, ülkemizde bireylerin kendini kabul ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamaktadır. Yurt dışında ise, sadece Leavy ve Adams'ın (1986) çalışması dışında başka bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bununla birlikte, sosyal desteğin, ruh sağlığı ilişkili olarak ele alınan benlik saygısı, stres, depresyon, sosyal uyum, yalnızlık kavramları ile ilişkisinin incelendiği araştırmaların yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Leavy ve Adams'ın (1986) çalışmasında ise; lezbiyenler üzerinde sosyal destek, kendini kabul ve benlik saygısının kadınsı cinsiyet rolü ile ilişkisi araştırılmıştır. Demografik değişkenler olarak, yaş, eğitim durumu, aşk ilişkisinin bulunması alınmıştır. Örneklem grubunu, 15- 52 yaşları arasındaki lezbiyenler oluşturmaktadır. Feminin inançlarla benlik saygısı, kendini kabul ve sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğu, kendini kabul ve benlik saygı düzeyleri düşük olanların lezbiyen ilişkiye girme eğiliminin yükseldiği saptanmıştır. Ayrıca kendini kabul ve sosyal destek düzeyinin yaşla ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. 23 yaşına kadar olan lezbiyenlerin daha fazla sosyal destek aldıkları ancak bu grubun kendini kabul düzeyleri 23 yaşın üstünde olan lezbiyenlerden daha düşük olduğu gözlenmektedir. Daha fazla feminin aktivitelerde bulunan ve yaş grubu büyük olanların en yüksek kendini kabul puanlarına sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca aşk ilişkisi bulunanların sosyal destek düzeyleri anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Aşk ilişkisi yaşayanların benlik saygısı ve kendini kabul puanları da yüksektir ancak bu farklılık anlamlı düzeyde değildir .

Kendini kabul için bir önkoşul olan (Statman, 1993), kendini kabul kavramına göre daha az kapsamlı ve bireyin kendisi ile ilgili olumlu ve tek yönlü tutumlarını ifade eden (Kılıççı, 1988), benlik saygısı ile sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar bulunmaktadır.

Erim (2001), yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin benlik saygısı, depresyon, ve yalnızlık düzeylerini sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırmıştır. Sonuçta, sosyal destek düzeyi ile benlik saygısı arasında pozitif, depresyon ve yalnızlık değişkenleri arasında negatif bir korelasyon gözlenmiştir. Benzer şekilde, Çakır (1993) da, yurtlarda ve aileleri ile birlikte yaşayan ergenlerin sosyal destek düzeyleri ile depresyon, benlik saygısı, anksiyete düzeyleri arasında ters yönde bir ilişki elde etmiştir. Ayrıca yatılı olan ve aileleri yanında kalan öğrencileri sosyal destek düzeyleri açısından karşılaştırmış, ailesi yanında kalanların aileden algılanan sosyal destek düzeylerini daha yüksek bulmuştur. Arkadaş ve diğer önemli kişiden algılanan sosyal destek düzeyi arasında iki grup arasında farklılık bulunmamıştır.

DuBois ve ark. (2002), erinlik dönemindeki öğrenciler üzerinde iki yıllık boylamsal bir çalışma yapmışlardır. Sonuçta, akran gruplarından ve yetişkinlerden sağlanan sosyal desteğin benlik saygısının gelişimini olumlu etkilediğine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Sosyal destek benlik saygısıyla olumlu, stresli olaylar duygusal ve davranışsal problemlerle ters yönde ilişkili görülmüştür.

Taysi'nin (2000) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal desteğin, öğrencilerin benlik saygısı ile ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları, aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı ve yüksek bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin sağlık davranışlarıyla sosyal destek ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Üniversite birinci sınıf öğrencileriyle yapılan çalışmada öğrencilerin benlik saygı ve sosyal destek düzeyleri ile sağlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sağlık davranışları olarak ise sağlıklı beslenme, koruyucu davranışlar gösterme, risk davranışlar gösterme gibi özellikler ölçüt olarak alınmıştır. Sosyal çevrenin kişiye sağladığı destek arttıkça sağlık davranışlarında da artma görülmüştür. Sosyal destek

düzeyi yüksek olan bireylerin daha sağlıklı yaşam şekline sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca çalışmada, benlik saygısı ve sosyal destek arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki saptanmıştır (Esenay, 2002). Benzer şekilde McNicholas (2002), sosyal destek, benlik saygısı ve optimizm arasında olumlu yönde ilişkiler elde etmiştir. Aynı zamanda sosyal destek, benlik saygısı ve optimizm düzeyleri yüksek olan genç yetişkinlerin sağlıklı yaşam eğilimlerinin de yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında, sosyal destek ile benlik saygısı arasında olumlu bir ilişki olduğu görülmektedir. Sosyal destek düzeyi arttıkça benlik saygı düzeyinin de arttığı ifade edilebilir.

Waterman'a (1992) göre, kimlik, bireyin yeteneklerini, inançlarını kapsayan içsel, birey tarafından yapılandırılan dinamik bir yapıdır. Bu yapı ne kadar iyi gelişirse birey kendine özelliklerinin ve bireyselliğinin, kuvvetli ve zayıf yanlarının o kadar farkında olur (Akt., Uzman, 2002). Bu açıdan kimlik ve kendini kabul kavramlarının birbirlerine yakın kavramlar olduğu söylenilebilir. Kimlik statüleri ile kendini kabul arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar bulunmaktadır.

Ergenlerin içinde bulundukları ego kimlik statüleri ile aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki araştırılmıştır. Aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek ile başarılı kimlik statüsü, öğretmenden algılanan sosyal destekle bağımlı kimlik arayışı statüsü, arkadaştan algılanan sosyal destekle kargaşalı ve bağımlı kimlik statüleri, aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destekle kimlik arayışı statüsü arasında anlamlı ilişkiler bulunurken; öğretmenden algılanan sosyal destekle başarılı ve kargaşalı kimlik statüleri arasında bir ilişki bulunmamıştır (Ünlü, 2001). Benzer bir çalışma da üniversite öğrencilerinin arkadaşlarından ve ailelerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerine (düşük, orta, yüksek) göre kimlik statüleri (başarılı kimlik , kimlik arayışı, bağımlı kimlik ve kimlik kargaşası) arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Bulgulara göre; öğrencilerin kimlik statülerinin aileden ve

arkadaştan algılanan sosyal destekten etkilendiği görülmektedir. Başarılı kimlik ve bağımlı kimlik statüsündeki öğrenciler ailelerini yüksek düzeyde destekleyici olarak algılamışlardır. Kimlik arayışı statüsündeki öğrenciler ise ailelerini daha az destekleyici algılamışlardır. Kimlik kargaşası statüsünde aileden algılanan sosyal destek düzeyleri açısından anlamlı bulunmamıştır. Algılanan arkadaş sosyal desteğinde ise arkadaşlarından düşük düzeyde sosyal destek algılayanların yüksek düzeyde destek algılayanlardan kimlik arayışı, bağımlı kimlik ve kimlik kargaşası statüleri puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Başarılı kimlik statüsü, olanlarda ise arkadaşlardan yüksek düzeyde sosyal destek algılayanların orta ve düşük düzeyde sosyal destek algılayanlardan puan ortalamaları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Uzman, 2002).

Stresin, fiziksel sağlık ve ruh sağlığı üzerinde doğrudan yada dolaylı olarak bozucu etkisi olduğu halen tartışılmasına karşın bireyin sosyal uyumunu olumsuz yönde etkileyebilecek bir etken olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Güngör, 1996). Sosyal destek ile stres arasındaki ilişkileri inceleyen pek çok araştırma yapılmıştır.

Banaz (1992), lise öğrencilerinde sosyal destek kaynakları ve algılanan stres ile ruh sağlığı arasındaki ilişkisinin incelenmesine yönelik olan araştırmasında, algılanan stres düzeyi, algılanan ruhsal problemler arasında olumlu, algılanan stres düzeyi ve algılanan aile desteği arasında ters yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde algılanan aile desteği ile algılanan ruhsal problemler arasında ters yönde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Sosyal destek ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Benzer şekilde; Bayram (1999); ruh sağlığının, algılanan arkadaş ve aile desteğinden etkilendiğini, algılanan sosyal destek düzeyinin azalmasına bağlı olarak, ruhsal belirtilerin arttığını belirlemiştir. Ergenlerde ruhsal belirtiler incelendiğinde, kişisel duyarlılık, obsesif- kompulsif, paranoid düşünceler, depresyon, hostilite alanlarındaki belirtilerde yoğunluk olduğu bulunmuştur. Ainsle ve ark. (1996) tarafından, ergenlerde sosyal destek

ve stres arasındaki ilişki araştırılmış ve yüksek destek düzeyine sahip olan öğrencilerin en düşük stres düzeyine sahip olanlar olduğu bulunmuştur.

Mahon ve Yarcheski (2002), 12-14 yaşlarında ergenlerle yürüttükleri çalışmalarında ise sosyal desteğin algılanan stres ve belirti örüntüleri arasındaki hafifletici rol oynamadığı, fakat sosyal desteğin bu ilişkide aracı rol oynadığı saptanmıştır. Algılanan sosyal desteğin belirti örüntü düzeyini belirlemede algılanan stresle etkileşmediği belirlenmiştir. Sosyal desteğin sağlık ve iyilik hali üzerine stresin zararlı etkilerinden bireyi korumada stresle etkileştiği ileri sürülmektedir. Algılanan stresle belirti örüntüleri arasındaki ilişki güçlü bulunmuştur. Algılanan stres ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki ve algılanan sosyal destek ve belirti örüntüsü arasındaki ilişkinin güçlü olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal destek algılanan stres belirti örüntüsünde zayıf aracı olarak performans göstermiştir. Araştırmacılar, sosyal desteğin bireylerin sağlığında ve iyilik halinde güçlü bir değişken olduğunun söylenebileceğini ifade etmektedirler.

Sorias (1988), üniversitede okuyan hasta ve sağlıklı öğrenciler üzerinde, stres verici yaşam olayları, sosyal destek ve hastalık ilişkisini incelemiştir. Bulgular sosyal desteğin psikolojik sağlığı doğrudan etkilediğini göstermiştir. Sosyal desteğin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkisinin anlamlı bulunmasına karşın, sosyal desteğin olumsuz yaşam olaylarının yarattığı stresi hafifleterek ruh sağlığı koruduğu sonucu ise anlamlı bulunmamıştır. Sorias (1990), diğer bir çalışmada, sosyal destek kaynakları ile stres verici yaşam olaylarının, ruh sağlığının bir göstergesi olarak özel genel işlev düzeyini ne ölçüde etkilediğini araştırmıştır. Sonuçta algılanan arkadaş desteği ile ruh sağlığı arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Yaşam stresindeki artışın ruh sağlığını olumsuz etkilediği sonucuna da ulaşılmıştır. Ayrıca; Okalan (1990) da, sosyal destek ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelemiş, algılanan aile ve arkadaş desteğinin ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği sosyal destek kaynaklarının sağladığı yardıma daha kolay ulaşabilmenin algılanan aile ve arkadaş desteği düzeyini arttırdığı belirlemiştir.

Işıklı (1998), üniversite öğrencilerinde stres, sosyal destek ve girişkenlik düzeylerini inceleyen çalışmasında, öğrencilerin sosyal destek ve girişkenlik düzeylerinin stresin olumsuz etkilerini bir yere kadar engellendiğini, stres durumunda kendileri ile aynı değerleri paylaşan kişilerle kurdukları ilişkilerin girişken olan öğrencileri stresin olumsuz sonuçlarından koruyabildiği bulunmuştur. Özlale (1999), üniversite öğrencilerinde stresli yaşam olaylarının ve sosyal destek yokluğunun depresyon düzeyini artırdığını bulgusunu elde etmiştir. Tüzün (1997), üniversite öğrencileri üzerinde yaşam olayları, depresyon, sosyal destek sistemleri ve yaşamı sürdürme nedenleri ilişkisini, intihar olasılığı düzeyinde incelemiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre; intihar olasılığını en iyi depresyon sonuçları yordamaktadır. Diğer önemli yordayıcılar ise arkadaştan ve aileden algılanan destek ve yaşama nedenleridir.

Sosyal destek ile yapılan araştırma sonuçları dikkate alındığında, sosyal desteğin, stresin olumsuz etkilerini azaltıcı yönde rol oynadığı ve ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir. Literatürde ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen bir diğer olgu olan depresyon ile sosyal desteğin ilişkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır.

Elmacı (2001), 15- 18 yaşları arasındaki ortaöğretim düzeyinde okula devam eden parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenler üzerinde yaptığı araştırmasında, depresyon ve uyum düzeylerini, algıladıkları sosyal destek ve aile yapısı yönünden ele almış, aile yapısı ve sosyal desteğin depresyon ve uyum düzeyi üzerindeki rolünü incelemiştir. Parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan ergenlerin depresyon ve uyum düzeylerini etkilediği düşünülen sosyal destek algısının ve aile yapısının gruplar arası farklılığının anlamlı olduğu bulgularca desteklenmiştir. Buna göre; bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenlerin parçalanmış aileye sahip ergenlere göre, kişisel, sosyal ve özel genel uyum düzeyleri yönünden daha uyumlu oldukları görülmüş ve algılanan sosyal desteğin depresyon ve uyum düzeyi üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Algılanan sosyal destek arttıkça, ergenlerin uyum

düzeylerinin yükseldiği, depresyon düzeylerinin ise düştüğü, algılanan sosyal destek ve uyum arasında doğrusal bir ilişki olduğu, depresyonla ise ters yönde bir ilişki olduğu bulgularca tespit edilmiştir.

Liu'nin (2002) yaptığı çalışmada, Tayvanlı gençlerin depresif eğilimlerinde işlevsel olmayan davranışların ve sosyal desteğin rolü araştırılmıştır. Akranlardan algılanan sosyal destek yükseldikçe işlevsel olmayan davranışlarla depresyon arasındaki pozitif ilişki zayıflamakta; depresyon eğilimi düşmektedir.

Bireyin yaşadığı sosyal çevreye sağlıklı bir şekilde uyum gösterebilmesi ruh sağlığının ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Rfyy ve Keyes, 1995). Sosyal destek ile sosyal uyumun birbirini besleyen kavramlar olduğu ifade edilebilir.

Sim (2000), Koreli erinlik döneminde olan öğrencilerle yaptıkları çalışmada yüksek düzeyde ebeveyn desteği algılayan öğrencilerin uyum düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Sosyal destek davranışsal ve duygusal uyumda önemli olan günlük tartışmaları azaltmada rol oynamakta; depresyonu engelleme, depresyon düzeyini azaltma konusunda etkili olmaktadır. Ayrıca ebeveynleriyle, öğretmenleriyle ve okul ortamında daha çok günlük tartışma yaşayan ergenlerin daha çok antisosyal davranışlara sahip olduğu görülmektedir. Bu ergenlerin algıladıkları sosyal destek düzeyi de daha düşük düzeydedir.

Güngör A.(1996), üniversite öğrencilerinde sosyal destek, negatif yaşam olayları, öfkenin ifade biçimi ile kendini suçlamanın fiziksel sağlık ve sosyal uyumla ilişkilerini karşılaştırmıştır. Bulgular, sosyal destek ile fiziksel sağlık arasında güçlü bir negatif ilişki bulunduğunu, yani sosyal destek azaldıkça fiziksel rahatsızlıkların sıklığının arttığını göstermektedir. Söz konusu araştırmada, sosyal desteğin sosyal uyumla ilişkisi de incelenmiş; sosyal destek ile sosyal uyum arasında pozitif bir ilişki olduğuna başka bir deyişle, sosyal destek arttıkça buna bağlı olarak sosyal uyum düzeyinin de arttığına işaret

edilmektedir. Ayrıca sözkonusu değişkenlerin tümü birlikte ele alınarak, hangisinin fiziksel rahatsızlık ve sosyal uyumu daha iyi yordadığı belirlenmeye çalışılmış ve sosyal desteğin bireylerin gerek fiziksel sağlıkları gerekse uyumları üzerinde en fazla etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir çalışmada üniversite dördüncü sınıf öğrencilerinin uyum düzeyleri, sosyal destek kaynaklarına başvurma sıklığı ve bu kaynaklardan sağladıkları doyum açısından incelenmiştir. Ancak öğrencilerin sosyal destek kaynaklarına başvurma sıklıklarına ve bu kaynaklardan aldıkları doyuma göre uyum düzeylerinde anlamlı farklılıklar görülmemiştir (Töre ve Uzman, 2002).

Jou ve Fukada (1995), yaptığı araştırmada sosyal desteğin uyum üzerinde etkisinin sosyal destek kaynağına göre nasıl değiştiğini belirlemeye çalışmışlardır. Japonya'daki Çinli öğrencilerle yürütülen çalışmada ihtiyaç duyulan destekle uyum arasında negatif ilişki, sağlanan destekle uyum arasında ise pozitif ilişki bulunmuştur. Algılanan destek ile uyum arasında ilişki bulunmamıştır. İhtiyaç duyulan destek ve sağlanan destek, kaynağa göre değişmiştir. Çinli öğrenciler yabancı arkadaşlarından daha çok destek aldıklarını, kampüs dışındaki Japon arkadaşlarından daha az desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Çinli öğrencilerin desteğe ihtiyaçları arttıkça uyumsuzluklarının da arttığı görülmektedir. Çinli öğrenciler üniversitedeki Japon öğretim elemanlarından ne kadar çok destek alırlarsa uyum düzeyleri aynı oranda artmaktadır. Jou ve Fukada'nın (2002) başka bir çalışmasında, Japon üniversite öğrencileri üzerinde sosyal desteğin fiziksel ve ruh sağlığı üzerindeki etkililiğini ve yeterliliğini araştırılmıştır. Yeterli sosyal destek alan üniversite öğrencilerinin ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı olma eğilimi gösterdikleri gözlenmiştir. Ayrıca çevrelerinden yetersiz ve daha az sosyal desteğe sahip olanların daha talep edici oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeyi ve uyum arasında doğrusal yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak başka bir çalışmada aile ve akranlarla olan ilişkilerde sosyal desteğin fonksiyonu araştırılmış ve sosyal desteğin koruyucu olduğu kadar bir risk faktörü olduğu da belirtilmiştir. Evde, okulda

boşanmış aile, aileyle çatışma, az destek algılama, sık okul değiştirme, düşük başarı gibi yüksek risk altında yaşayan ergenlerin yalnızlık duygusu yaşadıkları ve benlik saygı düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, suça eğilimli ve riskli boş zaman aktiviteleri (uyuşturucu, içki, sokaklarda başı boş gezme) içinde olan ergenlerin diğer ergenlere göre yaşıt gruplarından daha fazla destek algıladıkları ve antisosyal davranışlar geliştirdikleri görülmüştür. Ayrıca, davranış problemleri üzerinde aile desteğinin koruyucu etkisinin olmadığı, yaşıt gruplarının davranış problemleri üzerinde bir risk faktörü oluşturduğu ve destekleme düzeyinin yüksek olmasının daha fazla antisosyal davranışa yol açtığı bulunmuştur (Buysse, 1997).

Literatürde yalnızlık ve sosyal destek arasındaki ilişki ele alan araştırmalar bulunmaktadır. Erdeğer (2001), lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerini incelediği çalışmasında öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek düzeyleri arasında negatif yönde doğrusal bir ilişki bulunduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle; yalnızlık düzeyi azaldıkça, sosyal destek düzeyi artmakta yada yalnızlık düzeyi arttıkça sosyal destek düzeyi azalmaktadır. Güngör D. (1996), üniversite öğrencilerinin arkadaş ve aileleri ile ilişkilerini sosyal destek, doyum ve yalnızlık açısından incelemiştir. Sonuçta, öğrencilerin özel genel olarak sosyal destek algılarının yüksek olduğu, aile ve arkadaşlarıyla olan iletişimlerinden memnun oldukları ve yalnızlık düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca duygusal yalnızlığın sosyal yalnızlığa oranla daha çok yaşandığı, duygusal ilişkisi olmayan öğrencilerin oranla duygusal yönden daha az yalnız oldukları görülmüştür. Duygusal desteğin en iyi kendine saygı ile ilişkili arkadaş desteğinin, ilgi ve cesaretlendirmeye yönelik aile desteğinin yordadığı, sosyal desteği ise ait olma duygusunu yaşatan arkadaş desteği ile maddi parasal aile desteğinin yordadığı bulunmuştur. McElroy (1997), yaptığı araştırmasında üç önemli kavram olan sosyal destek, yalnızlık ve kişilik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları, yalnızlık anksiyete, nevrotizm, utangaçlık, düşük atılganlık, içe dönüklük, düşük risk alma gibi oldukça fazla sayıda kişilik özellikleri arasında pozitif yönde bir ilişki bulmuştur. Özsaygı ve yalnızlık arasında ise negatif yönlü bir ilişki

sözkonusudur. Aynı şekilde yalnızlık ve sosyal destek, dışadönüklük ve iyi oluş arasında negatif yönlü bir korelasyon bulunmaktadır.

Bazı araştırmalarda, aile yapısının sosyal destekle ilişkisi incelenmiş ayrıca farklı kaynaklardan sağlanan sosyal desteğin çocuğun davranışları üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Özen (1998), eşler arası çatışma ve boşanmanın, farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolünü incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, çatışmasız ailelerin çocuklarının, çatışmalı ve boşanmışlarınkine oranla çevrelerinden daha fazla sosyal destek aldıkları, kızların çevrelerinden daha fazla sosyal destek aldıkları, çocukların yaşları büyüdükçe daha az sosyal destek algıladıkları, sosyal destekteki artış ile toplam problem, depresyon, ve kaygı düzeylerindeki azalma arasında ilişki olduğu, anne- baba arasındaki evlilik uyumunun azalmasıyla çocuklardaki uyum problemlerinin artması arasında ilişki olduğu bulunmuştur.

Wentzel (1998), orta öğretim kurumlarına giden öğrencilerin anne- baba, öğretmen ve akranlarıyla olan destek ilişkilerinin öğrencilerin motivasyonları üzerindeki rolünü araştırmıştır. Altıncı sınıflarla yapılan bu çalışma; aile, öğretmen ve akranlardan alınan desteklerin farklı motivasyon kaynaklarını etkilediğini göstermiştir. Akran desteğinin sosyal ilişkiler motivasyonunu, aile desteğinin okul uyumu motivasyonunu, öğretmen desteğinin ise ilgi ve sorumluluk alma motivasyonunu arttırdığı belirlenmiştir. Ayrıca aileden ve akranlardan alınan sosyal desteğin stres düzeyi ile negatif yönde bir ilişkide olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Başka bir çalışmada; 15- 18 yaşlar arasındaki gençlerin üç farklı yapıya göre destek algılarında cinsiyet farklılıkları incelenmiştir. Genç kızlar genç erkeklerden daha sıklıkla destek almışlardır. Erkekler daha sıklıkla babalarından destek almışlardır. Anne- baba dışındaki yetişkinler her iki cinsiyet için önemli destek kaynağı olarak belirlenmiştir. Kızların arkadaş sayısı erkeklerden anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur. Yetişkin destekleyicilerin sayısında kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kardeşler düşük bir puanla en destekleyici kişi seçilmiştir. Anne

ve öğretmen desteğinde anlamlı bir cinsiyet farklılığı saptanmamıştır. Hem kız hem erkekler annelerini babalarından daha fazla destek sağlayıcı olarak algılamışlardır. Anne baba desteğinde erkekler kızlardan anlamlı olarak daha doyumlu bulunmuştur. Kızların erkeklerden arkadaş desteğinde daha doyumlu oldukları görülmüştür. Fakat bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Gelişimsel ihtiyaçların ergenlik süresince bazı sağlayıcıları daha önemli yapabileceği ileri sürülmüştür (Colarossi, 2001).

Literatürde, kaygı ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalarda bulunmaktadır. Okul çağı çocuğu davranış sorunları ile annelerin kaygı düzeyleri ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular annelerin süreklilik kaygı puan ortalaması ile algılanan sosyal destekleri arasında negatif bir ilişki olduğunu, algılanan sosyal destek arttıkça, süreklilik kaygı puan ortalamalarının düştüğünü göstermektedir. Ayrıca algıladığı sosyal destek ile çocuk ruhsal belirti puanları arasında negatif bir ilişki olup, algılanan sosyal destek arttıkça çocuk semptom puanı düşmektedir (Gürkan, 1998). Sosyal destek ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği başka bir çalışmada ise; hemşirelik öğrencilerinin, sürekli kaygı düzeyleri ile aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyleri arasında negatif doğrultuda anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyi düştükçe, kaygı düzeyi yükselmektedir (Okanlı, 1999). Çakır (1993) da, sosyal destek ve kaygı arasında ters yönde bir ilişki bulmuştur.

Lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada Budak (1999), lise öğrencilerinde aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek arttıkça problem çözme becerilerinin de arttığını, öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin artmasının problem çözme becerileri üzerinde herhangi bir etki yaratmadığını belirlemiştir.

Yapılan araştırmalarda, algılanan sosyal destek düzeyleri ve ruh sağlığının ölçütleri olan benlik saygısı, kimlik statüleri, stres, depresyon, sosyal uyum, yalnızlık, kaygı arasındaki ilişkiler ortaya konmuştur. Sonuç olarak; algılanan

yüksek sosyal desteğin bireylerin stres, depresyon, kaygı düzeylerinin düşmesinde; benlik saygısı ve uyum düzeylerinin ise yükselmesinde önemli rol oynadığı ifade edilebilir (Banaz, 1992; Elmacı, 2001; Gürkan, 1998; Sim, 2000). Aynı zamanda, sosyal destek ve kendini kabulün bireyin ruh sağlığında birbirlerini destekleyici iki kavram olduğu söylenilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmış; araştırma modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, veriler ve toplanmasına, verilerin çözümü ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma İlişkisel Tarama Modeli ile gerçekleştirilmiştir. İlişkisel Tarama Modeli, iki yada daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 1999). Bu model çerçevesinde, resmi ve özel genel liseöğrencilerinin kendini kabul düzeyleri betimlenmiş; daha sonra lise öğrencilerinin bazı kişisel ve sosyal nitelikleri, aile nitelikleri ve sosyal destek düzeyleri bakımından kendini kabul düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı betimlenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2003- 2004 eğitim- öğretim yılında Eskişehir il merkezinde bulunan resmi ve özel okulların genel liselerinde öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2003- 2004 eğitim -öğretim yılı kayıtlarına göre; Eskişehir il merkezinde, 13 resmi lisenin genel lise kısmına 13014 öğrenci devam etmekte ve 5 özel lisenin genel lise kısmına ise 779 öğrenci devam etmektedir. Böylece Eskişehir il merkezinde 2003- 2004 öğretim yılında resmi ve özel genel liselere toplam 13793 öğrenci devam etmektedir.

Araştırma örnekleme, Eskişehir il merkezindeki resmi ve özel genel liseleri temsil edecek şekilde çalışma evreninden rastgele belirlenen 3 resmi genel lise

ve 2 özel genel liseye devam eden öğrencilerden oluşturulmuştur. Örneklemeye alınan resmi genel liseler; Cumhuriyet Lisesi, Atatürk Lisesi ve Ahmet Kanatlı Lisesi, özel genel liseler; Atayurt Lisesi ve Özel MAT-FKB Gelişim Lisesi'dir. Bu resmi ve özel genel liselere devam eden öğrencilerin sınıf düzeyi, cinsiyet ve toplam öğrenci sayısına ilişkin bilgiler Tablo1'de verilmiştir.

Tablo1. Örneklemeye Alınan Resmi ve Özel Genel Liselerin Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine ve Toplam Öğrenci Sayısına İlişkin Dağılımı

OKUL	SINIF / CİNSİYET	LİSE 1	LİSE 2	LİSE 3	TOPLAM
		n	n	n	n
Cumhuriyet Lisesi	Kız	29	42	41	112
	Erkek	46	47	51	144
	Toplam	75	89	92	256
Atatürk Lisesi	Kız	18	20	22	60
	Erkek	25	25	37	87
	Toplam	43	45	59	147
A.Kanatlı Lisesi	Kız	27	29	21	77
	Erkek	25	23	15	63
	Toplam	52	52	36	140
RESMİ GENEL LİSE TOPLAMI		170	186	187	543
Atayurt Lisesi	Kız	51	51	57	159
	Erkek	49	56	61	166
	Toplam	100	107	118	325
Özel Gelişim Lisesi	Kız	12	16	12	40
	Erkek	27	21	17	65
	Toplam	39	37	29	105
ÖZEL GENEL LİSE TOPLAMI		139	144	147	430
GENEL TOPLAM	Kız	137	158	153	448
	Erkek	172	172	181	525
	Toplam	309	330	334	973

Araştırma kapsamına alınan 3 resmi genel liseye toplam 4211 öğrenci devam etmektedir. Bu resmi genel liselerin her sınıf düzeyinden şubeler rastgele belirlenerek bu sınıflarda bulunan 543 öğrenci örnekleme alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan 2 özel genel liseye ise toplam 455 öğrenci devam etmektedir. Bu özel genel liselerin her sınıf düzeyinde tüm şubelerde bulunan ve uygulama günü okula devam eden toplam 430 öğrenci örnekleme alınmıştır. Böylece araştırmanın örneklemini; 543'ü (%56) resmi genel lise (%47'si Cumhuriyet Lisesi, %27'si Atatürk Lisesi, %26'sı Ahmet Kanatlı Lisesi) ve 430'u (%44) özel genel lise (%24'ü Özel MAT-FKB Gelişim Lisesi, %76'sı Özel Atayurt Lisesi) olmak üzere toplam 973 resmi ve özel genel lise öğrencisinden oluşmuştur.

Okullar ile yapılan görüşmeler çerçevesinde belirlenen şubelerde uygulamalar yapılmış ve uygulama sonunda anketlerin ön incelemesi yapılmıştır. Anketlerin incelenmesi sonucunda, anketleri yönergeye uygun cevaplandırmayan, boş bırakan, ölçeklerin yarısını yanıtlamayan 64 öğrencinin anketleri değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece 518'i resmi genel lise öğrencisi ve 401'i özel genel lise öğrencisi olmak üzere toplam 909 resmi ve özel genel lise öğrencisinin verileri üzerinde istatistiksel işlemler yapılmıştır. Bu sayı Eskişehir ilindeki resmi ve özel genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 6.6'sını oluşturmaktadır.

3.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin bilgiler ve verilerin toplanması süreci aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine ilişkin bilgiler araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir (EK-1). Öğrencilerin kendini kabul düzeyleri hakkında bilgi toplamak için Kılıççı (1980) tarafından geliştirilen ve Temuge (1987) tarafından lise öğrencilerine uyarlanılan "Kendini Kabul Envanteri Lise Formu" kullanılmıştır (EK-2).

Öğrencilerin aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek düzeylerine ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla da Yıldırım (1995) tarafından geliştirilen “Sosyal Destek Ölçeği” kullanılmıştır (EK-3).

3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından uzman görüşü çerçevesinde lise öğrencilerinin bazı kişisel ve sosyal nitelikleri ile aile niteliklerini ortaya koyacak bir “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Söz konusu formda, lise öğrencilerinin kişisel ve sosyal niteliklerine ilişkin olarak cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyleri, algıladıkları sosyo- ekonomik düzeyleri, sosyal etkinliklere katılma durumları, öğrenim görmekte oldukları okuldan hoşnutluk durumları ve fiziksel görünüşlerinden memnuniyet durumları; aile niteliklerine ilişkin olarak ise, anne-babalarının eğitim düzeyleri, birliktelik durumları, algılanan anne-baba tutumları, doğum sıraları ile ilgili maddeler yer almaktadır.

3.3.1.2. Kendini Kabul Envanteri Lise Formu (KKE-L)

Kendini Kabul Envanteri, bireylerin benliklerine karşı geliştirdikleri öznel tutumları hakkında bilgi edinmek amacıyla geliştirilmiştir. Kendini Kabul Envanteri, Kılıççı (1980) tarafından geliştirilmiş olup; “Kendini Kabul Envanteri Lise Formu” orijinal formun Temuge tarafından (1987) lise öğrencilerine uygun hale getirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu ölçek yine aynı soruları ve ölçütleri kapsamaktadır. Envanterin üniversite formu 126 sorudan oluşmaktadır. Envanterin orijinal formundan ayrılan en önemli yanı sadece ergenlik çağının gelişim görevleri yönünden henüz başarılmamış davranış ve tutumlarla ilgili olan 10 maddenin çıkartılması olmuştur. Böylece envanterin bu formu 116 sorulu olup daha yalın bir cevap kağıdıyla kullanılmaktadır (Kılıççı, 1988).

Kendini Kabul Envanterinin Lise Formu, üniversite formu gibi 10 ölçüt üzerinden hazırlanmıştır. Bu ölçütler ve bu ölçütlerden her birinin kapsadığı envanter maddeleri Tablo2’de sunulmuştur (Kılıççı, 1988, s.7.).

Tablo 2. Kendini Kabul Envanteri Ölçütleri ve Envanterdeki Madde Numaraları

S.N	ÖLÇÜTLER	ENVANTERDEKİ MADDE NUMARALARI
1	Kendini bazı konularda yeterli bulma ve bunlarla yaşam sorunlarını kendine özgü bir biçimde çözeceğine inanma	1-9 maddeler
2	Kendi davranışlarının sorumluluğunu alma	10-22. mad.
3	Sık sık aşırı suçluluk ve pişmanlık duygularına kapılmama	23-31 mad.
4	Aşırı ölçüde mahcup ve utangaç olmama	32-46 mad.
5	Kendi değer ve inançlarına uygun yaşama	47- 57 mad.
6	Beden ve fizik yapısını kabullenme	58- 70 mad.
7	Kendi cinselliğini kabullenme	71-77 mad.
8	Kişiliğinde bazı olumlu ve değerli yönlerin olduğuna inanma	78-92 mad.
9	Kendini başkalarının kabul ettiğine inanma	93-107 mad
10	Olumlu ve tutarlı yönleri kadar olumsuz ve tutarsız yönlerini de kişiliğinin bir parçası sayma	108-116 maddeler

3.3.1.2.1. KKE-L Formunun Cevaplanması ve Puanlanması

KKE-L formunun cevap kağıdında, her maddenin karşısında Evet/ Hayır sütunları ve bunların altında verilen Memnunum (M) ve Şikayetçiyim (Ş) cevaplarına ayrılmış bölümler ve kararsız kaldıkları durumlar için konulmuş bir cevap yeri bulunmaktadır. Öğrenciler ilk önce yazılı olan maddeyi okuyarak bu maddenin kendilerine uygun olup olmadığına karar verecekler daha sonra bu durumdan memnun yada şikayetçi olduklarını belirtmek için “evet/hayır” sütunlarının altında bulunan “memnunum” ya da “şikayetçiyim” olarak ayrılan

cevap aralıklarından birini işaretleyeceklerdir. Kararsız kalınan maddeler için “kararsızım” sütununa yöneleceklerdir (Temuge, 1987).

KKE-L Formunun puanlanmasında her Memnunum (M) cevabına +1, her şikayetçiyim cevabına -1 puan verilmekte; K cevapları ise 0 yada cevap verilmemiş işlemine tabi tutularak toplanmakta ve özel genel kendini kabul puanı elde edilmektedir. Bu puanlamanın dışında, Kendini Kabul Envanterinden ruh sağlığı uzmanlarının görüşleri alınarak hazırlanan cevap anahtarına göre “Sağlıklı Kendini Kabul” ve “Çarpık Kendini Kabul” puanları da elde etmek mümkündür (Temuge, 1987).

Bu araştırmada sağlıklı kendini kabul puanı kullanılmıştır. Öğrencinin, cevap anahtarıyla uyuşan her memnunum cevabına (+1) puan verilmiş, öğrencinin vermiş olduğu tüm şikayetçiyim cevapları (-1) puan verilerek toplanılmıştır. Bireyin cevap anahtarıyla uyuşan memnunum cevaplarına ait toplam puandan, şikayetçiyim puanlarına ait toplam puan çıkartılarak öğrencinin sağlıklı kendini kabul puanı bulunmuştur. Bireyin bütün memnunum cevapları ile bütün şikayetçiyim cevapları toplamından elde edilen özel genel kendini kabul puanından, sağlıklı kendini kabul puanı çıkartılarak öğrencinin çarpık kendini kabul puanı bulunabilir. Lise sınıflarından elde edilen kendini kabul puanları ortalamaları arasında bazı önemli farkların bulunduğu saptanmış, o nedenle de lisenin her üç sınıfı için ayrı birer yüzdeler norm göstergesi hesaplanmış ve ham puanlara göre bir yorum tablosu hazırlanmıştır. Lise 2. sınıfta okuyan öğrencilerin sağlıklı kendini kabul puan ortalamasının lise1. ve 3. sınıfların ortalamasından farklı olmadığı ama lise 1. ve 3. sınıflar arasındaki ortalama farklarının $p < .05$ düzeyinde önemli olduğu saptandığı için her sınıf için yorumlamada kullanılabilecek farklı değerler kullanma gereği duyulmuştur. Sağlıklı kendini kabul puanlarını yorumlamak için kullanılan norm tablosu Tablo 3’de verilmiştir (Kılıç, 1988, s.28.).

Tablo 3. Kendini Kabul Envanteri Yorumlama Norm Tablosu

K. Kabul Düzeyi	Lise1	Lise2	Lise 3
Düşük	(-46) - (-3)	(-59) - (15)	(-56) - (22)
Ortanın altı	(-2) - (-23)	(16) - (23)	(23) - (40)
Orta	(24) - (40)	(36) - (48)	(41) - (59)
Ortanın üstü	(41) - (61)	(49) - (67)	(60) - (75)
Yüksek	(63) - (103)	(69) - (100)	(76) - (100)

Yorum yapılırken önce elde edilen sağlıklı kabul puanının hangi lise sınıflarında okuyan öğrencilerden elde edildiğine bakarak o puanın yukarıda verilen puan aralıklarından hangisi içine düştüğü bulunmalı ve o puan aralığına rastlayan kendini kabul düzeyi o öğrencinin kendini kabul düzeyi olarak yorumlanmalıdır (Kılıçcı, 1988).

3.3.1.2.2. Kendini Kabul Envanteri Lise Formunun Geçerliliği

Envanterin orijinal formuyla ilgili yapı geçerliliği aynen korunmuştur. Fakat 20 kişilik bir uzman grubu tarafından ergenlik çağının gelişim görevlerini göz önünde bulundurularak bu ölçüt ve soruların lise öğrencileri için geçerli olup olmayacağı incelenmiş ve 10 ölçüt çıkartılarak 116 soruya indirilen KKE-L formunun istatistiksel yönden geçerliliği hakkında da kesin bir kanıya varılmıştır. Bunun için envanterin, ruh sağlığı kliniklerine başvuran 16 kız 14 erkek öğrenci grubundan elde edilen puanların ortalaması liselerin 1,2,3. sınıflarında okuyan 140 öğrencinin ortalamasıyla karşılaştırılmış ve sonuçta ruh sağlığı yönünden daha iyi koşullarda olması beklenen lise grubu öğrencilerinin kendini kabul düzeyi klinik grubunun kendini kabul düzeyinden daha yüksek çıkarak bu fark $p<.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Böylece KKE-L formunun yapı geçerliliği kadar ölçüt geçerliliği hakkında yeterli bilgi edinilmiştir (Temuge, 1987).

3.3.1.2.3. Kendini Kabul Envanteri Lise Formunun Güvenirliği

Envanter 116 sorulu ve daha yalın cevap kağıtlı olarak hazırlanmıştır. Envanterin, lise1., 2. ve 3. sınıflarında okuyan toplam 114 öğrenciye iki hafta

arayla uygulanması sonucunda elde edilen güvenirlik katsayısı 0.74 olarak bulunmuştur. Ayrıca lise 1. sınıflar için korelasyon katsayısı 0.79, lise 2. sınıflar için korelasyon katsayısı 0.69, lise 3. sınıflar için korelasyon katsayısı 0.69 olarak bulunmuştur. Tüm grup için elde edilen korelasyon katsayısının envanterin orijinal formundan elde edilen 0.91 güvenirlik katsayısından düşük oluşu, ölçeğin bünyesindeki zayıflıktan çok ergenlik çağındaki gençlerin, kendini kabulle ilgili niteliklerin kişinin kendisi tarafından algılanışında henüz kararlılığa ulaşmamış olduğu biçiminde yorumlanmış olup 0.74 güvenirlik katsayısı bu grup için yeterli sayılmıştır (Temuge, 1987).

3.3.1.3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ), ülkemiz koşullarında geliştirilmiş olup bireyin ailesinden, akraba, arkadaş ve öğretmeninden, kurum ve kuruluşlarıyla içinde yaşadığı toplumdan elde ettiği sosyal destek düzeyini belirlemek amacını taşımaktadır. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nde istatistiksel yollarla sınanmış, beş alt ölçekten ve tüm alt ölçekler için ortak 26 durum cümlesinden oluşmaktadır. Ölçeği cevaplandıran her birey her durum cümlesine beş alt ölçek boyutunda tepkide bulunmaktadır. Tepkiler üçlü derecelendirme biçiminde verilmektedir. ASDÖ'nün kullanım amacına göre bazı alt ölçekler kullanılmayabilmektedir (Yıldırım, 1997). Bu araştırmada da beş alt ölçekten üçü; öğretmen, aile, arkadaş alt ölçekleri kullanılmış olup; toplum ve akraba alt ölçekleri kullanılmamıştır.

3.3.1.3.1. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Cevaplanması ve Puanlanması

Ölçeği cevaplandıran birey her durum cümlesi için tüm alt ölçek boyutlarında tepkide bulunmaktadır. Tepkiler üçlü derecelendirme biçiminde verilmektedir. (Hiç uygun değil=1, Kısmen uygun= 2 Oldukça uygun =3). Her alt ölçek için alınabilecek puan 26 ile 78 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden elde edilen puanların toplanmasıyla bireyin özel genel sosyal destek düzeyine ilişkin bir tek

puan elde edilmektedir. Ölçekteki 26 maddenin 14 tanesi olumlu, 12 tanesi ise tersine çevrilmiş (reverse) cümledir. Olumlu cümlelerde verilen puanlar olduğu gibi puanlanmaktadır. Tersine çevrilmiş cümlelerde ise 1=3, 2=2, 3=1 olarak puanlanmaktadır. Sosyal desteğin her alt ölçeğinin altındaki olumlu cümleler puanları sütun halinde toplanarak “olumlu cümleler puanı” olarak, olumsuz cümleler puanları toplanarak “olumsuz cümleler puanı” kısımlarına ayrı ayrı yazılmaktadır. Her alt ölçeğin olumlu ve olumsuz cümleler puanlarının toplanması ile o alt ölçeğe ilişkin toplam puan elde edilmektedir. Bireyin alt ölçeklerden aldığı puanların toplamı ise özel genel sosyal destek puanı olarak kaydedilmektedir. Puanın yüksekliği o bireyin sosyal destek düzeyinin yüksekliği anlamına gelmektedir (Yıldırım, 1997).

3.3.1.3.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geçerliliği

ASDÖ'nün geçerlik çalışmaları Yıldırım (1997) tarafından yapılmıştır. Benzer ölçekler geçerliliği kapsamında, Ankara Gazi Çiftliği Lisesi 1. sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenciye ASDÖ ile birlikte Harter'ın geliştirdiği “Çocuklar ve Gençler İçin Sosyal Destek Ölçeği” verilmiş; her iki ölçeğin toplam puanları ile alt ölçeklerine ilişkin puanlar arasındaki korelasyon Pearson Korelasyon Katsayısı yolu ile bulunmuştur. İki ölçeğin toplam puanları arasında 0.69 korelasyon bulunmuştur. Yine, aile ile ana baba alt ölçekleri arasında 0.55; arkadaş ile sınıf arkadaşı arasında 0.56 ve öğretmen alt ölçekleri arasında ise 0.78 korelasyonlar bulunmuştur. Akraba ve toplum desteği alt ölçeklerini, alt ölçekler düzeyinde karşılaştırmak mümkün olmamıştır. Ancak toplam arasındaki korelasyonlar bu konuda fikir verebilir. Ayrıca, ASDÖ' nün toplam puanı ile alt ölçeklerden elde edilen puanlar arasında da yüksek korelasyonlar bulunmuştur. Bu bulgular ve genel olarak iki ölçek arasında 0.69 korelasyon ASDÖ' nün geçerliliğinin işareti olarak kabul edilebilir. Ayrıca ASDÖ' ye ilişkin yapılan faktör analizi sonuçlarının her alt ölçek düzeyinde ve birinci boyutta yüksek çıkmış olması ve Cronbach alfa ile hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin güvenirlik katsayısının yüksek çıkması ölçek maddelerinin ölçmek istediği

özelliği ölçtüğünü, yani ölçeğin homojen olduğunu göstermektedir. Bu özellikleriyle, ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu da söylenilebilir .

3.3.1.3.3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirliği

ASDÖ, likert tipi ölçek olması nedeniyle ölçeğin tümüne ve alt ölçeklerine ilişkin güvenirlik çalışması cronbach alfa güvenirlik katsayısı yolu ile yapılmıştır. ASDÖ güvenirlik çalışması için, Ankara Gazi Çiftliği Lisesi 1. sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenciden elde edilen puanlar kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin tümü için 0.93; aile alt ölçeği için, 0.79, akraba alt ölçeği için 0.76, arkadaş alt ölçeği için 0.74, öğretmen alt ölçeği için 0.75 ve toplum için 0.80 olarak bulunmuştur. Elde edilen güvenirlik katsayıları ölçeğin güvenle kullanılabileceğini göstermektedir (Yıldırım, 1997).

3.3.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanmasından sonra, örnekleme alınacak resmi ve özel genel liseler belirlenmiş ve bu okullarda uygulama yapabilmek için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır. Örnekleme alınan resmi ve özel genel liselerdeki Okul Müdürlükleri ve Rehberlik Servisleri'ne uygulama hakkından bilgi verilmiş, Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan onay belgesi sunulmuştur (EK-4). Uygulamanın yapılacağı gün ve ders saatleri tespit edilmiş ve belirlenen gün ve saatte öğrencilere uygulama yapılmıştır. Bu uygulamaların bir kısmı bizzat araştırmacı tarafından okullara gidilerek yapılmıştır. Bir kısmı ise Okul Rehberlik Servisi'nde görevli rehber öğretmenlere konu ile açıklamalar yapılarak gerçekleştirilmiştir. Uygulama, 2003–2004 Eğitim-Öğretim Yılı'nın Kasım-Şubat aylarında tamamlanmıştır.

Uygulama esnasında araştırmaya katılan lise öğrencilerinin bilgi toplam araçlarını cevaplandırırken içten olmalarını sağlamak amacıyla, araştırmanın

önemi öğrencilere anlatılmış, isim yazmalarının gerekli olmadığı belirtilerek, isteyenlere araştırma sonucu hakkında araştırmanın bitmesinden sonra bilgi verilebileceği belirtilmiştir. Veri toplama araçları kitapçık halinde dağıtılmış ve anketlerin üzerindeki açıklamaları dikkatle tekrar okumaları istenmiş, anlaşılmayan yerlerin tekrar açıklanabileceği ifade edilmiştir. Öğrencilerin veri toplama araçlarını yaklaşık 45-55 dakika arasında tamamladıkları gözlenmiştir.

Toplanan verilerin çözümlenmesi öncesinde uygulanan veri toplama araçları tek tek incelenerek yönergelere uygun cevaplandırılıp cevaplandırılmadığının kontrolü yapılmıştır. Uygulama toplam 973 öğrenci üzerinde yapılabilmektedir. Veri toplama araçlarına yönergeye uygun cevap vermeyen 64 öğrencinin anketleri değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Araştırmada farklı düzeyde aileden algılanan sosyal destek, arkadaştan algılanan sosyal destek ve öğrenciden algılanan sosyal destek düzeylerine sahip resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmektedir. Bu amaçla, öğrencileri, aileden, arkadaştan ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri yüksek ve düşük olmak üzere iki gruba ayırmak için sosyal destek ölçeğinin her bir alt ölçek puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama göre, örneklemin aileden algılanan sosyal destek düzeyi aritmetik ortalaması $\bar{X}= 65.62$ ve standart sapması $s= 22.54$ olarak bulunmuştur. Örneklemin aritmetik ortalamasından ($X= 65.62$), 0.5 standart sapma ($s.05 =11.27$) aşağısındaki puan ($\bar{X}- s.05= 54.35$) ve yukarısındaki puan ($\bar{X}+ s.05= 76.89$) arasında kalan 593 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır. Böylece veri grubu 176 öğrenci “aileden algılanan sosyal destek düzeyi düşük” ve 154 öğrenci “aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Toplam 304 öğrenci üzerinde çözümleme yapılmıştır.

Veri grubunun arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi aritmetik ortalaması $\bar{X}= 63.69$ ve standart sapması $s= 20.48$ olarak bulunmuştur. Veri grubunun

aritmetik ortalamasından ($\bar{X}= 63.69$), 0.5 standart sapma ($s.05 =10.24$) aşağısındaki puan ($\bar{X}- s.05= 53.45$) ve yukarısındaki puan ($\bar{X}+ s.05= 73.43$) arasında kalan 609 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır. Böylece örnekleme 135 öğrenci “arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi düşük” ve 153 öğrenci “arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Toplam 288 öğrenci üzerinde çözümleme yapılmıştır.

Yapılan hesaplama göre, örneklemin öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi aritmetik ortalaması $\bar{X}= 54.75$ ve standart sapması $s= 21.96$ olarak bulunmuştur. Örneklemin aritmetik ortalamasından ($\bar{X}= 54.75$), 0.5 standart sapma ($s.05=10.98$) aşağısındaki puan ($\bar{X}- s.05= 43.77$) ve yukarısındaki puan ($\bar{X}+ s.05= 65.74$) arasında kalan 535 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır. Böylece örnekleme 167 öğrenci “öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi düşük” ve 195 öğrenci “öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Toplam 362 öğrenci üzerinde çözümleme yapılmıştır.

3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi, SPSS for Windows paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul puanları -52 ile 103 arasında dağılması nedeniyle, istatistiksel işlemlerin yapılabilmesi için her bir öğrencinin kendini kabul puanı, T puanına dönüştürülerek, analizlerde standartlaştırılmış T puanları kullanılmıştır. Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü bağımsız gruplara uygulanan t testi ile yapılmıştır. Genel lise öğrencilerinin, kendini kabul düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla, kendini kabul düzeyine ilişkin elde edilen ortalamalar arasındaki farkların önemli olup olmadığı iki değişkenli seçkisiz gruplar desende Faktöriyel Varyans Analizi uygulanarak belirlenmiştir. Uygulanan varyans analizi sonucunda ortak etkilerin önemli bulunduğu durumlarda bu etkinin hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını

saptamak amacıyla Tukey HSD Testi uygulanmıştır. Tüm istatistiksel çözümler için önemlilik düzeyi .05 olarak alınmış ve bunun üzerinde olanlar ayrıca belirtilmiştir.

Bağımsız değişkenlerle ilgili alt seçenekler arasında yapılacak olan gruplar arası karşılaştırmada yanıltıcı sonuçlara varma olasılığını önlemek amacıyla her değişkenle ilgili bulunan seçeneklerin işaretlenme sıklığına bakılmıştır. Böylece “algılanan sosyo-ekonomik düzey” değişken grubunun “düşük”, “ortanın altı”, “orta”, “ortanın üstü”, “yüksek” alt grupları, “ düşük-ortanın altı”, “orta”, “ortanın üstü-yüksek” olarak birleştirilerek analiz edilmiştir. Akademik başarı değişken grubunun “başarısız” alt grubu, “annenin eğitim düzeyi” ve “babanın eğitim düzeyi” değişken gruplarının “okuryazar değil” ve “okuryazar” alt grupları, “anne-babanın birliktelik durumu” değişken grubunun “anne hayatta değil” alt grubu yeterli frekansta olmamaları nedeni ile analiz dışı bırakılmışlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın verileri üzerinde gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerine ilişkin bulgular ve yorum, okul türü, kişisel ve sosyal nitelikler, aile nitelikleri ve algılanan sosyal destek olmak üzere dört temel başlık halinde sunulmuştur.

4.1. Okul Türüne Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri açısından farklılık gösterip göstermediklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul envanterinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olup olmadığı bağımsız gruplar için kullanılan t testi ile analiz edilmiş ve t testi sonuçları Tablo 4' de verilmiştir.

Tablo 4. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar ve t Değeri

Okul Türü	n	$\bar{X}$	s	t	Sonuç
Resmi Genel Lise	506	48.92	9.59	3, 67	Önemli p<.0001
Özel Genel Lise	403	51.36	10.35		

Tablo 4'de görüldüğü gibi, özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul puan ortalaması resmi genel lise öğrencilerinin kendini kabul puan ortalamasından daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki bu farkın ise özel genel liselere devam eden öğrenciler lehine önemli olduğu görülmektedir.

Araştırmada, özel genel liselere devam öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin resmi genel liselere devam eden öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuca dayalı olarak lise öğrencilerinin devam ettikleri okul

türüne göre kendini kabul düzeylerinin farklılaştığı söylenilebilir. Bu bulgu, Karahan'ın (1996) Anadolu liselerine devam eden öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin mesleki eğitim veren liselere devam eden öğrencilerinden daha yüksek olduğu bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Aynı zamanda, Güven'in (1994) meslek liselerine devam eden öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin genel lise öğrencilerinin benlik kavramı düzeylerine göre daha yüksek olduğu ve Şahin ve Güvenç'in (1996) İmam Hatip liselerine devam eden öğrencilerin resmi genel lise öğrencilerine göre daha olumlu benlik algısı geliştirdikleri ilişkin bulguları da bu araştırmanın bulgularını destekleyici niteliktedir. Bununla birlikte, Yalçın'ın (2000) meslek lisesi ve resmi genel liseye devam eden öğrencilerin kendini gerçekleştirme düzeyleri arasında okul türü değişkenine göre bir farklılık olmadığı bulgusu ise bu araştırmanın bulguları ile tutarsızlık göstermektedir.

Özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin resmi genel lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğuna ilişkin bu bulgu, özel genel lise öğrencilerinin sahip oldukları sosyo-ekonomik ve kültürel imkanlar açısından daha avantajlı olmaları ile açıklanabilir. Bu durumun, ergenlik döneminde akran grubunda kendini kabul ettirebilmeyi kolaylaştıracağı dikkate alındığında kendini kabulü olumlu yönde etkileyebileceği ifade edilebilir. Ayrıca özel genel liselerde öğrenci sayısının resmi genel liselere göre daha az olması, öğrencilerin kendilerini kanıtlayabilecekleri, ortaya koyabilecekleri ortamların olmasını sağlamakta, bireysel gelişimlerinin takip edilebilmesini kolaylaştırmakta ve bu özelliklerin de öğrencilerin bu dönemde kendini tanımlarını destekleyebileceğini düşündürmektedir. Öğrencilerin ilgi ve yetenek alanlarını tanımlarına, akran grubu içinde kabul edilme duygularını yaşamalarına imkan verebilecek olan sosyal ve kültürel faaliyetlerin, özel genel liselerde daha fazla gerçekleştiriliyor olmasının, öğrencilerin kendini kabul duygularını olumlu yönde etkileyebileceği söylenilebilir.

4.2. Kişisel ve Sosyal Nitelikler ile İlgili Değişkenlere Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kişisel ve sosyal nitelikleri ile ilgili olarak cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, algılanan sosyo-ekonomik düzey, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumu, sosyal ve kültürel etkinliklere izleyici olarak katılma durumu, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumu, fiziksel görünüşünden memnun olma durumu kendini kabul düzeyi açısından incelenmiştir.

4.2.1. Cinsiyete Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin cinsiyetlerine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 5' de verilmiştir.

Tablo 5. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Cinsiyet	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Kız	269	50.21	8.83	187	52.85	9.70	456	51.29	9.27
Erkek	237	47.45	10.21	216	50.06	10.73	453	48.70	10.53

Tablo 5' de kızların kendini kabul puanlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında da hem resmi hem de özel genel liselere devam eden kız öğrencilerin kendini kabul puan ortalamasının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Kendini kabul puan ortalaması en düşük olan grubun resmi genel liselere devam eden erkek öğrenciler, kendini kabul puan ortalaması en yüksek grubun ise özel genel liselere devam eden öğrencilerinde kız öğrenciler grubu olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla veriler, 2 (okul türü: resmi genel lise–özel

genel lise) X 2 (cinsiyet: kız-erkek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 6' da verilmiştir.

Tablo 6. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1330.54	1	1330.54	13.72	Önemli $p < .000$
B (cinsiyet)	1734.30	1	1734.30	17.89	Önemli $p < .000$
AxB (Okul Türü X Cinsiyet)	.056	1	.056	0.001	Önemsiz
Hata	87735.11	905	96.95		
Toplam	90800.00	908			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X} = 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X} = 51.36$) önem kontrolü Tablo 4 'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 6' da resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da cinsiyet değişkeninin ise kendini kabul puan ortalamaları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Gruplara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 5) bu önemli farklılığın kızlar lehine olduğu görülmektedir.

Ayrıca kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ile cinsiyet arasındaki etkileşimin önemli olmadığı görülmektedir.

Araştırmada, kız öğrencilerin kendini kabul düzeyinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürdeki kendini kabulün cinsiyet değişkenine göre ele alındığı araştırmalarda, elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre kızlar lehine farklılaştığına yönelik bulgular (Güneysu ve Bilir, 1988; Önen, 1989; Gökçakan, 1992; Süleymanoğlu, 1994) bu araştırmanın bulguları ile tutarlılık

göstermektedir. Ancak elde edilen sonuç, kendini kabul düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığına ilişkin bulgular (Akten, 1999; Gümüş, 2000; İşmen, 1993; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Kandemir, 1991; Kasser, ve Ryan, 1995; Öz, 1999) ve erkeklerin kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğuna ilişkin bulgular (Aral ve Köksal, 1999; Güllü, 1995; Hacısalıhoğlu, 1998; Şahin ve Güvenç, 1996) ile tutarsızlık göstermektedir.

Araştırmada, kızların erkeklere göre daha yüksek kendini kabul düzeyine sahip olmaları, kızların, ergenlik dönemine daha erken girmeleri ve kendileriyle ilgili karmaşık duygularının lise döneminde daha azalmış olması, kendilerini tanımaya dönük çabalarının daha yoğun olması ile açıklanabilir.

4.2.2. Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin sınıf düzeylerine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 7' de verilmiştir.

Tablo 7. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Sınıf Düzeyleri	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
9. Sınıf	162	48.85	9.47	151	52.25	9.71	313	50.49	9.72
10. Sınıf	173	49.81	10.13	131	51.88	9.99	304	50.70	10.10
11. Sınıf	171	48.92	9.11	121	49.66	11.34	292	48.74	10.10

Tablo 7'de 10. sınıf öğrencilerinin kendini kabul puanlarının, 9. ve 11. sınıf öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel lise öğrencilerinin sınıf düzeyi gruplarının tümünün kendini kabul puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, kendini kabul puan ortalaması en yüksek olan grubun özel genel lise 9. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu grup olduğu bulunurken, kendini kabul puan ortalaması en düşük olan grubun ise özel genel lise 11. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu grup olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise - özel genel lise) X 3 (sınıf düzeyleri: 9. sınıf, 10.sınıf, 11.sınıf) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1330.53	1	1330.53	13.54	Önemli $p < .000$
B (Sınıf Düzeyi)	625.21	2	312.60	3.18	Önemli $p < .042$
AxB (Okul Türü X Sınıf Düzeyi)	134.79	2	67.394	.69	Önemsiz
Hata	88709.47	903	98.24		
Toplam	90800.00	908			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4 ‘de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 8’ de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo’ 8 de “sınıf düzeyi” değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey- HSD testi sonuçları Tablo 9’ da verilmiştir.

Tablo 9. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey- HSD Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	9. sınıf	10. sınıf	11. sınıf
9. sınıf	-	.21	1.75
10. sınıf	-	-	1.96*

* $p < .05$

Tablo 9’ dan da izlenebileceği gibi, 10. sınıf öğrencilerinin kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}$ =50.70) ile 11. sınıf öğrencilerinin kendini kabul ortalamaları ($\bar{x}$ =

48.74) arasındaki farklar 10. sınıflar lehine önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9. sınıf öğrencilerinin kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}$ = 50.49) 11. sınıf öğrencilerinin kendini kabul puan ortalamalarından ($\bar{x}$ = 48.74) daha yüksek bulunmuş ancak aradaki farkın önemli düzeyde olmadığı görülmektedir.

Tablo 8'de kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve sınıf düzey grupları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da bulunmuştur.

Bu araştırmanın bulgularına göre, 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kendini kabul düzeyi 11. sınıf öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Bu fark, 10. sınıflarda anlamlı düzeyde iken, 9. sınıflarda anlamlı düzeyde değildir. Literatürde, kendini kabulün sınıf düzeyi değişkenine göre ele alındığı araştırma bulguları değerlendirildiğinde; bu araştırmanın bulguları sınıf düzeyi arttıkça yani yaş ilerledikçe kendini kabul düzeyinin yükseldiğine (Akçakoca, 1999; Akçamete, 1990; Güven, 1994; İşmen, 1993; Koç, 1997; Öz, 1999; Temuge, 1987) ilişkin bulgularla tutarsızlık göstermektedir. Ayrıca literatürde sınıf düzeyi değişkeninin anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı yönünde araştırma bulgularını da (Akten, 1999; Gökçakan, 1992; Hacısalıhoğlu, 1998; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Legg, 1981; Süleymanoğlu, 1994; Yazar, 1996) desteklememektedir.

11. sınıf öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin 9. ve 10. sınıf öğrencilerine göre daha düşük düzeyde olması, lise son öğrencileri için bu sınıf düzeyinin gelecek, üniversite sınavı, meslek seçimi gibi kaygıların ve karmaşaların yoğun olarak yaşandığı bir yıl olmasıyla açıklanılabilir.

4.2.3.Akademik Başarı Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin akademik başarı düzeylerine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları

Tablo 10' da verilmiştir. Akademik başarı ile ilgili soruyu 6 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 903 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 10. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Akademik Başarı Düzeyleri	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
(1.00-1.99)	7	47.02	7.07	1	32.89	-	8	45.26	8.24
(2.00-2.99)	105	46.35	9.82	34	50.52	10.24	139	47.37	10.05
(3.00-3.99)	141	49.27	9.57	120	50.24	10.01	261	49.72	9.77
(4.00-5.00)	248	49.72	9.45	247	52.17	10.39	495	50.94	9.99

Tablo 10' da başarı düzeyi yükseldikçe kendini kabul puan ortalamalarının da yükseldiği görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel lise öğrencilerinin akademik başarı düzeyi gruplarının, akademik başarı ortalaması 1.00-1.99 arasında olan grup dışında, tümünün kendini kabul puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kendini kabul puan ortalaması en yüksek grubun özel genel lise öğrencilerinden, akademik başarı ortalaması 4.00-5.00 arasında olan grup olduğu bulunurken; kendini kabul puan ortalaması en düşük olan grubun ise özel genel lise öğrencilerinden, akademik başarı ortalaması 1.00-1.99 arasında olan grup olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10' dan da izlenebileceği gibi, akademik başarı ortalaması 1.00-1.99 arasında olan resmi ve özel genel lise öğrencilerinin sayılarının az olduğu görülmektedir. Bu nedenle, akademik başarı ortalaması 1.00-1.99 arasında olan grup varyans analizine dahil edilmemiştir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 3 (akademik başarı düzeyleri: 2.00-2.99, 3.00-3.99, 4.00-5.00) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1465.31	1	1465.31	14.99	Önemli $p < .000$
B (Akademik Başarı Düzeyi)	997.59	2	498.80	5.10	Önemli $p < .006$
AxB (Okul Türü X Akademik Başarı Düzeyi)	207.21	2	103.61	1.06	Önemsiz
Hata	86888.14	889	97.74		
Toplam	89558.26	894			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4 'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 11' de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 11' de "akademik başarı düzeyi" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 12' de verilmiştir.

Tablo 12. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey- HSD Testi Sonuçları

Akademik Başarı Düzeyi	2.00-2.99	3.00-3.99	4.00-5.00
(2.00-2.99)	-	2.35	3.57*
(3.00-3.99)	-	-	1.23

* $P < .05$

Tablo 12'den izlenebileceği gibi, akademik başarı ortalaması 4.00-5.00 arasında olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}$ = 50.94) ile akademik başarı ortalaması 2.00-2.99 arasında olan grubun kendini kabul ortalaması ($\bar{x}$ = 47.37) arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur.

Tablo 11’de görüldüğü gibi, kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve akademik başarı düzeyi grupları arasındaki etkileşimin ise önemli olmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmada, akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul düzeyleri akademik başarıları düşük olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular literatürde akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin yüksek olduğunu işaret eden araştırma bulgularını (Akçakoca, 1999; Gökçakan, 1992; Karaduman, 1997; Karahan, 1996; Kılıççı, 1985; Koç, 1997; Pufal-Struzik, 1999; Öz, 1999) desteklemektedir.

Akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin, kendini kabul düzeylerinin de yüksek olması; bu öğrencilerin bu özellikleriyle aile ve okul çevrelerinde daha çok ilgi görüp, kabullenildiklerini, bunun da kendini kabulü olumlu etkilediği ile açıklanabilir. Ayrıca bu bulgu, bu öğrencilerin zeka seviyelerinin yanında, okula, öğrenmeye ve geleceğe ilişkin olumlu tutumlar içinde olduğunu, içsel düşünme becerilerinin de daha gelişmiş olduğunu akla getirmektedir. Kendini kabul edebilmenin sonucu olarak da bu davranışların gözlenebildiği söylenilebilir.

4.2.4. Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin algılanan sosyo- ekonomik düzeye göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen gruplara ilişkin puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo13’ de verilmiştir. Sosyo- ekonomik düzey ile ilgili soruyu 10 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 899 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 13. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Algılanan S.E.D.	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Düşük	4	36.40	11.75	5	42.61	10.56	9	39.85	10.89
Orta Altı	19	43.87	9.73	6	44.98	12.26	25	44.14	10.13
Orta	256	48.52	9.35	104	50.30	10.83	360	49.03	9.82
Ortanın Üstü	192	49.81	9.22	208	52.00	10.17	400	50.95	9.78
Yüksek	29	51.12	11.41	76	52.20	9.59	105	51.90	10.08

Tablo 13' de algılanan sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kendini kabul puan ortalamalarının da yükseldiği görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzey gruplarının tümünün kendini kabul puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kendini kabul puan ortalaması en yüksek grubun özel genel lise öğrencilerinden sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan grup olduğu bulunurken; kendini kabul puan ortalaması en düşük olan grubun ise sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan özel genel lise öğrencilerinden oluşan grup olduğu görülmektedir.

Tablo 13' den de izlenebileceği gibi, algıladıkları sosyo- ekonomik düzeyi düşük ve ortanın altı olan resmi ve özel genel lise öğrenci gruplarının sayılarının az olduğu görülmüş ve bu iki grup birleştirilerek "düşük sosyo ekonomik düzey" olarak adlandırılmıştır. Aynı şekilde, ortanın üstü ve yüksek grupları birleştirilerek "yüksek sosyo ekonomik düzey" olarak adlandırılmıştır. Sonuçta düşük, orta ve yüksek gruplar üzerinde analiz yapılmıştır.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 3 (algılanan sosyo- ekonomik düzey:düşük, orta, yüksek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzeylerine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1361.90	1	1361.90	14.12	Önemli $p < .000$
B (Algılanan Sed)	2075.67	2	1037.83	10.76	Önemli $p < .000$
AxB (Okul Türü X Algılanan Sed)	6.80	2	3.40	.035	Önemsiz
Hata	86138.80	893	96.46		
Toplam	89583.16	898			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4' de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 14' de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 14' de "algılanan sosyo-ekonomik düzey" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 15' de verilmiştir.

Tablo 15. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Algılanan Sosyo Ekonomik Düzey	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	-	6.03*	8.15*
Orta	-	-	2.11*

* $p < .05$

Tablo 15'den izlenebileceği gibi, tüm gruplar arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan grubun kendini kabul ortalamaları ($\bar{X}$ = 39.85) ile orta olan grubun kendini kabul ortalamaları ($\bar{X}$ = 49.03) ile yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 51.90) arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur.

Tablo 14’de görüldüğü gibi, kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve sosyo- ekonomik düzey grupları arasındaki etkileşimin ise önemli olmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmada, sosyo- ekonomik düzey yükseldikçe kendini kabul düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. Literatürde, kendini kabulün sosyo- ekonomik düzey değişkenine göre ele alındığı araştırma bulguları değerlendirildiğinde; bu araştırmanın bulguları, sosyo- ekonomik düzeyin yükselmesiyle ergenlerin kendi kabul düzeylerinin yükseldiğine ilişkin bulgularla (İşmen, 1993; Karahan, 1997; Kandemir, 1991; Kılıçcı, 1981; Koç, 1997; Ören, 1995) tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte, Akçamete’nin (1990), engelli üniversite öğrencilerinin, Karaduman’nın (1997) ise fen lisesi öğrencilerinin kendini kabul düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında sosyo- ekonomik düzey ile kendini kabul düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı bulguları ile tutarsızlık göstermektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, sosyo- ekonomik düzeyin, öğrencilerin aile yaşantılarını ve maddesel imkanlarını etkileyebileceği, sosyo- ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilere göre eksiklik duygusu geliştirmeye daha eğilimli olabileceği düşünülebilir. Özellikle ergenlik döneminde öğrencilerin sahip oldukları maddesel imkanlarla arkadaş çevrelerinde ilgi görmeye ve kendilerini kabul ettirmeye çalıştıkları dikkate alındığında bu imkanlara sahip olmanın kendini kabulü olumlu etkileyebileceği söylenilebilir.

4.2.5. Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Aktif Olarak Katılma Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo16’ da verilmiştir. Sosyal ve kültürel

etkinliklere aktif olarak katılma durumu ile ilgili soruyu 64 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 845 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 16. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Aktif Olarak Katılma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Aktif Katılma Durumu	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Katılıyorum	242	50.41	9.49	249	52.00	10.18	491	51.21	9.87
Katılmıyorum	217	47.33	9.70	137	50.67	10.48	354	48.63	10.13

Tablo 16’ da sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılanların kendini kabul puanlarının katılmayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında özel genel liseye devam eden, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılan öğrencilerin kendini kabul puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini kabul düzeyi en düşük olan grubun ise özel genel lise öğrencilerinde katılmayan grup olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 2 (aktif katılma durumu: katılıyorum-katılmıyorum) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 17’ de verilmiştir.

Tablo 17. Resmi ve Özel Genel lise Öğrencilerinin Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Aktif Olarak Katılma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1390.27	1	1390.27	14.14	Önemli $p < .000$
B (Aktif Katılma Durumu)	1082.61	1	1082.61	11.01	Önemli $p < .001$
AxB (Okul Türü X Aktif Katılma Durumu)	153.14	1	153.14	1.56	Önemsiz
Hata	82680.75	841	98.31		
Toplam	85306.76	844			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}= 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X}= 51.36$) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 17' de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 17'de "sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumu" değişkeninin ise kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Gruplara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 16) bu önemli farklılığın katılanlar lehine olduğu görülmektedir

Ayrıca kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ile sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumu arasındaki etkileşimin önemli olmadığı bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde, sosyal ve kültürel etkinliklere katılma durumu ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin Karahan'ın (1996) çalışması dışında araştırılmadığı görülmektedir. Bu araştırmanın, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumunu kendini kabul düzeyini yükselttiğine ilişkin bulgusu Karahan'ın (1996) bulgusu ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmada, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma durumunun kendini kabul düzeyini yükselttiği sonucu, bu tür etkinliklere katılan öğrencilerinin yetenek ve ilgi alanlarını daha iyi tanıdıkları, olumlu ve yeterli yanlarını görebilme olanağı buldukları, boş zamanlarını paylaşım içinde ve etkin geçirebildikleri ve bir gruba ait olma duygusu ile başkalarının kendini kabul ettiklerini görerek kendilerini daha olumlu ve değerli hissedebilmeleriyle açıklanabilir.

4.2.6.Öğrenim Gördüğü Okuldan Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 18’de verilmiştir. Öğrenim gördüğü okuldan bulunmaktan hoşnut olma durumu ile ilgili soruyu 4 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 905 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 18. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördüğü Okulda Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Okulundan Hoşnut Olma Durumu	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Çok Hoşnut	262	49.79	9.90	157	54.06	10.33	419	51.39	10.26
Biraz Hoşnut	216	48.15	9.34	191	49.79	9.96	407	48.91	9.65
Hiç Hoşnut değil	27	46.69	8.02	52	48.94	10.13	79	48.17	9.47

Tablo 18’de öğrenim gördükleri okuldan çok hoşnut olan öğrencilerin kendini kabul puanlarının biraz hoşnut olanlardan ve hiç hoşnut olmayanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden, öğrenim görmekte oldukları okuldan çok hoşnut olan grubun kendini kabul puan ortalamasının daha yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamasının ise resmi genel liseye devam eden öğrenim görmekte olduğu okulda bulunmaktan hiç hoşnut olmayan gruba ait olduğu belirlenmiştir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 3 (okulundan hoşnut olma durumu: çok hoşnut- biraz hoşnut-hiç hoşnut değil) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tabla 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördüğü Okulda Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1318.72	1	1318.72	13.67	Önemli $p < .000$
B (Okulundan Hoşnutluk Durumu)	2033.11	2	1016.56	10.54	Önemli $p < .000$
AxB (Okul Türü X Okulundan Hoşnutluk Durumu)	355.71	2	177.86	1.84	Önemsiz
Hata	86700.92	899	96.44		
Toplam	90408.46	904			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X} = 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X} = 51.36$) önem kontrolü Tablo 4 'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 19' da resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo19'da "öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumu" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 22' de verilmiştir.

Tablo 20. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördüğü Okulda Bulunmaktan Hoşnut Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Öğr. Gördüğü Okulda Bul.Hoşnut Olma Durumu	Çok Hoşnut	Biraz Hoşnut	Hiç Hoşnut Değil
Çok Hoşnut	-	2.48*	3.22*
Biraz Hoşnut	-	-	.74

* $p < .05$

Tablo 20'den izlenebileceği gibi, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan çok hoşnut olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}= 51.39$) ile öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan biraz hoşnut olan ($\bar{x}=48.91$) ve hiç hoşnut olmayan ($\bar{x}= 48.17$) grubun kendini kabul puan ortalamaları arasındaki farklar önemli düzeyde bulunmuştur.

Tablo 19'da kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve okulda bulunmaktan hoşnut olma grupları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da bulunmuştur.

Bu araştırmada, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan çok hoşnut olma durumunun kendini kabulü yükselttiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma durumu ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin araştırılmadığı görülmektedir. Öğrencilerin, okuldan memnun olma durumunun, okulda öğretmen ve arkadaşları ile olumlu ilişkiler içinde olmalarına, verilen öğretiminden memnun olmalarına bağlı olduğu söylenilebilir. Okul ortamının öğrencilerin kendilerini kanıtlama, gerçekleştirme ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemli olduğu düşünülürse, bu ortamdan yararlanabilen, okulda mutlu hisseden öğrencilerin kendilerini daha kolay kabul ettikleri akla gelmektedir.

4.2.7. Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin fiziksel görünüşlerinden memnun olma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 23'de verilmiştir. Fiziksel görünüşünden memnun olma durumu ile ilgili soruyu 18 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 891 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 21. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Fiziksel Gör. Memnuniyet	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Evet	437	49.76	9.31	346	52.25	10.02	783	50.86	9.70
Hayır	64	43.00	9.51	44	43.64	10.14	108	43.26	9.73

Tablo 21’de fiziksel görünüşünden memnun olan öğrencilerin kendini kabul puanlarının fiziksel görünüşünden memnun olmayan öğrencilerin kendini kabul puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden fiziksel görünüşünden memnun olan grubun kendini kabul puan ortalamalarının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamalarının ise fiziksel görünüşünden memnun olmayan özel genel lise öğrencilerinin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 2 (fiziksel görünüşünden memnun olma durumu:evet- hayır) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1248.02	1	1248.02	13.42	Önemli p< .000
B (Fiziksel Görünüşünden Memnuniyeti)	5370.08	1	5370.08	57.73	Önemli p< .000
AxB (Okul Türü X Fiziksel Görünüşünden Memnuniyeti)	78.89	1	78.89	.848	Önemsiz
Hata	82510.39	887	93.02		
Toplam	89207.37	890			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 22' de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 22'de "fiziksel görünüşünden memnun olma" değişkenin ise kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Gruplara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 21) bu önemli farklılığın fiziksel görünüşünden memnun olanlar lehine olduğu görülmektedir.

Ayrıca, kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve fiziksel görünüşünden memnun olma grupları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da bulunmuştur.

Bu araştırmada, fiziksel görünüşünden memnun olan öğrencilerin memnun olmayanlara göre kendini kabul düzeylerini anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, fiziksel görünüşünden memnun olma durumu ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin araştırılmadığı görülmektedir. Kendi beden ve fizik yapısını kabullenme kendini kabulün on ölçütünden biridir (Kılıççı, 1988). Aynı zamanda, olumlu bir benlik algısının oluşmasında beden imgesinin son derece önemli olduğu söylenilebilir. Bu nedenlerle, özellikle ergenlik döneminde, beden yapılarındaki hızlı değişim sebebiyle kendi fiziki yapılarıyla daha çok ilgilenmeye başladıkları, dış görünüşlerinin her şeyden önemli olduğu gibi düşüncelere kapıldıkları, dış görünüşlerinden dolayı akran grupları tarafından alay edilecekleri korkusu yaşadıklarından dolayı fiziki görünüşlerinden memnun olmayan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

4.3 Aile Nitelikleri ile İlgili Değişkenlere Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin aile nitelikleri ile ilgili olarak annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, algıladıkları ana- baba tutumu, anne-babanın birliktelik durumu ve doğum sırası kendini kabul düzeyi açısından incelenmiştir.

4.3.1. Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin annenin eğitim durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 23'de verilmiştir. Annenin eğitim durumu ile ilgili soruyu 1 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 908 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 23. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Annenin Eğitim Durumu	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Okur yazar değil	21	42.72	11.54	1	30.70	-	22	42.17	11.55
Okur yazar	13	48.05	10.37	-	-	-	13	48.05	10.37
İlkokul	263	48.71	9.30	39	49.33	9.03	302	48.79	9.25
Ortaokul	77	47.81	9.63	42	49.64	10.93	119	48.46	10.10
Lise	105	50.85	9.68	174	51.61	10.54	279	51.33	10.21
Üniversite	26	51.78	7.67	147	52.22	10.13	73	52.15	9.78

Tablo 23'de annenin eğitim durumu yükseldikçe kendini kabul puanlarının da yükseldiği görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden annesi üniversite mezunu olan grubun kendini kabul puan ortalamasının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamasının ise özel genel liseye devam eden annesi okur yazar olmayan gruba ait olduğu görülmektedir.

Tablo 23'den izlenebileceği gibi annesi okuryazar değil ve okuryazar olan özel genel lise öğrencilerinin sayılarının az olduğu görülmüştür. Benzer şekilde özel genel lise öğrencilerinden de, annesi okuryazar olmayan 1 öğrenci bulunmakta, annesi okuryazar olan öğrenci ise bulunmamaktadır. Bu nedenle okuryazar değil ve okuryazar grupları varyans analizine dahil edilmemiştir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 4 (annenin eğitim durumu: ilkokul-ortaokul-lise üniversite) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 24.Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1046.90	1	1046.90	10.89	Önemli P<.001
B (Annenin Eğitim Durumu)	1043.54	3	347.85	3.62	Önemli p< .013
AxB (Okul Türü X Annenin Eğitim Durumu)	31.89	3	10.63	.111	Önemsiz
Hata	83128.64	865	96.10		
Toplam	85250.97	872			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}= 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X}= 51.36$) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 24'de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 24'de “annenin eğitim durumu” değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu

temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 25. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Annenin Eğitim Durumu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
İlkokul	-	.33	2.54*	3.36*
Ortaokul	-	-	2.87*	3.70*
Lise	-	-	-	.83

*p<.05

Tablo 25’den de izlenebileceği gibi annesi lise mezunu olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 51.33) ile üniversite mezunu olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 52.15) hem ortaokul mezunu olan grubun kendini kabul ortalamalarından ($\bar{X}$ = 48.46) hem de ilkokul mezunu olan grubun kendini kabul ortalamalarından ($\bar{X}$ = 48.79) önemli düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 24’de kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve annenin eğitim düzeyi grupları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da bulunmuştur.

Bu araştırmada, annesi lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin, annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrencilere göre kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, annenin öğrenim düzeyinin yükselmesiyle kendini kabul düzeyinin de yükseldiğini gösteren araştırma sonuçlarıyla tutarlılık (Akten, 1999; Güneysu, 1986; Karahan, 1997; Öz, 1999) göstermektedir. Karaduman (1997) da fen lisesi öğrencilerinde annenin öğrenim düzeyini yükselmesinin kendini kabulü yükselttiği sonucuna ulaşmış ancak aradaki farkı anlamlı bulmamıştır. Kılıççı’nın (1981) ortaya koyduğu anneleri ortaöğretim mezunu olan üniversite öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu bulgusunu da kısmen desteklemektedir. Benzer şekilde Akçamete’nin (1990) bedensel engelli üniversite öğrencilerinin anne-babalarının okur- yazar ve lise mezunu olmasının gencin kendini kabulünü yükselttiği bulgusuyla kısmen tutarlılık göstermekle birlikte, Bayhan’ın (1999) annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin kendini

kabul düzeyinin, anneleri ilkök, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyinden daha düşük olduğu bulgusuyla çalışmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin kendini kabul düzeyleri ile annenin eğitim düzeyi arasındaki ilişkini anlamlı olmadığı araştırma bulguları ile de (İşmen, 1993; Kandemir, 1991) tutarlılık göstermemektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, öğrenim düzeyi yüksek annelerin, düşük olanlara göre, çocuklarıyla daha olumlu iletişim kurabildikleri, çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli oldukları ve ergene, kendini tanıması, sorunlarının çözümü konusunda daha destekleyici ve tutarlı davranabildikleri, bu yaklaşımların ise ergenlerin kendini kabul düzeyini yükselttiği ifade edilebilir.

4.3.2. Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin babanın eğitim durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 26' da verilmiştir. Babanın eğitim durumu ile ilgili soruyu 4 öğrenci boş bıraktığı için analizler toplam 905 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 26. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Babanın Eğitim Durumu	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Okur Yazar Değil	2	47.32	11.46	2	42.78	9.32	4	45.05	8.92
Okur Yazar	3	50.11	16.87	1	49.65	-	4	50.00	13.78
İlkokul	148	48.23	9.27	17	44.08	9.42	165	47.80	9.34
Ortaokul	92	48.65	9.78	23	53.45	9.71	115	49.61	9.91
Lise	177	48.86	9.56	120	51.54	10.37	297	49.94	9.97
Üniversite	81	50.49	9.99	239	51.73	10.28	320	51.42	10.21

Tablo 26'da babasının eğitim durumu üniversite olan grubun kendini kabul puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden babası ortaokul mezunu olan

grubun kendini kabul puan ortalamalarının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamalarının ise özel genel liseye devam eden babası okur yazar olmayan gruba ait olduğu belirlenmiştir.

Tablo 26'den izlenebileceği gibi, babası okuryazar değil ve okuryazar olan resmi ve özel genel lise öğrencilerinin sayılarının az olduğu görülmüştür. Bu nedenle okuryazar değil ve okuryazar grupları varyans analizine dahil edilmemiştir.

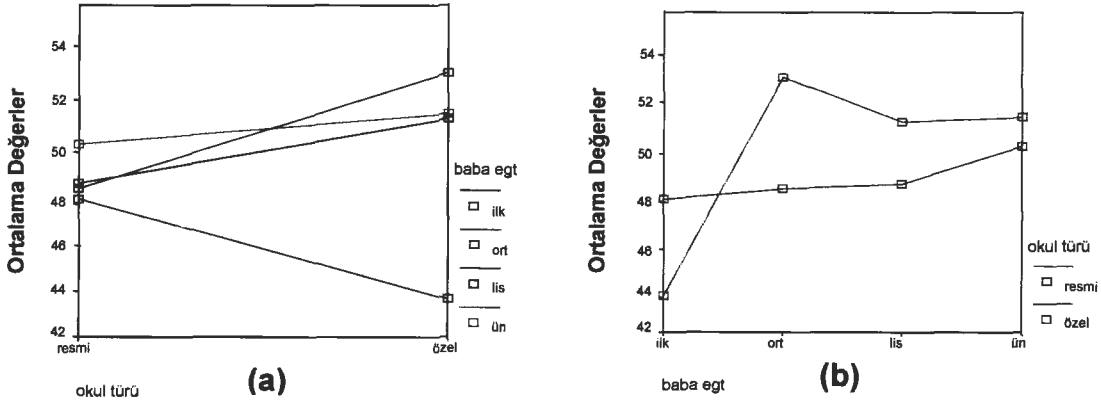
Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise–özel genel lise) X 4 (babanın eğitim durumu: ilkokul-ortaokul-lise üniversite) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1435.32	1	1435.32	14.69	Önemli P<.000
B (Babanın Eğitim Durumu)	535.30	3	178.43	1.83	Önemsiz
AxB (Okul Türü X Babanın Eğitim Durumu)	779.11	3	259.74	2.66	Önemli P< .047
Hata	86877.22	889	97.73		
Toplam	89626.95	896			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 27'de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 27’de “babanın eğitim durumu” değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Aynı tabloda izlendiği gibi, okul türünün resmi yada özel genel lise olma durumu ile babanın eğitimin ilkök, ortaokul, lise yada üniversite olma durumu arasındaki etkileşime ilişkin F değeri($p < .047$) anlamlı bulunmuştur. Önemli bulunan bu ortak etki Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2(a,b): AxB (Okul Türü X Babanın Eğitim Durumu) Etkileşimine İlişkin Grafikler

Okul türü ve babanın eğitim durumu arasında önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey- HSD testi sonuçları Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Özel Genel Lise Resmi Genel Lise	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
İlkokul	4.15	5.22	3.31	3.50*
Ortaokul	4.57	4.80	2.89	3.08
Lise	4.77	4.59	2.67	2.87
Üniversite	6.42	2.96	1.04	1.23

* $p < .05$

Tablo 28’den izlenebileceği gibi, sadece özel genel liseye devam eden babası üniversite mezunu olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x} = 51.73$) ile resmi genel liseye devam eden babası ilkök mezunu olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x} = 48.22$) arasındaki fark, özel genel liseye devam eden

babası üniversite mezunu olan grup lehine önemli düzeyde yüksek bulunmuştur.

Sonuç olarak; araştırmada, babanın eğitim düzeyi ve kendini kabul düzeyi arasındaki temel etkinin önemsiz olduğu bulunurken, okul türleri ile babanın eğitim düzeyi arasındaki etkileşimin kendini kabul düzeyi üzerinde önemli bir farklılık yarattığı bulunmuştur. Devam edilen okulun resmi yada özel genel lise olması ile babanın eğitim düzeyi grupları arasındaki etkileşim; özel genel liseye devam eden babası üniversite mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin, resmi genel liseye devam eden babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinden daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmanın bulguları, öğrencilerin kendini kabul düzeylerinde babanın eğitim düzeyinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı araştırma bulgularını desteklemektedir (İşmen, 1993; Kandemir, 1991; Öz, 1999). Karahan (1996) ve Kılıççı'nın (1981) babaları yüksek öğretim mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu bulguları ile tutarsızlık göstermektedir. Ayrıca, Güneysu (1986) ve Akten'in (1999) babalarının öğrenim düzeylerinin artmasıyla gençlerin kendini kabul düzeylerinin yükselmesi arasında olumlu bir ilişki bulunmasına ilişkin bulgularını, Bayhan'ın (1999), babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyi babaları ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyinden daha düşük olduğu gösteren bulgularını da desteklememektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, kendini kabulü babanın öğrenim düzeyinden daha çok babanın ergenle kurduğu ilişkinin niteliği, ergenin hatalı ve olumsuz davranışları karşısında daha duyarlı davranması, ergene, sorunlarının çözümü, gelecek kaygılarını giderme konusunda daha empatik ve anlayışlı davranması gibi destekleyici tutum ve davranışların geliştirdiği söylenilebilir.

4.3.3. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin algılanan anne-baba tutumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 29. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Algılanan Anne- Baba Tutumu	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Otoriter	47	45.72	9.44	42	51.58	8.91	89	48.49	9.60
Demokratik	449	49.45	9.52	345	51.64	10.36	794	50.40	9.95
İlgisiz	10	40.42	6.70	16	44.71	11.90	26	43.06	10.28

Tablo 29’da anne-babalarının tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin kendini kabul puanlarının ilgisiz ve otoriter algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden anne- baba tutumunu demokratik algılayan grubun kendini kabul puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, kendini kabul puan ortalaması en düşük grubun ise resmi genel liseye devam eden anne- baba tutumunu ilgisiz olarak algılayan grup olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise –özel genel lise) X 3 (algılanan anne- baba tutumu: otoriter- demokratik- ilgisiz) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1330.54	1	1330.54	13.75	Önemli p< .000
B (Algılanan Anne-Baba Tutumu)	1778.04	2	889.02	9.18	Önemli p< .000
AxB (Okul Türü X Algılanan Anne-Baba Tutumu)	284.14	2	142.07	1.47	Önemsiz
Hata	87407.28	903	96.80		
Toplam	90800.00	908			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 30'da resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 30'da "algılanan anne baba tutumu" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey- HSD testi sonuçları Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Algılanan Anne-Baba Tutumu	Otoriter	Demokratik	İlgisiz
Otoriter	-	1.91	5.43*
Demokratik	-	-	7.34*

*p<.05

Tablo 31'den de izlenebileceği gibi, anne-babalarının tutumunu otoriter olarak algılayan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}$ = 48.49) ve anne-

babalarının tutumunu demokratik olarak algılayan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}=50.40$) ile ilgisiz olarak algılayan grubun kendini kabul ortalamaları ($\bar{x}= 43.06$) arasındaki farklar önemli düzeyde bulunmuştur.

Tablo 30'da kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve algılanan anne-baba tutum grupları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da bulunmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak anne-babasının tutumunu demokratik ve otoriter algılayan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin, ilgisiz algılayanlara göre daha yüksek olduğu söylenilebilir. Bu bulgu, ergenlerde demokratik ebeveyn tutumunun kendini kabul düzeyini yükselttiğine ilişkin bulguları (Çivitci,1998; Güneysu, 1986; Güneysu ve Bilir, 1988; Güven, 1994; Karahan, 1996; Kılıççı, 1981; Martin, 1984) destekleyici niteliktedir. Ancak Karahan'ın (1996), anne babaları demokratik tutuma sahip lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin, anne babaları otoriter, ilgisiz ve koruyucu tutuma sahip olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinden daha yüksek olduğu bulgusuyla da kısmen çelişmektedir. Benzer şekilde; Güven'in (1994) öğrencilerinin otoriter ana- baba tutum puanlarının yükselmesiyle benlik kavramı puanlarının düşmesi sonucuyla tutarsızlık göstermektedir.

Anne-babalarının tutumlarını demokratik ve otoriter algılayan öğrencilerin, kendini kabul düzeyinin daha yüksek olması, anne-babaları paylaşıma dayalı hoşgörü, destekletici, tutumlar sergileyen ergenlerin kendilerini daha kolay kabul edebildikleri ile açıklanabilir. Ayrıca anne-babalarının tutumlarını otoriter algılayan öğrencilerin ilgisiz algılayan öğrencilere göre kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olması, olumsuz yaklaşımlarla da olsa anne- babanın ergenle ilgilendiğini gösteren tutum içinde olması, kendini kabul düzeyine katkıda bulunduğu şeklinde ifade edilebilir.

4.3.4. Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin anne-babanın birliktelik durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen gruplara ilişkin puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Anne-Babanın Birliktelik Durumu	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Birlikte	446	48.99	9.51	348	51.89	10.24	794	50.26	9.93
Boşanmış	23	46.31	10.19	32	46.11	11.31	55	46.19	10.76
Anne hayatta değil	8	52.02	5.49	6	49.10	7.60	14	50.77	6.38
Baba hayatta değil	29	48.99	11.12	17	51.12	9.25	46	49.78	10.42

Tablo 32’de annesi hayatta olmayan resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, resmi genel liseye devam eden annesi hayatta olmayan grubun kendini kabul puan ortalamasının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamasının ise özel genel liseye devam eden anne- babası boşanmış olan gruba ait olduğu belirlenmiştir.

Tablo 32’ den izlenebileceği gibi, annesi hayatta olmayan resmi ve özel genel lise öğrencilerinin sayılarının az olduğu görülmektedir. Bu nedenle annesi hayatta değil grubu varyans analizine dahil edilmemiştir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise–özel genel lise) X 3 (anne-babanın birliktelik durumu: birlikte-boşanmış-baba hayatta değil) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1401.98	1	1401.98	14.21	Önemli p<000
B (Anne-Babanın Birliktelik Durumu)	1016.18	2	508.01	5.15	Önemli p< .006
AxB (Okul Türü X Anne-Babanın Birliktelik Durumu)	123.18	2	61.59	.62	Önemsiz
Hata	87721.11	889	98.67		
Toplam	90262.44	894			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 33'de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 33'de "anne-babanın birliktelik durumu" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Önemli bulunan bu temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 34' de verilmiştir.

Tablo 34. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Anne-Baba Birliktelik Durumu	Birlikte	Boşanmış	Baba Hayatta Değil
Birlikte	-	4.07*	.49
Boşanmış	-	-	3.59

*p<.05

Tablo 34'den izlenebileceği gibi, anne-babası birlikte olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{x}$ = 50.26) ile anne- babası boşanmış olan grubun kendini

kabul puan ortalamaları ($\bar{x}=46.19$) arasındaki farklar önemli düzeyde bulunmuştur.

Tablo 33'de kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ve anne-baba birliktelik durumu grupları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde, anne-babanın birliktelik durumu ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin araştırılmadığı görülmektedir. Ancak literatürde, kendini kabul düzeyinin barınma şekline göre incelendiği araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Ergenin, sosyo- ekonomik düzeyi düşük de olsa yetiştirme yurdu yerine ailesi yanında kalması kendini kabul düzeyini yükseltmektedir (Erim 2001; Güripek, 1993; Hacısalıhoğlu 1998). Anne babasının birlikte olan öğrencilerin kendini kabullerinin daha yüksek olduğu bulgusu bu bulguyu kısmen desteklemektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, anne-babası boşanmış olan öğrencilerin hayat düzenin bozulması, anne yada babadan birinin evden ayrılması nedeniyle, gelecekte ve yalnız kalmaktan korkma, kızgınlık, suçluluk gibi duyguları daha yoğun yaşadıklarını, bu duygularında kendini kabulü olumsuz etkilediğiyle açıklanabilir. Ayrıca, anneleri hayatta olmayan öğrencilerin kendini kabul puan ortalamalarının anlamlı düzeyde olmasa bile yüksek olması, bu öğrencilerinin, kendi sorumluluklarını daha kolay ve erken aldıklarını, yaşadıkları zorluklara karşı daha güçlü benlik algısı geliştirdiklerini akla getirmektedir.

4.3.5. Doğum Sırasına Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin doğum sırasına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 35'de verilmiştir.

Tablo 35. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Doğum Sırası	Resmi genel			Özel Genel			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Tek	32	48.42	10.95	80	52.20	10.12	112	51.12	10.45
İlk Çocuk	193	49.38	9.20	142	52.34	9.90	335	50.63	9.60
Ortanca Çocuk	86	47.44	10.96	47	49.11	10.94	133	48.03	10.94
Son Çocuk	195	49.20	9.08	134	50.60	10.66	329	49.77	9.76

Tablo 35’de tek çocukların kendini kabul puan ortalamalarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında özel genel lisede okuyan tek ve ilk çocukların kendini kabul puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kendini kabul düzeyi en düşük olan grubun ise özel genel lise öğrencilerinde ortanca çocuk olanlara ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise–özel genel lise) X 4 (doğum sırası: tek- ilk- ortanca- son çocuk) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 36’ da verilmiştir.

Tablo 36. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	1330.54	1	1330.54	13.51	Önemli $p < .000$
B (Doğum Sırası)	596.94	3	198.98	2.02	Önemsiz
AxB (Okul Türü X Doğum Sırası)	162.59	3	54.20	.55	Önemsiz
Hata	88709.94	901	98.46		
Toplam	90800.00	908			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X} = 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X} = 51.36$) önem kontrolü Tablo 4’de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 36’da resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 36’da doğum sırası değişkenin ise kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Ayrıca kendini kabul düzeyleri yönünden okul türü ile doğum sırası arasındaki etkileşimin önemli olmadığı görülmektedir.

Bu araştırmanın bulguları Öz’ün (1999) doğum sırasının kendini kabul düzeyinde farklılık oluşturmadığını gösteren bulgu ile tutarlılık gösterirken; Güneysu’nun (1986) ilk ve son çocukların ortanca çocuğa göre kendini kabul düzeyinin daha yüksek olduğunu gösteren bulguyla çelişmektedir.

Kendini kabul düzeyi açısından doğum sırasının önemli bir farklılık oluşturmaması, cinsiyetin ve kardeş sayısının daha önemli olduğunu akla getirmektedir. Çocuk sayısının azalmasıyla anne- babaların çocuklarına gösterdikleri bireysel ilginin artabileceği ifade edilebilir.

4.4 Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile İlgili Değişkenlere Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ile ilgili olarak aileden, arkadaştan, öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri kendini kabul düzeyi açısından incelenmiştir. Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Ölçeğini 12 öğrenci yanıtlamadığı için analizler toplam 897 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

4.4.1. Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 37’ de verilmiştir

Tablo 37. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Aileden Sosyal Destek Düzeyi	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Düşük	98	44.03	9.99	78	42.28	9.98	176	43.26	9.99
Yüksek	52	53.50	8.47	76	57.11	7.76	128	55.65	8.22

Tablo 37’de aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden aileden algıladığı sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puanlarının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puanının ise aileden algıladığı sosyal destek düzeyi düşük özel genel liseye devam eden öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise–özel genel lise) X 2 (aileden algılanan sosyal destek düzeyi: düşük-yüksek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 38’de verilmiştir.

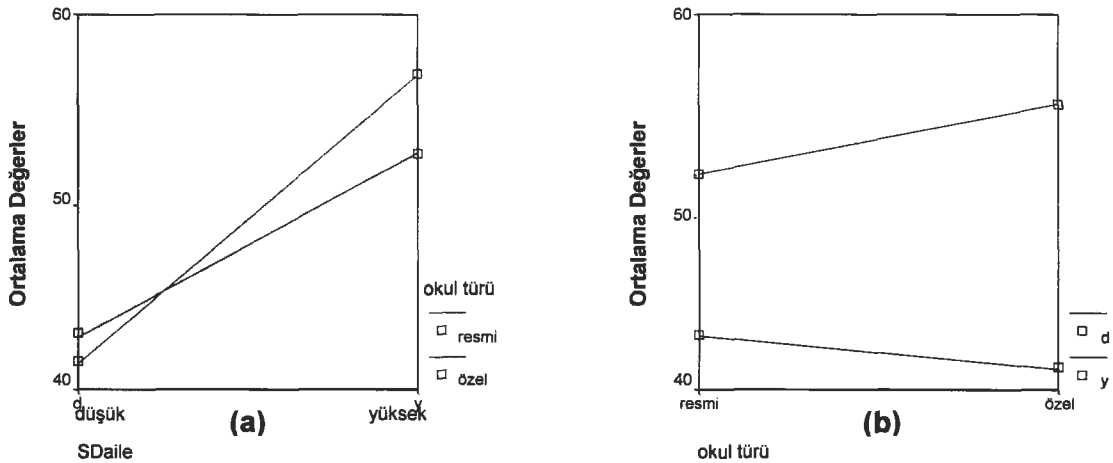
Tablo 38. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	395.54	1	395.54	4.65	Önemli p<.032
B (Aileden Algılanan Sosyal Destek)	10993.24	1	10993.24	129.25	Önemli p< .000
AxB (Okul Türü X Aileden Algılanan S.D.)	519.65	1	519.65	6.11	Önemli P< .014
Hata	25516.75	300	85.056		
Toplam	37425.17	303			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X}$ = 48.92, Özel genel lise : $\bar{X}$ = 51.36) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 38'de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 38'de "aileden algılanan sosyal destek düzeyi" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Gruplara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 37) bu önemli farklılığın aileden algıladıkları sosyal destek düzeyi yüksek olanlar lehine olduğu görülmektedir.

Aynı tabloda izlendiği gibi, okul türünün resmi ya da özel genel lise olma durumu ile aileden algılanan sosyal destek düzeyinin düşük yada yüksek olma durumu arasındaki etkileşime ilişkin F değeri($p < .014$) anlamlı bulunmuştur. Önemli bulunan bu ortak etki Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3 (a, b) : AxB (Okul Türü X Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler

Okul türü ve aileden algılanan sosyal destek düzeyi arasında önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Özel Genel Lise	Aileden	Aileden
Resmi Genel Lise	Alg.Sos.Des.Düz.Düşük	Alg.Sos.Des.Düz.Yüksek
Aileden Alg.Sos.Des.Düz.Düşük	1.76	13.08*
Aileden Alg.Sos.Des.Düz.Yüksek	11.22*	3.61

P<.05

Tablo 39'dan izlenebileceği gibi, özel genel liseye devam eden aileden algıladıkları sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ =57.11) ile resmi genel liseye devam eden aileden algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ =44.04), özel genel liseye devam eden aileden algılanan sosyal destek düzeyi düşük grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ =42.28), resmi genel liseye devam eden aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 53.50) arasındaki farklar önemli düzeyde bulunmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ailesinden algıladığı sosyal destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin yüksek olduğu söylenilebilir. Literatürde, aile yanında yaşamının sosyal destek düzeyini arttırdığını (Çakır, 1993; Elmacı, 2000; Erim, 2002), aile yapısının bütünlüğünü korumasının algılanan sosyal desteği arttırdığını (Elmacı, 2001; Özen, 1998; Torun, 1995) aileden algılanan yüksek sosyal destek düzeyinin benlik saygısı düzeyini yükselttiğini (Çakır, 1993; Du Bois, 2002; Erim, 2002; McNicholas, 2002; Taysi, 2000), aileden algılanan sosyal destek ile stres, anksiyete, depresyon, uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğunu (Ainsle ve ark., 1996; Banaz, 1992; Bayram, 1999; Çakır, 1993; Du Bois, 2002; Erim, 2002; Gürkan, 1998; Güngör D., 1996; Mahon ve Yarcheski, 2002; Okalan, 1990; Okanlı, 1999; Sim, 2000; Tüzün, 1997; Wentzel, 1998), başarılı kimlik statüsünde olan öğrencilerin ailelerini destekleyici algıladıklarını

(Uzman, 2002; Ünlü, 2001) ortaya koyan araştırma bulguları bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları literatürdeki bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, aile içi iletişimin paylaşma, sevgiye ve ilgiye dayalı olmasının, anne- babanın ergenin bağımsızlaşma çabalarına gösterdikleri saygının ve yaptıkları rehberliğin, ergenin bu karmaşalı döneminde yaşadığı sorunlara karşı hoşgörülü yaklaşımın, kabul edici ve destekleyici tutumlarının ergenin benlik gelişimine ve kendini kabul ediş sürecine önemli katkılar sağladığı ifade edilebilir.

4.4.2 Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 40'da verilmiştir

Tablo 40. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Düşük	109	45.33	10.14	58	44.21	9.52	167	44.94	9.92
Yüksek	88	53.85	7.69	107	56.49	8.01	195	55.30	7.96

Tablo 40'da arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden arkadaştan algıladığı sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamasının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamasının ise arkadaştan algıladığı sosyal destek düzeyi düşük, özel genel liseye devam eden öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise-özel genel lise) X 2 (arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi: düşük- yüksek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

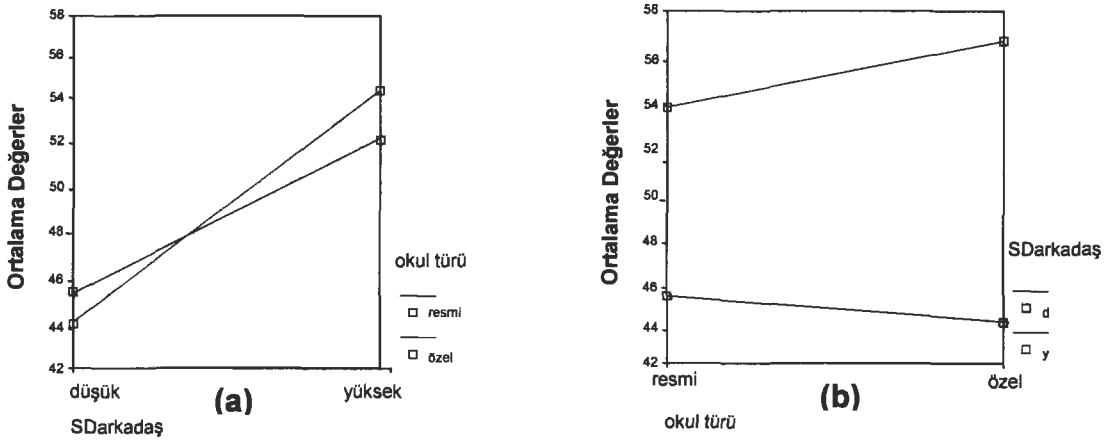
Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	828.19	1	828.19	10.51	Önemli $p < .001$
B (Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek)	8906.52	1	8906.52	112.99	Önemli $p < .000$
AxB (Okul Türü X Arkadaştan Algılanan S.D.)	298.46	1	298.46	3.79	Önemli $P < .05$
Hata	962241.54	358	78.83		
Toplam	38252.63	361			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X} = 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X} = 51.36$) önem kontrolü Tablo 4’de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 41’de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 41’de “arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi” değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Gruplara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 40) bu önemli farklılığın arkadaşta algıladıkları sosyal desteğin yüksek düzeyde olan grup lehine olduğu görülmektedir

Aynı tabloda izlendiği gibi, okul türünün resmi ya da özel genel resmi genel olma durumu ile arkadaşta algılanan sosyal destek düzeyinin düşük ya da

yüksek olma durumu arasındaki etkileşime ilişkin F değeri($p < .014$) anlamlı bulunmuştur. Önemli bulunan bu ortak etki Şekil 4'de gösterilmiştir.

Şekil 4 (a, b): AxB (Okul Türü X Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler

Okul türü ve arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi arasında önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 42'de verilmiştir.

Tablo 42. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

Özel Genel Lise	Ark.Alg.Sos.Des.Düz.	Ark.Alg.Sos.Des.Düz.
Resmi Genel Lise	Düşük	Yüksek
Ark.Alg.Sos.Des.Düz.Düşük	1.12	11.16*
Ark.Alg.Sos.Des.Düz.Yüksek	9.64*	2.64

* $p < .05$

Tablo 42'den izlenebileceği gibi, özel genel liseye devam eden arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X} = 56.49$) ile resmi genel liseye devam eden arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi düşük olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X} = 45.33$); özel genel liseye devam eden arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi düşük grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X} = 44.21$), resmi genel liseye devam eden arkadaş algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun

kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}=53.85$) arasındaki farklar önemli düzeyde bulunmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak arkadaştan algıladığı sosyal destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin yüksek olduğu söylenilebilir. Literatürde, arkadaştan algılanan yüksek sosyal destek düzeyinin benlik saygısı düzeyini yükselttiğini (Çakır, 1993; Du Bois, 2002; Taysi, 2000), arkadaştan algılanan sosyal destek ile stres, anksiyete, depresyon, uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğunu (Ainsle ve ark., 1996; Banaz, 1992; Bayram, 1999; Çakır, 1993; Du Bois, 2002; Erım, 2002; Gürkan, 1998; Güngör D., 1996; Jou ve Fukada, 1995; Liu, 2002; Mahon ve Yarcheski, 2002; Okalan, 1990; Okanlı, 1999; Sorias, 1990; Tüzün, 1997; Wentzel, 1998) başarılı kimlik statüsünde olan öğrencilerin arkadaşlarını destekleyici algıladıklarını (Uzman, 2002; Ünlü, 2001) ortaya koyan araştırma bulguları bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları, literatürdeki bu araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, arkadaştan algılanan sosyal desteğin, arkadaş beğenisi ve desteğini kazanmanın, bir arkadaş grubuna ait olduğunu hissetmenin, aynı cinsle veya karşı cinsle kurulan dostluk ilişkilerinin ergenin kendini değerli hissetmesini ve grup ortamında kendini arkadaşlarıyla karşılaştırmasına olanak sağladığı için kendi özelliklerini daha iyi tanımasını sağlayarak kendini kabulü kolaylaştırdığı söylenebilir. Özellikle ergenlik döneminde arkadaşlığın birey için önem kazandığı düşünülürse, olumlu, dürüst, şeffaf arkadaşlık ilişkilerinin başkalarını kabul ve kendini kabul sürecini hızlandırabileceği ifade edilebilir.

4.4.3. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak gruplara ilişkin elde edilen puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 43' de verilmiştir.

Tablo 43. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Okul Türü Öğretmenden S. Destek Düzeyi	Resmi Genel Lise			Özel Genel Lise			Toplam		
	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s	n	$\bar{X}$	s
Düşük	86	47.98	8.46	49	47.10	10.76	135	47.66	9.33
Yüksek	70	53.85	8.49	83	57.64	6.70	153	55.91	7.78

Tablo 43'de öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul puan ortalamalarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Okul türü açısından bakıldığında, özel genel liseye devam eden öğretmenden algıladığı sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamasının en yüksek olduğu, en düşük kendini kabul puan ortalamasının ise öğretmenden algıladığı sosyal destek düzeyi düşük özel genel liseye devam eden öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasındaki gözlenen farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacıyla verilere, 2 (okul türü: resmi genel lise-özel genel lise) X 2 (öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi: düşük-yüksek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 44'de verilmiştir.

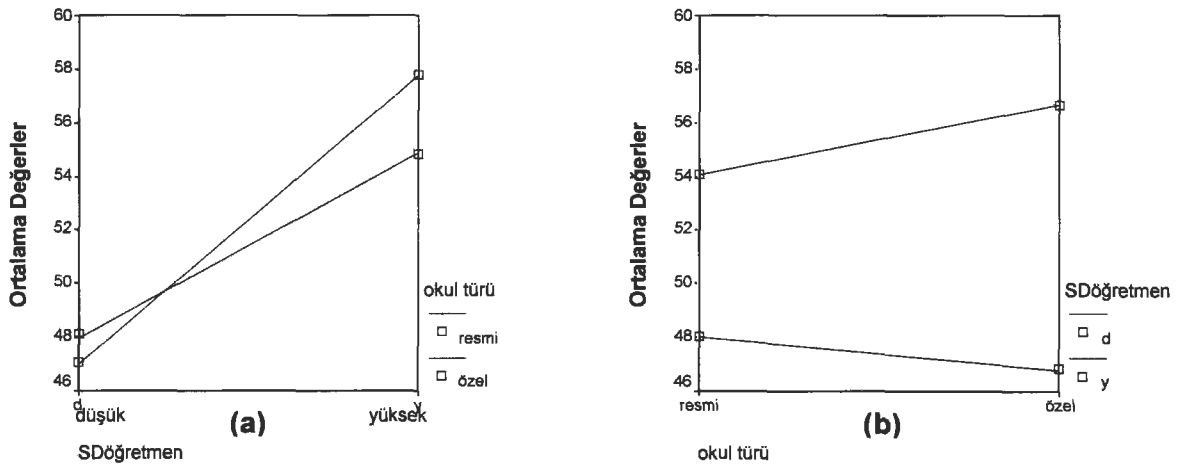
Tablo 44. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Okul Türü)	694.67	1	694.67	9.72	Önemli $p < .002$
B (Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek)	4383.53	1	4383.53	61.34	Önemli $p < .000$
AxB (Okul Türü X Öğretmenden Algılanan S.D.)	374.30	1	374.30	5.24	Önemli $P < .023$
Hata	20295.77	284	71.46		
Toplam	25748.27	287			

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeyleri arasındaki farkın (Resmi genel lise : $\bar{X} = 48.92$, Özel genel lise : $\bar{X} = 51.36$) önem kontrolü Tablo 4'de yapılmış ve özel genel lise öğrencileri lehine önemli bulunmuştur. Tablo 44'de resmi ve özel genel lise öğrencileri arasındaki farka ilişkin F değerinin de önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 44'de "öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi" değişkeninin kendini kabul puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Gruplara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 43) bu önemli farklılığın öğretmenden algıladıkları sosyal desteğin yüksek düzeyde olan grup lehine olduğu görülmektedir

Aynı tabloda izlendiği gibi, okul türünün resmi genel yada özel genel olma durumu ile aileden algılanan sosyal destek düzeyinin düşük yada yüksek olma durumu arasındaki etkileşime ilişkin F değeri ($p < .023$) anlamlı bulunmuştur. Önemli bulunan bu ortak etki Şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5 (a,b): AxB (Okul Türü X Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler

Okul türü ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi arasında önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla kullanılan Tukey-HSD testi sonuçları Tablo 45’de verilmiştir.

Tablo 45. Resmi ve Özel Genel Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Kendini Kabul Puanlarına İlişkin Tukey- HSD Testi Sonuçları

Özel Genel Lise	Öğretmenden	Öğretmenden
Resmi Genel Lise	Alg.Sos.Des.Düz. Düşük	Alg.Sos.Des.Düz. Yüksek
Öğrt.Alg.Sos.Des.Düz. Düşük	.88	9.67*
Öğrt.Alg.Sos.Des.Düz.Yüksek	6.75*	3.79*

* $p < .05$

Tablo 45’den izlenebileceği gibi, özel genel liseye devam eden öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 57.64) ile resmi genel liseye devam eden öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 53.85); özel genel liseye devam eden öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi düşük olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 47.10), resmi genel liseye devam eden öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ =53.85) ile özel genel liseye devam eden öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 57.64) resmi genel liseye

devam eden öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi düşük olan grubun kendini kabul puan ortalamaları ($\bar{X}= 47.98$) arasındaki farklar önemli düzeyde bulunmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak öğretmenden algıladığı sosyal destek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin yüksek olduğu söylenilebilir. Bu sonuç, literatürdeki, öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi ile ego kimlik statülerinden bağımlı kimlik arayışı statüsü arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ( nl , 2001) ve öğretmenin tutumunu ilgisiz algılayan öğrencilerin daha olumsuz benlik kavramı geliştirdiklerini gösteren bulgularla tutarlılık göstermektedir. Aynı şekilde; Jou ve Fukada'nın (1995) alışmasında Çinli  niversite  ğrencilerinin  ğretim elemanlarından sosyal destek sağlamaları, öğrencilerin uyum düzeylerini yükseltmektedir bulgusunu da desteklemektedir. Okul ortamında öğretmenleriyle daha çok tartışma yaşayan antisosyal davranışlara sahip ergenlerin sosyal destek düzeylerinin de düşük bulunması (Sim, 2000) ile bu araştırmanın bulguları kısmen tutarlıdır. Ayrıca, öğretmenden algılanan sosyal desteğin; öğrencinin sınıf ortamında tek ve eşsiz olduğunu hissetmesini sağladığını ve sorumluluk alma motivasyonunu arttırdığını (Wentzel, 1997), akademik başarıyı yükselttiğini (Yıldırım, 2000) ortaya koyan bulguları kısmen desteklemektedir.

Bu bulgular çerçevesinde, öğretmenden algılanan sosyal desteğin kendini kabul düzeyini yükselttiğine ilişkin araştırma bulgusu, demokratik, empatik, ilgili; öğrencilerin bireyselleşmelerine olanak veren, anlaşıldığını ve kabul edildiğini gösteren destekleyici  ğretmen tutumlarının, öğrencinin içgörü kazanarak kendini keşfetmesini kolaylaştırarak, kendini kabulünü olumlu etkilediği ile açıklanabilir. Aynı zamanda, özel genel liseye devam eden öğretmenlerinden yüksek düzeyde sosyal destek algılayan öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin, resmi genel liseye devam eden öğretmenlerinden yüksek düzeyde sosyal destek algılayanlara göre daha yüksek bulunması, özel okullardaki öğretmenlerin destek ve ilgisinin, öğrencilerin kendini kabullerini geliştirmede daha fazla katkısı olduğunu akla getirmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1 Sonuç

Bu araştırmada, resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kişisel ve sosyal niteliklerine, aile niteliklerine ve aileden, arkadaştan ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre kendini kabul düzeylerine ilişkin şu sonuçlara varılmıştır.

Araştırmada, özel genel lise öğrencilerinin resmi genel lise öğrencilerine göre kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin kişisel ve sosyal nitelikleri ile ilgili olarak ele alınan değişkenlerin cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, sosyo-ekonomik düzey, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılma, öğrenim gördüğü okulda bulunmaktan hoşnut olma, fiziksel görünüşünden memnun olma durumunun kendini kabul düzeyini farklılaştırdığı görülmüştür. Kızların erkeklere, 10. sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerine, akademik başarı ortalaması 4.00- 5.00 olanların akademik başarı ortalaması 2.00-3.99 olanlara, sosyo- ekonomik düzeyi yüksek olanlar ile orta olanların ve düşük olanlara, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılanların katılmayanlara, öğrenim görmekte olduğu okulda bulunmaktan hoşnut olanların olmayanlara, fiziksel görünüşünden memnun olanların olmayanlara göre kendini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin aile nitelikleri ile ilgili değişkenlerden annenin eğitim durumu, algılanan anne- baba tutumu ve anne- babanın

birliktelik durumunun kendini kabul düzeyini farklılaştırdığı görülmüştür. Annesi lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeyleri annesi ortaokul ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin kendini kabul düzeylerine göre daha yüksek bulunmuştur. Anne babasının tutumunu demokratik ve otoriter algılayanların ilgisiz algılayanlara, annesi ve babası birlikte olan öğrencilerin boşanmış olanlara göre kendini kabul düzeyleri daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, doğum sırası, babanın eğitim durumu değişkenlerine göre kendini kabul düzeylerinin farklılaşmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, okul türü ve babanın eğitim durumu arasındaki etkileşimin kendini kabul düzeyi üzerinde önemli bir farklılığa yol açtığı bulunmuştur. Resmi genel liseye devam eden babası ilkokul mezunu olanların kendini kabul düzeylerinin özel genel liseye devam eden babası üniversite mezunu olanlara göre daha düşük olduğu saptanmıştır.

Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeylerinin öğrencilerin kendini kabul düzeylerini farklılaştırdığı bulunmuştur. Ailesinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden yüksek düzeyde sosyal destek algılayanların kendini kabul düzeyleri, düşük düzeyde algılayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bunun yanı sıra, okul türü ile aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki etkileşim önemli bulunmuştur. Özel genel liseye devam eden aileden, arkadaştan ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri yüksek olanların kendini kabul düzeyleri, resmi genel liseye devam eden aileden, arkadaştan ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri düşük olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda, özel genel liseye devam eden öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyi yüksek olanların kendini kabul düzeyleri resmi genel liseye devam eden öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyi yüksek olanlardan yüksek bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, özel genel lise öğrencilerinin resmi genel lise öğrencilerine göre, kızların erkeklere göre, 10. sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerine, akademik başarıları yüksek olanların

düşük olanlara, sosyal ve kültürel etkinliklere aktif katılanların katılmayanlara, öğrenim gördüğü okuldan bulunmaktan hoşnut olanların olmayanlara, fiziksel görünüşünden memnun olanların olmayanlara, annesi ve babasının tutumunu otoriter ve demokratik algılayanların ilgisiz algılayanlara, anne ve babası birlikte olanların boşanmış olanlara göre kendini kabul düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca annenin eğitim düzeyi ve algılanan sosyo- ekonomik düzey yükseldikçe kendini kabul düzeyi de yükselmektedir. Öğrencilerin ailesinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden yüksek düzeyde sosyal destek algılayanların kendini kabul düzeyi de daha yüksek bulunmuştur.

5.2 Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak oluşturulan öneriler aşağıda sunulmuştur.

Lise dönemindeki öğrencilerin sosyal gelişimlerinde, devam edilen okulun daha da önem kazandığı görülmektedir. Özel lise öğrencilerinin, sahip olduğu maddi olanakların daha fazla olmasının yanı sıra, özel okullarda, sınıflarda öğrenci sayılarının daha az, sosyal etkinlik çalışmalarının daha çok olması, öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerinin bireysel olarak takip edilmesi ve öğrencilerle yakından ilgilenilmesini sağlamaktadır. Bu durum, öğrencilerin kendilerini ortaya koyabilecekleri ortamların oluşmasına, kendilerini, ilgi ve yetenek alanlarını daha iyi tanımalarına, arkadaş ve öğretmenleriyle daha etkili ve olumlu zaman geçirebilmelerine olanak sağlayarak kendini kabul duygusunu da artırmaktadır. Bu nedenle özellikle lise döneminde okul seçimi ailelerin ve ergenlerin birlikte yaptıkları özenli ve bilinçli bir seçim olmalıdır. Gerek resmi, gerekse özel okul yönetici ve öğretmenleri, okul ve eğitim ortamının, okul içi ilişkilerin öğrencilerin kendini kabul duygularının gelişimini olumlu etkileyebilecek şekilde, gelişimsel ve psikososyal gereksinimlerini dikkate alarak yeni düzenlemelere gidebilmelidirler.

Ergenlerin ruhsal gelişimleri ve sağlıkları onlara sunulan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle de yakından ilişkilidir. Belirli dönemlerde bireysel

gözlemlerin ve çeşitli test ve anketlerin yardımıyla taramalar yapılmalı, kendini kabul düzeyi düşük öğrencilere okul psikolojik danışmanları, bireysel ve grupta psikolojik danışma hizmetlerini yaygınlaştırabilmelidirler.

Ergenlerin kendini kabullerinde aileleri ile kurdukları ilişkilerin niteliğinin ve ailelerinden sağladıkları sosyal desteğin de etkili olduğu görülmektedir. Bu amaçla anne- baba- ergen iletişimine yönelik eğitici seminer ve konferans gibi etkinliklerin düzenlenmesi sağlanmalıdır. Anne- babanın demokratik tutum kazanmasının, ergeni anlamaya çalışmalarının ve bireyselleşmesini desteklemelerinin sağlanması, anne- baba ergen iletişiminin daha uyumlu ve sağlıklı olmasını sağlayacaktır.

Anne- baba eğitiminin yanısıra, okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki iletişimin ergenlerin kendini kabulü üzerinde etkisi düşünüldüğünde, benzer seminer ve konferans çalışmaları eğitimciler için de gerçekleştirilebilir. Öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin biraraya gelerek yakınlaşmalarını sağlayacak aktiviteler düzenlenebilir. Öğretmen- öğrenci iletişimini etkili kılacak grup rehberliği veya grupta psikolojik danışma oturumları düzenlenebilir.

Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri oldukça önemlidir. Arkadaştan sağlanan sosyal desteğin kendini kabul duygusunu yükselttiği sonucu dikkate alındığında öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini düzenleyecek, iletişim becerileri kazandırmada etkili olabilecek grup rehberliği ya da grupta psikolojik danışma oturumlarının düzenlenmesinin önem ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber arkadaşlık ilişkilerini güçlendirecek, paylaşımları artırabilecek etkinlikler de düzenlenebilir.

Okulda ders dışı sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenmelidir. Öğrencilerin bir gruba ait olma ve başarı duygusunu yaşamaları, ilgi ve yetenek alanlarını belirlemeyi sağlayacak bu etkinlikler ergenlerin kendini kabulü oluşmasına da kaynaklık edebilir.

EKLER

EK	Sayfa
1. KİŞİSEL BİLGİ ANKETİ.....	134
2. KENDİNİ KABUL ENVANTERİ L FORMU (SEÇİLMİŞ MADDELER).....	136
3. ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ (SEÇİLMİŞ MADDELER).....	137
4. ESKİŞEHİR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ ANKET UYGULAMA İZİNİ.....	138

EK1 KİŞİSEL BİLGİ ANKETİ

Açıklama:

Bu anket yapmakta olduğum bilimsel çalışma için gerekli olan bazı kişisel bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Anket maddelerini dikkatle okuyunuz. Durumuza en uygun olan seçeneği belirleyerek seçeneğin önündeki parantezi çarpı (X) ile işaretleyiniz. Teşekkür ederim.

***Cinsiyetinizi işaretleyiniz.** () Kız () Erkek

***Sınıf düzeyinizi işaretleyiniz.** () Lise 1 () Lise 2 () Lise 3

*** En son aldığınız karnenizdeki not ortalamanız aşağıdaki ifadelerden hangisine yakındır?**

() 1.00-1.99 arası () 2.00-2.99 arası () 3.00-3.99 arası () 4.00-5.00 arası

*** Annenizin eğitim düzeyi nedir?**

() Okur Yazar Değil () Ortaokul Mezunu
() Okur Yazar () Lise Mezunu
() İlkokul Mezunu () Üniversite Mezunu

*** Babanızın eğitim düzeyi nedir?**

() Okur Yazar Değil () Ortaokul Mezunu
() Okur Yazar () Lise Mezunu
() İlkokul Mezunu () Üniversite Mezunu

*** Anne – babanızın genel olarak size karşı tutumu nasıldır?**

() Otoriter (Sert ve kuralcıdırlar)
() Demokratik (Kurallar vardır ama baskı yapılmaz. Bana da söz hakkı tanınır)
() İlgisiz (Annem ve babam bana karşı uzak ve ilgisizdir)

EK1. Devam

*** Anne – babanızın şu andaki birliktelik durumuna uygun ifadeyi işaretleyiniz.**

() Birlikte yaşıyorlar. () Annem hayatta değil.

() Boşandılar. () Babam hayatta değil

*** Doğum sıranız aşağıdakilerden hangisidir?**

() Tek çocuk () Ortanca çocuk ve ya ortanca çocuklardan biri

() İlk çocuk () Son çocuk

***Spor, müzik, tiyatro vb. etkinliklere katılma durumunuza uygun olan ifadeyi işaretleyiniz.**

Katılıyorum

Katılmıyorum

Bu tür etkinliklere aktif olarak () ()

***Öğrenim görmekte olduğunuz okulda bulunmaktan hoşnut musunuz?**

() Çok hoşnutum () Biraz hoşnutum () Hiç hoşnut değilim

***Kendinizi hangi sosyo- ekonomik düzeyde algılıyorsunuz?**

() Düşük () Ortanın altı () Orta () Ortanın üstü () Yüksek

***Fiziksel görünüşünüzden memnun musunuz?**

() Evet () Hayır

EK 2 KENDİNİ KABUL ENVANTERİ L FORMU

(SEÇİLMİŞ MADDELER)

Açıklama

Bu envanterde evet yada hayır diye cevaplayabileceğiniz 116 madde bulunmaktadır. Her “evet” ve “hayır” sütunun altında “memnunum” ve “şikayetçiyim”, seçenekleri de yer almaktadır. Sizden istenen envanterdeki ifadeyi dikkatle okuduktan sonra size uygun olan evet yada hayır yanıtlarından birine yönelmeniz daha sonra da bu durumdan hoşnut olma durumunuzu “memnunum” ya da şikayet etme durumunuzu “şikayetçiyim” seçeneklerinden birine çarpı (x) işareti koyarak belirtmenizdir. Kararsız kaldığınız ifadeler için “kararsızım” seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Okuduğunuz ifadelerin doğru yada yanlış cevapları yoktur, Önemli olan sizin kişisel görüşünüzdür.

	EVET		HAYIR		KARAR SIZ
	Mem nu- num	Şika yetçi yim	Mem nu- num	Şika yetçi yim	Kararsı zım
1.Başarısızlık karşısında çabuk yıkılıyor ve kendime güvenimi kaybediyorum					
7 Kendimi işe yaramaz zavallı bir kimse olarak görüyorum.					
17. İnsanlar beni anlamıyor.					
50. Kendi değer ve inançlarımın başkalarınıninkine ters düşse bile onları açıkça ortaya koyar ve savunurum					
74. Kendi cinsiyetimden kız yada erkek olmaktan hoşnudum.					
85.Hiç kimse beni sevmiyor					
115. Çirkin ve sevimsiz yönlerimi iyi ve sevimli yönlerim kapatıyor.					

EK 3. ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ (SEÇİLMİŞ MADDELER)

Açıklama

Bu anket 26 maddeden oluşmaktadır. Her ifadeyi dikkatle okuyunuz. Her bir ifadenin tek tek aile, arkadaş, öğretmen açısından cevaplanması gerekmektedir. Okuduğunuz ifade size hiç uygun değilse “1”rakamı ile, kısmen uygunsa “2” rakamı ile, oldukça uygunsa “3”rakamı ile işaretleyiniz. Okuduğunuz ifadelerin doğru yada yanlış cevapları yoktur, önemli olan sizin kişisel görüşünüzdür. Katkılarınız için teşekkür ederim.

(1) Hiç uygun değil

(2) Kısmen uygun

(3) Oldukça uygun

	<u>Aile</u>	<u>Arkadaş</u>	<u>Öğretmen</u>
1. Her zaman desteğini arkamda hissederim.	()	()	()
3. Bir haksızlığa uğradığımda beni desteklemez	()	()	()
7. Beni genellikle acımasızca suçlar.	()	()	()
9. İyi veya kötü şeyler yaşadığımı hemen fark eder	()	()	()
15. Geleceğimle ilgili planlarımda bana destek olur	()	()	()
18. Başarılı olmam için yeterince destek olmaz	()	()	()
21. Sosyal etkinliklere katılmamı teşvik eder.	()	()	()
26. Birlikte olmak ben de huzursuzluk yaratır.	()	()	()

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI :B.08.4.MEM.4.26.00.02.000()/
KONU: Anket uygulaması

09.10.2003-027124

VALİLİK MAKAMINA

İlimiz Anadolu Üniversitesi Rektörlüğünün 02.10.2003 gün 3355 sayılı yazılarında; Eğitim Bilimleri Anabilimdalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi Y.Dilek AKIN “Özle ve genel lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin bazı kişisel özellikler ve sosyal destek düzeyleri açısından incelenmesi” konulu yüksek lisans tez çalışmasını ekli listedeki okullara uygulamak istemektedir.

Adı geçen öğrencinin ekli listedeki okullara yapmak istediği anket Müdürlüğümüze bilgi verilmek kaydıyla uygun görülmektedir.

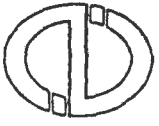
Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur’larınıza arz ederim.

Mithat ÖZDEMİR
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
07/10/2003

Şefik AYTEKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:
Ek-1 Liste

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

OKULLARIN LİTESİ:

Ahmet Kanatlı Lisesi
Atatürk Lisesi
Cevat Ünügür Lisesi
Cumhuriyet Lisesi
Gazi Lisesi
Hoca Ahmet Yesevi Lisesi
Kılıçoğlu Lisesi
Mustafa Kemal Lisesi
Orhan Oğuz Lisesi
Salih Zeki Lisesi
Süleyman Çakır Lisesi
Yunusemre Lisesi
Ticaret Borsası Lisesi
Çağfen Lisesi
Mat-FKB Özel Gelişim Lisesi
Yeni Binyıl Lisesi
Atayurt Lisesi

KAYNAKÇA

Ainsle, Ricardo. ve ark. "Mediators of Adolescent Stres in a College preparatory Environment" Adolescence. 31,24: 913- 924. 1996.

Akçakoca, Bilge O. "Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerini Çatışma Eğilimleri Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. SBE. 1999.

Akçamete, Gönül. "Üniversitedeki Bedensel Engelli Gençlerin Kendini Kabul ile İlgili Yaygın Sorunları". Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 25- 2: 447-461. 1992

Akten, Neşet. "Süper Lise Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 1999.

Aral, Neriman ve Köksal Aysel. "Çocukların Benlik İmajları Kişisel Ve Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi". Çağdaş Eğitim Dergisi. 257: 9-13. 1999.

Atkinson Rita, Atkinson Richard, Smith Edward, Ben Dorly ve Nolen Susan. Psikolojiye Giriş. Çev: Alagan, Yavuz. Birinci Basım. Ankara: Arkadaş Yayınları. 1999.

Bacanlı, Hasan. Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 1999

Banaz, Mürvet. "Lise Öğrencilerinde Sosyal Destek Kaynakları Ve Stres İle Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. SBE 1992.

Bayhan, Murat. "Özel Yetenek Sınavı Sonuçlarına Göre Üniversiteyi Kazanan Öğrenciler İle Öğrenci Yerleştirme Sınavı Sonuçlarına Göre Üniversiteyi Kazanan Öğrencilerin Kendini Kabul Düzeylerinin Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. SBE. 1996.

Bayram, Derya. "Bir Grup Gençte Ruhsal Belirti İle Sosyal Destek İlişkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. SBE. 1999.

Biby, C.J. "The Effect Of Self Acceptance Trainig On Academic Achievement And Self Esteem In Minority High School Youth" Dissertation Abstract International, 49, 6: 1371A. 1988.

Budak, Bülent. "Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. SBE.1999

Buyse, W.H. "Behavior Problems and Relationship With Family And Peers During Adolescence. Journal Of Adolescence. 20, 6: 645- 659. 1997.

Carrier, Karen M. and Steinhardt, Mary A. " Rethinking Traditional Weight Management Programs: A3- Year Follow Up Evalution Of A New Approach". Journal Of Psychology. 128, 5: 517- 538. 1994.

Chien, Sophie, H. and Schaller. "Perspectives Of Adolescence With Visual Impairments Chang On Social Support From Their Parents". Journal Of Visual Impairment & Blindness. 94, 2: 69-84. 2000.

Cohen, Sheldon and Wills, Thomas A.. "Stress Social Support And The Buffering Hypothesis". Psychological Bulletin. 98: 310- 357. 1985

Choy, Winnie C.W. and Moneta, Giovanni B.. "The Interplay Of Autinomy And Relatedness In Hong Kong Chinese Single Mothers". Psychology Of Women Quarterly. 26, 3: 186- 200. 2002.

Colarossi, Lisa G. "Adolescent Gender Differences In Social Support: Structure, Function, Sand Provider Type". Social Work Research 25, 4:233. 2001. 13

Kasım 2003' de EBSCO online veritabanından (ERIC) alınmıştır: [http:// ebsco.com](http://ebsco.com)

Colman, Adrian. "Self- Esteem Vs Delinquency". Youth Studies Australia. 13:3. 1994.

Cook, R.E "Why Jimmy Doesn't Try." Dissertation Abstracts International, 19,2: 155- 163 1983.

Cüceloğlu, Doğan. İnsan Ve Davranışı. Üçüncü Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi.1992.

Çakır, Yelda. " 12-22 Yaş Grubundaki Gençlerde Çok Yönlü Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenilirlik Ve Geçerlilik Araştırması" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. SBE. 1993

Çetinkaya, Hakkı. "İlköğretim Okullarının Sekizinci Sınıflarında Rehberlik Hizmeti Alan Öğrencilerle Rehberlik Hizmeti Almayan Öğrencilerin Kendini Kabul Düzeylerinin Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. 1996

Çivitçi, Asım. "Lise Öğrencilerinin Çocukluk Dönemlerine İlişkin Algıladıkları Anne- Baba Davranışları İle Kendini Kabul Düzeyleri Arasındaki İlişki". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. SBE.1998

Dietz, Bernadette E. "The Relationship Of Aging To Self- Esteem: The Relative Effects Of Maturation And Role Accumulation". International Journal Of Aging & Human Development. 43, 3: 249- 267. 1996.

Dimitrovsky , Lily, Lev, Shirly and Itskowitz, Rivka. " Relationship Of Maternal And General Self- Acceptance To Pre- And Postpartum Affective Experience. Journal Of Psychology. 132, 5: 507- 517. 1998.

Dökmen, Üstün. Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak. Üçüncü Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık. 2000.

DuBois, D.L., Burk- Braxton, C., Swenson, L.P., Tevendale, H.D., Lockerd, E.M., Moran, B.L. " Getting By With A Little Help From Self And Others: Self-Esteem And Social Support As Resources During Early Adolescence". Developmental Psychology. 38, 5: 822- 840. 2002 .

Eisenberg, Sheldon ve Delaney, Daniel S. Psikolojik Danışma Süreci. Çev: Ören N., M. Takkaç. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 1993.

Elmacı, Figen. "Parçalanmış ve Bütünlüğünü Koruyan Aileye Sahip Ergenlerin Depresyon Ve Uyum Düzeylerinde Sosyal Desteğin Rolü". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi. SBE. 2001.

Elbir, Nilgün. "Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 2000.

Enç, M. Ruh Bilimleri Terimleri Sözlüğü. İkinci Basım. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 1980.

Erdeğer, Nuray. "Lise Öğrencilerinde Sosyal Destek Ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2001.

Erden, Münire ve Akman, Yasemin. Eğitim Psikolojisi: Gelişim- Öğrenme- Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi. 1995

Ergin, G. Nemika. "İntihar Girişimi Olan Ve Olmayan Ergenlerin Kendini Kabul Ve Depresyon Düzeylerini Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. SBE. 1993

Erim, Banu. "Yetiştirme Yurtları ve Aileleri Yanında Kalan Ergenlerin Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.SBE. 2001.

Esenay, Figen Işık. "Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Davranışlarının Sosyal Destek ve Benlik Saygısı İle İlişkisinin İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2002.

Feist, Jess. Theories of Personality. Second Edition. USA. Hot, Rinehard And Winston Unc. 1990.

Fraley, Stephen E. "From Self- Blame To Self Acceptance: Benefits Of Learning Psychology In A Prison Undergraduate Program" Teaching Psychology. 18, 4: 234- 236.1991.

Geçtan, Engin. Çağdaş Yaşam Ve Normal Dışı Davranışlar. Birinci Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi. 1981

Gençelli, Şebnem. "Farklı meslek gruplarında çalışan kadınların (doktor, ev hanımı, hemşire, öğretmen) kendini kabul düzeyi ile meslekleri arasındaki ilişkiler". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

1995

Gökçakan, Nurcan. "Karadeniz Teknik Üniversitesi Fakültesi Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin Çeşitli Değişkelere Göre İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. 1998.

Güllü, Ali. " Grupla Psikolojik Danışmanın Kendini Kabul Düzeyine Etkisi". Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.1995.

Gümüş, Turan. “Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 2000.

Güneysu, Sibel. “ Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeyine Ana Baba Tutumlarının Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 1986.

Güneysu, Sibel ve Bilir, Ş. Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeyine Algılanan Ana- Baba Tutumlarının Etkisi”. Psikoloji Dergisi. 6, 22:127- 130.1988

Güngör, Ayşegül. “Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Destek, Negatif Yaşam Oyları, Öfkenin İfade Edilme Biçimi ve Kendini Suçlamanın Fiziksel Sağlık Ve Sosyal Uyumla Olan İlişkilerinin İncelenmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, SBE, 1996.

Güngör, Derya. “ Üniversite Öğrencilerinin Arkadaş Ve Aileleriyle İlişkileri: Sosyal Destek, Doyum ve Yalnızlık”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi. SBE. 1996

Güripek, Nuriye. “Yetiştirme Yurtları ve Sosyo- Ekonomik Düzeyi Düşük Aile Yanında Kalan On Yedi Yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerinin Saptanması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, SBE, 1993.

Gürkan, Ayça. “Okul Çağı Çocuğu Davranış Sorunları İle Annelerin Anksiyete Düzeyleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1998.

Güven, Aytül. "Farklı Öğretim Programları İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba, Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi". VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi. Türk Psikoloji Derneği Yayınları.149- 164. 1994.

Hacısalihoğlu, Neşe. "Ankara İli Yuva/ Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Lise Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE, 1998.

Hurley, John R. "Accepting Self, Accepting Others And Rating Peers Generously". Psychological Reports. 73, 3: 768-771. 1993.

Işıklı, Sedat. " Üniversite Öğrencilerinde Stres, Sosyal Destek ve Girişkenlik İle İlgili Boylamsal Bir Çalışma". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE, 1998.

İslam, A.Şule. "Yaşlılarla Yapılan Bireysel Psikolojik Danışmanın Kendini Kabul Düzeylerine Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE, 1987.

İşmen, Esra. "Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Düzeyine Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. 1993.

Jou, Yuh Huey and Fukada, Hiromi. "Effects Of Social Support On Adjustment Of Chine Students İn Japan" Journal Of Social Psychology. 135: 39- 47. 1995.

_____. "Stres, Health And Reciprocity And Sufficiency Of Social Support: The Case Of University Students İn Japan". Journal Of Social Psychology. 142:3. 2002.

Jersild, A.T. Çocuk Psikolojisi. Dördüncü Basım. Çev.: Günçe G. Ankara: Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası. 1983

Kandemir , Fatma. "On Yedi Yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. FBE.1991.

Karaduman, Dilek. Ankara Fen Lisesi Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. SBE. 1997.

Karahan, T. Fikret. "Lise Ve Dengi Okul Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, SBE, 1996.

Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Dokuzuncu Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.Şti.1999.

Kasatura, İlkay. Kişilik Ve Özgüven. Birinci Basım. İstanbul: Evrim Yayıncılık. 1998

Kasser, Tim and Ryan, Richard M. " The Relations Of Maternal And Social Environments To Late Adolescents Materialistic And...". Developmental Psychology. 31, 6: 907- 915. 1995.

Kılıçcı, "Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabullerini Etkileyen Bazı Etmenler". Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi. 1981.

_____ . " Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabulle İlgili Yaygın Sorunlar" Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Hacettepe Üniversitesi. 1985.

_____ . "Kendini Kabul Envanteri Genç Yetişkin Ve Ergen Formları Uygulama Kılavuzu." Hacettepe Üniversitesi.1988.

_____ . Okulda Ruh Sağlığı . Ankara : Şafak Matbaacılık. 1992.

Koç, Mustafa. "Rasyonel- Emotif Terapinin Düşük Benlik Kabulünü Yükseltmedeki Etkinliğinin Araştırılması". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. 1997.

Kulaksızoğlu, Adnan. Ergenlik Psikolojisi. Birinci Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi. 1997.

Kuzgun, Yıldız. Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Üçüncü Basım. Ankara: ÖSYM Yayınları.1992.

Legg, C.D. "A Study Of The Relationships Between Psychological Vairables Of Self Consept, Self Acceptence And Locus Of Control İn Children And Adolesance". Dissertation Abstracts International. 42: 2575-A. 1981.

Leavy R.L. and Adams, E. M. " Feminism As A Correlate Of Self Esteem, Self Acceptence And Social Support Lezbians". Dissertation Abstracts International. 10, 4: 321- 326. 1986.

Lee, V.E, Smith, J.B., Perry T.E. and Smyle, M.A. "Social Support, Academic Pres And Student Achievement: A View From The Middle Grades İn Chicago 1999. Chicago. İnternetten 13 Kasım 2003'de elde edilmiştir. <http://www.consortium-chicago.org/acrobat/social%20support.pdf>.

Lindfords, Petra. " Positive Hellth İn a Group Of Swedish White- Collar Workers". Pscychology Reports. 91, 3: 839- 846. 2002.

Liu, Yih- Lan. " The Role Of Perceived Social Support And Dysfunctional Attitudes İn Predicting Taiwanese Adelescents Depressive Tendency". Adolescence. 37, 148: 823- 835. 2002.

Long, Vonda O. "Relationship Of Masculinity To Self Esteem And Self Acceptance In Female Professionals College Students, Clients And Victims Of Domestic Violence". *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*. 54, 3: 323-327.1986.

_____. " Gender Role Conditioning And Women's Self Concept". *Journal Of Humanistic Education And Development*. 30:19-29. 1991.

_____. "Masculinity, Femininity And Male Scientists Self Esteem And Self Acceptance". *Journal Of Psychology*. 127, 2: 213-221.1993.

Long, Vonda O. and Goldfard, Katia Paz. " Masculinity And Self- Esteem In Israeli Jewish Professional Woman". 32, 12: 2598- 2301. 2002.

Mahon, Noreen E. and Yarcheski, Adela . " Alternative Theories Of Happiness In Early Adolescents". *Clinical Nursing Research*. 11, 3: 306- 324. 2002.

Martin, C. "Children's Self Perception In Relation To Mother's Developmental Beliefs And Mother's Perception Of The Child". *Dissertation Abstracts International*. 44, 11: 3329-A. 1984.

McCarrey, Michael, Baranowsky, A., Parent, C., Schindler, D. "The Relation Between Well- Being Imposter Fellings And Gender Role Orientation Among Canadian University Students". *Journal Of Social Psychology*. 141, 2: 218- 233. 2001.

McElroy, J. "Loneliness, Social Support And Personality". <http://www.psych.stir.ac.uk/documents/4612/practical4.html>. 1997

McNicholas, Suzanne Lamb. "Social Support And Positive Health Practices". *Western Journal Of Nursing Research*. 24, 7: 772- 788. 2002.

Morgan, R.L and Kafer, N.F. "The Relationship Between Understanding Of Self And Others In Children's Friendship". Journal Of Psychology. 119, 6: 521- 527. 1985.

Nelson- Jones , Richard. Danışma Psikolojisi Kuramları. Çev: Akkoyun, Füsün, Süleyman Doğan. Birinci Basım. 1982.

Okalan, Y. "Üç Ayrı Grup Üniversite Öğrencisinde Sosyal Destek Ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Yayınlanmamış Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Psikoloji Bölümü. 1990.

Okanlı, Ayşe. " Hemşirelik Öğrencilerinin Aile Ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek İle Anksiyete Arasında İlişki" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1999.

Oskay, Gülder. "Değer Yargıları Yönünden Ana- Baba Ergen Çatışması".Paikoloji Dergisi. 4, 14 :45-50.1982.

Ören, Şenkaya. "Sosyo- Ekonomik Düzey İle Kendini Gerçekleştirmenin Bazı Boyutları Arasındaki İlişkiler (Zamanı İyi Kullanma, Desteği İçten Alma, Kendini Kabul Edebilme, Ve Başkaları İle Yakınlık Kurabilme)". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. SBE. 1995

Ören, Nihal. " Denetim Odağı ve Kendini Kabul Arasındaki İlişkiler. Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi. 1, 2:20- 27. 1991

Öntaş, Özlem. "Kurum Bakımı Deneyimi Olan Genç Yetişkinlerin Sosyal Destek Sistemleri ve Ruh Sağlığı Durumları". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. SBE. 1999.

Öz, Selda. "Bir Grup Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışı İle Kendini Kabul Düzeyi Arasındaki İlişki". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 1999.

Özen, Dilek Ş. "Eşler Arası Çatışma Ve Boşanmanın Farklı Yaş Ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış Ve Uyum Problemleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 1998

Özkan, Mahir. "Güdümlü Ve Güdümsüz Grupla Psikolojik Danışmanın Özsaygı Ve Kendini Kabul Değerleri Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi. SBE. 1994.

Özlale, Yeşim. "Üniversite Öğrencilerindeki Depresif Semptomatolojinin Yordanmasında Stresli Yaşam Olaylarının, Sosyal Desteğin Ve Kontrol Odağının Önemi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 1999.

Öztürk, Orhan. Ergenlik Döneminde Aile Ve Arkadaş İlişkileri. Türk Psikiyatri Dergisi. 5, 2: 113- 118. 1994.

Pekcan, Aslı. "Bankacılık Sektöründe Çalışan Ve Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Kadınların İş Doyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Hacettepe Üniversitesi. SBE. 1999.

Pirot, Michael. "The Pathological Thought And Dynsmics Of The Perfectionist" Individual Psychology: The Journal Of Adlerian Theory, Research & Practice. 41, 1: 51-59. 1986.

Pufal- Struzik , Irena. " Self- Acceptance And Behavior Control İn Creatively Gifted Young People". High Ability Studies. 9, 2: 197- 206. 1998.

_____. " Self- Actualization And Other Personality Dimensions As Predictors Of Mental Health Of Intellectually Gifted Students. Roeper Review. 22, 1: 44- 48. 1999

Rfyy , Carol D. and Keyes, Corey Lee. "The Stracture Of Psychological Well-Being Revisited". Journal Of Personality & Social Psychology. 69, 4: 719- 728. 1995.

Rfyy, Carol, Keyes, Corey L.M. and Hughes, Diane L. "Status Inequalities, Perceived Discrimination And Eudaimonic Well- Being: Do The Challenges Of Minority Life Hone Purpose And Growth?". Journal Of Health & Social Behavior. 44, 3: 275- 301. 2003.

Rikwood, Debra J. " Adolescents Who Need Help The Most Are The Least Likely To Seek It: The Relationship Between Low Emotional Competence And Low Intention To Seek Help". British Journal Of Guidance& Counselling. 30, 2: 173- 189. 2002.

Rigby, Ken. " Acceptance Of Authority, Self And Others". Journal Of Social Pscyhology. 126, 4: 493- 502. 1986.

Rogers, Carl R. " Client Centered Therapy: It's Current Practice, Implications And Theory" Boston: Houghton Mifflin Company. 1951.

Rugel, Robert P. and Denise, Barry. "overcoming denial through the group: a test of acceptance theory". Small group research. 21, 1: 45- 58. 1990.

Serok, S. and Bar, R. "Looking At Gestalt Group Impact: An Experiment" Small Group Behavior. 15, 2: 270- 277. 1993.

Sim, Hee-og, "Relationship Of Daily Hassles And Social Support To Depression And Antisocial Behavior Among Early Adolescent". Journal Youth And Adolescence. 29, 6: 647- 661. 2000.

Sorias, Oya. Sosyal Destek Kavramı. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 27, 1: 353- 356 .1988

_____ .“ Hasta ve Sağlıklı Öğrencilerde Yaşam Stresi Sosyal Destek Ve Ruhsal Hastalık İlişkisinin İncelenmesi”. Ege Üniversitesi Psikoloji Seminer Dergisi. 9: 33- 49. 1990.

Statman, Daniel. "Self Assesment, Self Esteem And Self Acceptence". Journal Of Moral Education. 22, 1: 55- 62.

Süleymanoğlu, Bedia. "Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Eğitiminin Kendini Kabul Düzeyine Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. SBE. 1994.

Şahin, Deniz ve Gülden B. Güvenç, "Ergenlerde Aile Ve Benlik Algısı". Türk Psikoloji Dergisi. 11, 38: 22- 32. 1996.

Şenel, İbrahim. "Yetiştirme Yurtlarında Kalan Öğrencilerin Grup Sorumlularından Aldıkları Desteğin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.SBE. 2001

Taylor, Shelly. E. Health Psychology. Third Edition. New York: McGraw- Hill 1995

Taysi, Ebru. "Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek Üniversite Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. SBE. 2000.

Temuge, Tulu. "Kendini Kabul Envanterinin Lise Öğrencilerine Uyarlanması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.SBE. 1987.

Töre, Elmaziye ve Uzman, Ersin. "Üniversite Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek Kaynakları Açısından Uyum Düzeyleri". XI. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. Kıbrıs. 2002.

Tüzün, Zeynep. "Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Olayları, Depresyon, Sosyal Destek Sistemleri, Yaşama Nedenleri ve İntihar Olasılığı". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.SBE. 1997

Uzman, Ersin. "Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE. 2002.

Uzunöz, Ali. "Davranış Analizleri Ve Grup Psikoterapileri Derslerini Alan Öğrencilerin Kendilerini Kabul Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması". Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 8, 1-2: 117- 128. 1991.

Ünlü, Hicran. "Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Ve Ego Kimlik Statülerinin Sosyo-Ekonomik Düzey Ve Cinsiyete Göre İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2002,

Vlahopoulos, Basil Alex. "The Relationships Between Psychological Well-Being, Self Acceptance, Client Status An Counselor Pacilitative Behaviors. Dissertation Abstracts International, 47, 6:2031-A.1986.

Yalçın, Ali Fuat. "Genel Lise ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. SBE.2000.

Yanbaşı, Gülgün. Kişilik Kuramları. Birinci Basım. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. 1990.

Yazar, Ali Rıza. "Genel Lise ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 1997.

Yazar, Osman Zati. "Kendini Kabul Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Üniversite Öğrencilerinin Denetim Odağı Algılamaları İle Kendini Ayarlama Becerileri Arasındaki İlişki". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. 1996.

Yıldırım, İbrahim. " Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliliği ve Geçerliliği". Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 13: 81-87. 1997.

_____. "Sosyal Destek Programının Etkililiği Deneysel Bir Çalışma" Eğitim Ve Bilim Dergisi. 23, 113: 66- 73. 1999.

_____. "Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Yalnızlık, Sınav Kaygısı ve Sosyal Destek" Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 18: 167- 176. 2000

Wentzel, Kathryn R. " Social Relationship And Motivation İn Middle School: The Role Of Parents, Teachers And Peers". Journal Of Educational Psychology. 90, 2: 202- 209. 1998.